

LEVINI LEMNII

MEDICIZIRICÆI PARENESIS,

sive Exhortatio ad vitam optime instituendam;
 summis pariter atque infimis salubris cum primi
 s & frugifera, sive corporis, sive
 animi incolumitati prospere
 etiam cupiant.

*In Deum per Christum potissime designandos oculos mentemq;
 erigendam.*

CAP. I.

Visquis salutis suæ est avidus, sibi que optime consultum cupit, atq; in hac vitæ statione iis excubiis aduersus imminentes casus, & quæ singulis momentis ingruunt incommoda, intrepide atque inconcussa subsistere exoptat: in Deum Opt. Max. ac cœlestem Patrem per Christum designat oculos. atq; mentem quæ ab hoc vberissimo fonte dimanauit, continenter habeat erectam, nec alio respiciet, aut confectetur salutis præsidia, sed huic vni fidat atque innitatur. illum colat, veneretur, suspiciat, ac salutaria quæq; Mediatoris fiducia ab illo deposcat. Deinde sedulo excutiat atque attente secum ipse meditetur quanta Deus erga genus humanum usus sit in ista centia quibus ornamentis ac naturæ dotibus hominem instruxerit, qua illustrauerit, dignitate & amplitudine, in quod decus & honorem opificium hoc è terra transfatum euexerit.

Vnde petenda salus.

Deus fons bonorum.

Magnificètia Dei erga homines.

Quanta homini contulit rerum opifex Deus.

CAP. II.

Quam forma atq; externa corporis humani species, celsa illa quidem & erecta in cœlum, quo

Duplex hominis effigies.

*Gen. 2,**Homo Dei
simulacrū.**2. Cor. 3.**Quid homi-
nem à belai
se cernit.
Loquela sin-
gulare Dei
donum.**Gratitudi-
nem Deus
exigit.
Psal. 115.**Deus erga
hominem
omne affi-
sur.*

condiscat ad suam originem directos habere oculos, præ cæteris animantibus spectabilis sit atque artificiose decenterq; expressa, tum interna effigies illum mirifice exornat, quod ad imaginem ac similitudinem Dei sit conformatus, hoc est repræsentet ac referat opificis sui essentiam, atque ad eius naturam proxime accedat. Quæ vis excellens ac diuinitus infusa tota in anima ac mente consistit, ex archetypo ac diuinitatis sacrario deprompta, quo diuino munere consequitur homo, ut ratione, iudicio, intelligentia imbutus, doctrinæ cælestis efficiatur capax, conceptaq; Dei notitia, ac fidei lumine illi unitur, ac totus in illum transformetur. Præter alias autem insignes prærogatiuas, hoc in primis consequutus est homo, ut quum Deus cetera animantis à se finxerit, hoc est, muta ac sermonis vocisque usu destituta, illi loquendi munus indulsit, quo communicare aliis sensa mentis, atq; animi conceptus possit indicare, & quod omnium est maximum, Deoque gratissimum, ut conditorem, cuius notitiam per fidem mente conceperit, voce celebret, summisque laudibus prosequatur. Hac enim ratione non solum illustratur nominis illius maiestas & amplitudo, sed etiam pro ingenii humani modulo, nonnulla rependitur accepti beneficii gratia, ac profertur erga tam munificum patrem grati propensiq; animi testificatio. Quum autem Deus bonorum nostrorum non egeat, nihil aliud à nobis exigit, quam amorem & gratitudinem.

Deo nihil homine carius, omniaque in eius usum creata.

CAP. III.

Quum autem Deus vnice afficiatur erga hominem, atq; huius animum mentemq; in qua elucet eius diuinitas, multis magnisque ornamentis illustrat,

sum

tum etiam⁷ externis donis atque amplissima posses-
 sione rerum quas natura Dei ministrata affatim pros-
 fundit, cumulate illum instruxit, illique totius uni-
 uersitatis prefecturam ac principatum attribuit et
 iam infimo cuique cerdoni ac plebeio, qui non mi- *Omnia in*
 nus fruitur creatoris munificentia, totiusque mun- *usum homi-*
 di amœnitate spectabili cum primis ac visenda, quã *nis conata*
 Regum quiuis copiis opibusque affluens; ita ut in
 hoc spatiosissimo orbis theatro versetur nõ ut extero
 quidam & inquilinus, qui à mundanarum rerum
 possessione sit alienus, sed ut *ἡγεμονοποιήτης*, *Homo muns*
 hoc est, mundi huius ciuis ac municipalis, omniq; *di prefectus.*
 rerum quas terra complectitur dominus. In illius e-
 nim vsum, commoditatem, obsequium omnia crea-
 ta sunt, quæcunque cæli ambitu, terra que ac maris
 complexu continentur, quo ijs verbis David ope-
 rum Dei admirator vnicus testatur:

Domine Dominus noster, quam admirabile est *Psalm. 8.*
 nomen tuum per vniuersam terram?

Quoniam exalata est magnificentia tua supra
 cælos.

Quid est homo, quod eius sis memor, aut filius
 hominis, quod eius rationem habeas?

Minuisti illum paulum à Deo vel Angelis: gloria
 & honore coronasti illum, & prefectisti eum operibus
 manuum tuarum,

Omnia subiecisti pedibus eius, &c.

Quibus verbis commonstrat, quanti estimet Deus *Rom. 8.*
 post Christum dominem, quantaque sit apud illum
 eius existimatio, cui natura vniuersitas subseruiat, ac
 sit obsequiosa, adeo ut nõ solum res omnes creatæ
 commodis vsibusq; eius sint exposita, sed Christus
 etiam huius causæ se morti subiecerit, cuius fauore
 ac meritis pater omnia nobis af-

luenter donat.

Quanta esse debeat homini erga Deum gratitudo.

CAP. IV.

*Homini
reconcilia-
tio.**Ephes. 2.**Titum 3.**1. Tim. 1.**Deo vita
nostra ap-
probanda.*

ILLud autem præcipue hominis erga Deum non vulgarem amorem ac venerationem excitare debet, quod cum à Deo esset alienatus, atque ob violatum eius præceptum, in sempiternam mortem deictus, pater cœlestis, singulari Christi favore ac meritis, in gratiam receperit: Christus siquidem humana cladis misertus, hominem suo sanguine expiatum, patri reconciliauit, ac deuicta morte, excussaq; fauillimi hostis tyrannide, cui erat obstrictus, & velut obaratus, in libertatem postliminio asseruit, atq; in regni cœlestis hereditatem restituit, sic vt teste Paulo non amplius simus alienigenæ atq; hospites Dei, sed ciues & heredes, denique amici ac domestici eius, super Apostolorum ac Prophetarum fundamentum extructi summo angulari lapide Iesu Christo, per quem accessum aditumque habemus in vno spiritu ad Patrem. Quocirca cum quisque nostram salutaris doctrinæ adminiculo per fidem ac Iacacru regenerationis Christo sit insitus, atque, vt Paulus ait, per renouationem Spiritus sancti, quem effudit in nos opulente, gratiam & hereditatem consecutus: par est, ipsaq; salutis nostræ instaurationi exposcit, vt omni spe ac fiducia in tam munificum patrem, eiusq; filium Iesum Christum, qui mortem & peccatum aboleuit, collocata, illi nos submitamus, illi nostram vitam, mores, studia approbemus, summaque animi puritate, moribus sanctis & inculpatis, precatione assidua ac ferventi, illum nobis deuincire, illiusque fauorem ac gratiam demereri eniamur.

Baptismus quid homini conferat, quid moneat.

CAP. V.

Quoniam autem Baptismus seu sacra lotio primus est in Ecclesiam cœtumque ac confeslum *Baptismus* fidelium ingressus, ipsaq; ianua & vestibulum, hæc *quid efficiat.* in spem ac fiduciam salutis nos deducit. Per fidem enim & pœnitentiam, hoc est, antea acta detestationem mortificato corpore, menteque renouata, Christo inserimur, qui animi nostri labes ac vitia, adhibito externo hoc symbolo, abstergit, eluit, aboler, infuso mentibus nostris Spiritu sancto, per quem concepta certitudine salutis, confidenter clamamus, Abba Pater. Quæ geminata atq; identidem duplicata inuocatio tam est efficax & presentanea, vt omnia munifico à patre cōsequatur, modo quis sua vota ac preces, suas postulationes ac suspiria p Christum eo dirigat. Hoc enim duce ac mediatore, qui *I. Ioan. 2. Iacobi 1.* nobis gratiam suo sanguine promeruit, nihil nō eorum, quæ nobis salutaria sunt, obtinemus, nec vnquā orationes nostræ irritæ sunt, aut inuolidæ. Neq; *Oratio per Christum. efficiat.* enim obsurdescunt aures tam munifici patris, ad illorum preces, quibus redimendû filium suum vnigenitum impendit.

Possit Deum, in proximum proferenda caritas.

CAP. VI.

Cum autem in Deum, cui nihil non debemus, & *Deut. 6.* in quem omnes humanæ vires, quæ in mente, *Leuit. 7.* corde, anima, spiritibus consistunt, effundi debent, *Marc. 12.* potissime proferenda caritas: tum vero in proximû, *Luc. 10.* hoc est, eiusdem cum vnoquoque nostrum naturæ *Caritas ergo.* & conditionis amor ditigendus non contractior *Deum.* aut remissior, quam quo quisque nostrum seipsum complectitur, sic vt omnes illi non grauate operam suam præsent, & si quando res polcat, ac se offerat.

occafio (quam etiam captare pat est) ſubueniant e-
geſtati atq; adſint conſilio ac opibus, Hic enim eſt
Amor erga poriffimus fidei fructus, ac ſyncera minimeque ſu-
proximum. cata Chriſtianæ profeſſionis teſtificatio.

Quanta eſſe debeat erga parentes liberorum pietas.

CAP. VII.

Matth. 5. Ceterum cum omnia Deo, plurimum patriæ & a-
micis, tunc vero non parum multa parentib. de-
bemus. Quis autem cultus & veneratio iis præſtari
debeat, nihil necèſſe eſt operoſius præſcribere; cum
cuique natura ſit inſitus amor & propenſio erga
ſuos, etiam ethnicis, teſte Chriſto, ſic ut iſ affectus
(etiã ſi præſtetur officium) non laudem promereatur,
Proles pa- ſed crimen effugiat, Hoc tamen ab ineunte ætate
rentibus af- ſedulo cuique inculcandum, ut parentes, quorum
ſciuntur. opera ac miniſterio vitæ primordia lucisq; huius
Prou. 28. auſpicia eſt conſecurus, intime impenſeq; diligat, ac
ſummo amore proſequatur ſic ut illis in omnibus
quæ dictat ratio atque exigit æquitas, morem gerat
atq; obſequatur, quemadmodum Chriſtus ſubditus
legitur Mariæ matri & Joſepho. Eſt enim Deo grata
pietas, & obſequium cultuſq; parentibus exhibitus,
quod etiam ſtudioſe præſcriptum eſt cum in veteri,
tum nouo teſtamento. Scitum eſt illud Pittaci philoſo-
Exod. 20. ſophi. Quæ ſtipendia parentib, intuleris, eadem à
Deut. 5. filiis exſpectato. Quo ſpectat illud Chriſti latius ſe
Matth. 15. proferens, Quæ menſura metimini, eadem metien-
Eph. 5. tur vobis alit. Ex huius enim rei errore ac negligens
Matth. 7. tia plerumque euenit, ut parentes experiantur ſuos
Marc. 4. liberos contumaces atq; immorigeros, minusq; ob-
ſequentes, ſic ut proles iam adultæ progenitorū mo-
nita reſpuant, atq; aſpernentur, idq; merito ac iuſta
nonnunquam rationis vindicta, quod ſe parum cō-
modos præbuerunt ſuis maioribus, atq; in illos fuerunt
contumelioſi.

Quæſito

Qualem se quemq; praeceptor exhibere conueniat.

CAP. VIII.

Præceptoribus qui te instituunt, ac mentem doctrinæ studijs expolijunt, nō minorem quā parentibus honorem exhibeto. Sic Iuuenalis maiores laudat, illorumq; Manes fausta boniq; omnis precatione psequitur, quod singulari fauore & beneuolentia præceptores a que ac parentes essent complexi:

Dent, inquit,

*Dii maiorum umbru tenuem & sine pondere terram,
Spirantefq; crocos, & in urna perpetuum ver,
Qui præceptor em sancti uoluerunt parentis,
Esse loco.* *Satyr. 7.*

Si Fabius commone facit discipulos, vt præceptores non minus quam ipsa studia ament, & parentes esse non quidem corporum, sed mentium credant. Paria enim sunt, atq; eiusdem propemodum nature, nasci & institui. Alterum siquidem corpus procreat, alterum mentem informat. Quā si progenitores humanitatis studijs imbuti, instituendis formandisq; suis liberis operam impendunt, vel si ijs adminiculis destituti, adhibito præceptore erudito ad consequendam sapientiam atq; eruditionem sunt adiumento, nihil illis conferri potest ad decus & ornamentum virtutis vberius. Hac enim instituendæ vitæ ratione non solum exornatur mens præstantissimis virtutibus, integritate vitæ, morum probitate, continentia, mansuetudine, placabilitate, modestia, humanitate, iustitia, temperantia, comitate; sed etiam vltro accedunt ac deferuntur propemodum inuitis ac repugnantibus opes, dignitates, honores, ad quæ illis eruditio aditum patefacit.

Quibus potissima in humana societate honor exhibendus & reuerentia.

CAP. IX.

Cum cuique pro sua dignitate atque ordine honor deferri debeat, vt etiam Paulus præcipit, tum

*Præceptor:
honor desce-
rendus.*

Satyr. 7.

Lib 2. c. 10.

*Institu-
mentem
exornat.*

- Rom. 13.* præcipue senectuti propectaque ac canescentiæ, quæ quo omnes appetant. hoc officium præitari potest. Sic ex Dei instituto Moyses. Coram cano capite al-
Leuit. 19. ferge & honora personam senis. Obseruari hoc etiam
Series hono- Lycurgos Lacedæmoniorum legislator statuit, qui ma-
randi. ximum honorem non diuitum & potentum, sed pro-
 gradu ætatis senum esse voluit. Nec sane vsquæ ter-
 rarum senectus honoratior. In hunc ordinem refe-
 rendus Magistratus ac Consularis Prætoriaq; digni-
 tas, cuius prudentia atque auctoritate Reipub. incol-
 umitas subsistit, omniaq; perficiuntur tranquilla ac
 pacata. His accedunt quotquot sunt spectatae probi-
 tatis, ac matura ætatis viri, vel proceres ex illustris-
 sima oriundi, aut etiam literarum studijs exculti, ac
 doctrinæ ornamentis perpoliti.
Rom. 13. Illis vero qui Ecclesiæ ministerio ac sacris functio-
Magistratus nibus insunt, formandisq; mentibus ac corrigend-
honorandus. is deprauatis hominum moribus singularem ope-
Ministri ram impendunt, primas potioresq; partes in hoc ne-
Ecclesia ho- gtorio, atq; officij huius obseruatione defero. Sic Pau-
norandi. lus Presbyteros; hoc est, qui grauitate morum, senili
 prudentia, vitæ integritate prælucent gregi, ac salu-
 bri doctrina, puroq; ac sincero Euangelici sermonis
 pabulo famelicam turbam pascunt, duplici honore
 dignos pronuntiat, omniaq; vberius ac cumulatius
 in illos conferenda, non solum pro ætatis ratione re-
 uerentiam, sed ea subsidia etiam, quibus frugaliter
 ali possint, ac rem domesticam necessaria supelle-
 ctile habere instructam.

Quid præset homini institutio, & qualis ea esse debeat.

CAP. X.

Institutio Magni refert, qua quis ratione instituatur, quo-
quid homini circa cum primum ætas disciplinarum est capax,
præset. atque ad studia literarum apposita, mature liberali-
 bus

bus atq; ingenuis artibus imbuatur. His enim potissimum natura hominis ad probitatem fingitur, atque humanitatis cultu perpolitur. Auspicatissimum autem institutionis initium ab informandis moribus sumitur. Quamobrem adolefens studiis destinatus, primum mores componat, deinde eloquentiam ac dicendi peritiam addiscat, quæ male (vt Plinius ait) absq; moribus concipitur. Potior est enim ratio honeste viuendi quàm polire ac diserte loquendi: ipsaq; vita integritas, quam eloquendi peritia. optabilior: quanquam hæc coniuncta atque indiscreta esse conueniat, deniq; alterum alteri adiniculari. Pari modo de verborum rerumq; delectu ac iudicio ratiocinandum, tamen si enim rerū, quam verborū cognitio optatior, res tamen dilucidis aptisq; verbis explicandæ. Quin ipsa vitæ præcepta, qua animo cultum adferunt, mentemq; informant pietati, licet per se honesta sint ac salutaria, plus tamen (vt Laetantio & Fabio visum est) ponderis ac momenti obtinent ad persuasionem, quoties pulcritudinem rerum, claritas orationis illuminat: Efficacius enim in animos hominum influunt, quæ vi sua instructa sunt & dicendi artificio illustrata. Et quanquam non minus anxie verbis inhaerendum (vt scioli quidam faciunt rerum cognitione destituti) præstat tamen eloquentiam dicendiq; ornatum prudentiæ coniungere: ne verba obsoleta, barbara, inepta exotica in loquendi vsu irrepant, quibus obscuratur potius, quam nitescit quamlibet sententia oratio. Quod si verbis comitis ac nitidis sapientia desit, nec vlla subest sententiarum grauitas, laudari potius meretur indiscreta prudentia, quam futilis ac stulta loquacitas. Est autem Cicerone teste, eloquentiæ, vt ceterarum rerum fundamentum, sapientia. Scite illud Horatius, quod in omni professione cuique imitandum,

*In Epist.**Paranda rerum & verborum notitia,**Lib. 1. c. 8. Lib. 1. c. 10.**Utanda barbaræ.**Lib. 3. de Orat. In Arto Poetica.**Aut prod. se volum, aut d. lectare poeta,*

*Aur simul & iucunda & idonea dicere vita,
Omne tulit punctum, qui miscuit visis dulci,
Lectorem del. Etando pariterq; monendo.*

1. Cor. 2.

*Pauli mens
exp. iatur.
Sacra Scri
ptura non
issuna.*

*Heb. 4.
Sermo Dei
ignitus.*

Cap. 23.

Sacra vero Scriptura sancti Spiritus afflatu prodita, nullis humanis praesidiis indiget. Ea siquidem non eloquentia, non verborum ornatu mentes afficit, sed arcana quadam ac diuina vi animos hominum alliecit ac transformat, Quod ipsum cum testatum esse velle Corinthiis Paul. Apostolus: Cum inquit, primum vos adirem, atq; oracula Dei vobis patefacerem, nullo orationis apparatu, aut sapientiae eminentia usus sum, nec sermo ac praedicatio mea fuit in persuasorijs humanae sapientiae verbis, sed diuina potentiaq; demonstratione, vt fides vestra non consistat in sapientia hominum, sed Dei potentia. Quibus verbis non reiecit verborum ac sententiarum grauitatem, qua affatum instructus erat, nec sibi adimit persuadendi vim & efficaciam qua adhibitis firmis rationibus, atq; appositis verbis hominum animos ad veritatis cognitionem pertraxit, sed demonstrare voluit proflores Euangelicos non eloquentiae viribus fidere, aut verborum lenocinijs conciliare sibi animos hominum, sed spiritu & virtute Dei. Itaque loquitur Paulus sapientiam inter perfectos, sapientiam quidem non seculi huius, neque principum seculi huius, hoc est, Oratorum qui abolentur, & quorum euanescent orationum fumi, sed loquitur sapientiam Dei in mysterio reconditam, qua efficacius afficit mentes hominum, atq; acriores infigit aculeos, quam vlla humana doctrina accuratissimis verbis culta atque expolita. Viuus est enim sermo Dei & efficax, vt is ait, & penetrantior quouis gladio accipiti, pertingens vsque ad diuisionem animae & spiritus, compagumque & medullarum, & discretor cogitationum & intentionis cordis. Sic Deus apud Hieremiam, Nuncquid non sunt verba mea quasi ignis, & quasi

mal.

malleus conterens petras. Agnouit id ipsum David, *Psa'm. 118.*
 qui vim & flammam verbi Dei in animo est expertus: *Proverb. 30.*
 Ignitum eloquium tuum vehementer: & Salomon:
 Omnis sermo Dei ignitus clypeus est omnibus spe-
 rantibus in se. Quocirca non censeri debet ignoran-
 tibus otiosa & insipida doctrina Christiana, quæ tam
 cælesti ac salutari virtute mentes hominum imbuit.
 Non autem fuisse disciplinarum rudes sacros vates,
 sed rerum ac verborum cognitione exacte instructos, *Propheta re-
 rum cognitio*
 vel illud argumentum est, quod passim in Bibliis ex-
 sent, tot insignes parabola, tropi, meraphora, col-
 lationes, locutiones figurata, similitudines ex ani-
 mantibus atque herbis, totaque natura rerum quæ la-
 tissime patet desumpta, quibus prophetarum conuio-
 nes nitescunt atque illustrantur sic, ut nihil tale obuium
 fit in humanis disciplinis, nec usquam se offerat tan-
 ta verborum ac sententiarum maiestas, quæ mentes
 humanas possit afficere atque ad amplectendum tam
 salutaria dogmata incitare.

Vnde maiorem integritatem, atque optima vite precepta petenda.

C A P. XI.

Morum integritatem ac salutarem instituendam
 vite rationem ex decretis Christi, cui sumus ini-
 tiati, ac nomen dedimus, fidsissime percipies, cuius *A Christo
 institutionis*
 doctrina eo efficacius mentem hominis afficit atque *instilla sumen*
 transformat, quod diuini spiritus afflatu prodita ni-
 hil mundanae facis admixtum habeat, nihil anilis
 superstitionis, quæ est umbra quadam & fucata reli-
 gionis species, redoleat, & quod omnium maxime
 est salutare, ad idololatria, h. e. adulterino & pernicio-
 sissimo cultu, qui alteri quam Deo attribuitur remo-
 tissima, Quocirca cuiuscunque vite generi, ac viuendi *At in tene-
 ra optimis af-
 fuecat.*
 instituto te adducas, quodcunque studiorum genus
 arripas, in quo meditaris consensescere; in Dei ver-
 bo eiusque placitis te exerceas, atque ab ineantem
 salute salutarem eius doctrinam amplectere. Animus

enim humanus ab ipsa infantia verbo Dei imbutus, eiusque praesidio velut sepimento vallatus, aduersus omnes cupiditates ac vitiorum monstra alacriter infractisq; viribus subsistit ac se tuetur. Hinc salubriter Hieremias, Bonum est homini, si assumerit iugum Domini ab adolescentia sua. Adolescens enim,

Thron. 5.

Prover. 22.

Cypriani sententia.

Iob. 20. Iob. sententia exph.cata.

Mature à 7. à 11. res. lic. & m.

quam viam est ingressus eam in aetate senili non deseret. Cui illud Cypriani affine: nec reponere nec perniciousiter excutitur, quod diu usurpatum senio vetustatis inoleuit. Quibus enim a prima infantia quisq; insuevit, ea ingrauescentibus annis non facile excutere poterit. Hinc ex inueterata consuetudine torpissimum senes temulentis, salaces, libidinosi, ita ut iuxta Iobi sententiam, Ossa illorum impleantur vitibus adolescentiae suae, hoc est, praeter decorum atque aetatis rationem, lasciuiant ac libidentur, sic ut ab inolitibus vitibus nequeant desuescere aut extricari. Sunt quidem nonnulli, qui ubi adolescentia deseruit, atque ardor iuuenilis restitutus est, a vitibus quibus ea aetas obnoxia esse solet, resiliat, atque ad frugem moresque inculpatos se conferant. Sic Cicero in oratione pro Calio, Multi & nostra & patrum memoria summi ac clarissimi viri fuerunt, ac quorum quam adolescentiae deseruissent cupiditates eximia virtutes, confirmata iam aetate, exstiterunt. Verum ut id nonnullis euenisse constat, qui vel anteacta vitae aetate, vel afflatu diuino, aut denique exhortatione ac monitis amicorum, ad saniorum mentem reuocati sunt: multi tamen opinione celerius sublatis, emendatoris vitae proposito sunt frustrati, sic ut illis damnosa fuerit procrastinatio, ipsaque occasio resipiscendae elapsa sit, priusquam detestatis vitibus salutare vitae institutum potuerunt amplecti. Quamobrem praestat, remota omnicondatione, excelsa vitae laborem impendere, atq; e a tepentis, optimis assueceti potius, quam in len-

in longum differre melioris vitæ occasionē Inculcat *Ephes. 5.*
 id ipsum pluribus locis Paulus Apostolus, atq; in hu- *Colos. 4.*
 jus aui decursu prouide, & circumspecte ambulandum
 consulat, non vt insipientes, sed prudentes redi- *Pauli locus*
 nentes tempus, quoniā dies mali sunt. Quib. ver *explicatur.*
 bis cōmonefacit singulos, ne in hoc vitæ stadio sināt *Gal. 6.*
 elabi oportunitatem consequendæ salutis, sed sin- *Matth. 13.*
 gulis momentis oblatam arripiant, eamq; redimant *Luc. 12.*
 omnium rerum dispendio, ne oscitantes atq; incautos *Christus ad*
 præter expectationem opprimi contingat. Christus *excubias ex-*
 quoq; passim socordes ac somniculosos ad excubias *citatur.*
 ac vigilantiam excitat, illosq; multis exēplis hortatur, *Cap. 2. Ab-*
 vt salutem suam inuigilent, velat strenui atq. exercitati *bauc locus*
 milites, q. in statiuo presidio collocati, semper in pro- *explicatur.*
 ductu stant, nec vnquā remittunt custodiam aut excu-
 bandi industriam, ne quis inopinato in castra erūpat. *Cap. 2. Ab-*
 Vitur hac Metaphora Abauc. Super custodiam vel *bauc locus*
 speculam meam stabo, & figam gradum super muni- *explicatur.*
 tionem, & contemplanor quid dicat mihi. Assumit
 sibi personam excubitoris, qui tacite obseruat hostium
 insultum, atq. insidias, tota mente & cogitatione in
 Deū defixus, cuius fiducia se hosti opponit illiq; adi-
 tum p̄cludit. Adducit autē Seruator appositissimas si-
 militudines, quibus quemq; nostrum officii sui com-
 monefacit à castrensi vigilia & excubiis à fure atque
 oppressore nocturno, à parentis repentino subitoq. *Simile à ea-*
 dolore, à sponso qui progreditur ad exornandas nu- *strensi vigi-*
 ptias, ab heri & patrisfam. latenti tacitoq; aduentu, *la. Luc. 12.*
 ab ingruent. calamitate & bello, ab imminente fi- *Matth. 24.*
 ne ac vastitate à sicu protuberante ac proferente *1. Theff. 5. 2.*
 grossos suos, à mortis & iudicii die, tum plerisq. a *Pet. 3. Luc.*
 his quibus nobis aures vellicat atque ad obseruan- *12. Matth.*
 dam salutem nostram stentos reddit. Exhibitum *25. Mar. 2.*
 est adolescentibus in ipso statim ætatis progressu sa-
 lutare instituendæ vitæ exemplum à Christo, qui
 proficiebat ætate & sapientia coram Deo & homi-

*Luc. 2.
Adulescen-
tia Christi
laudata,*

*Christus sco-
pus & vita
exemplar.*

nibus, apud quos illum gratiosum ac favorabilem reddidit modestia, ac morum integritas, quem in primis imitari par est, illiusque exemplo civibus ac popularibus studium operamque suam approbare. Quod autem natos annos duodecim apud viros cordatos indolis suae speciem exhibuit Iesus, multaque opportune atque apposite sit loquutus, interrogatus placide ac modeste responderit, circa iactantiam aut fastus ullam speciem, quae vitia praecocis ac confidentis ingenii puberibus inesse solent. Magnam huius rei rationem subesse interpretor, ut scilicet iuuenilis aetas, sumto à Iesu exemplo, primo quoque tempore parentibus, vel civibus nonnullam virtutis incoactae spem praebet.

Quum autem opus sit ductore aliquo, qui velut indice viam commoñstret, qua progredi possit atque optima vitae exempla consecrari, obiter commoñstrobo, quas artes amplecti conveniat, quibus autoribus te addicere, quo solidam eruditionem assequaris, atque ad summa, vel illis proxima prouehi possis.

*Qui autores ad explendam linguam mentemque exornandam
vult, & quae artes potissimum amplectenda.*

C A P. XII.

*Optimique
instandi.*

*Simile ab
instituta
arborum.*

AVtorum eum delictum habeto, ut probatissimorum tibi legendos atque imitandos proponas. Insuper tibi est enim, in imitatione atque amulandi studio non optima quaeque sectari. Edocuit nos id in naturae rerum ipsa ratio, in qua lectissimum triticum mansueto dari terrae ac sulcis committi solet: ipsaque solertet excogitata institio vel inferendi industria, in qua sulculos maxime generosos ac feraces in alienam arborem inferimus, quod etiam observari solet in es primenda pictura, Musica, poesi, atque Oratoria, in quibus amulator curiosus exactissima quaeque atque

atque ad vnguem facta imitari nititur. Hoc ipsum Paulus Apollolus obseruari vult in iis, quæ ad pietatem ac dona spiritus spectant, vt ad ea adspiciant atque emitantur, quæ inter hæc sunt potiora ac præcipua. Quisquis enim tali ratione vel studium vel vitæ cultum instituit, nanquam illum infumta opera vel impensi laboris poenituerit, quod iis vero vsuuenite solet, qui superstitiosum vitæ genus amplexi sunt, aut quibus sermo incomtus, nec doctis vsitata loquutio magno tadio dediscenda. Quo mihi merito laudanda videtur studiorum alumna & nutritrix Italia, doctaq; Græcia, quarum institutum Gallia ac Belgica imitari non desinit, quod ætati teneræ optima quæq; proponat. Hæc enim ratione efficitur; vt adulescentes puritate verborum, ac sermonis elegantia imbuti, rerum cognitionem mature consequantur.

1. Cor. 12.
Pauli ex-
empla ad
summa es
nitendum.

Italia &
Græcia laus

De ethnicis scriptoribus censura.

CAP. XIII.

Quæquam non desint parū æqui rerum æstimatorum, qui auctores profanos (vt minus apposite nominant) exagitent atque explodant, nec vlla ab iis peti velint exempla vel expoliendæ linguæ, vel vitæ instituendæ, non tamen illos despicendos iudicant: sunt enim Poetæ, Oratores, Comici, Tragicæ, Historici studiosæ iuuentuti ad rerum verborumque notitiam, ad artes liberales; atque ingenuas, ad solidas disciplinas adiumento, atque ad eas expeditum facilemq; aditum patefaciunt.

Quæ lin-
guam expo-
lunt am-
plētenda.

Merito autem magna q; ratione hæc studia, humanitatis ac politioris literaturæ elogio insignita sunt, quod teneram ac pubescentem ætatem comitate ac mansuetudine, moribusq; placidis imbuant: Ex iis etiam prouectiores maturaq; ætatis viri concipiunt honesta oblectamenta, vitæq; tadia quæ fere negotiosos inuoluunt, discuntur, Quæ res est cæcæ,

Potiores
litera quid
præsent.

ut præter alios scriptores orthodoxos, Diuus Basilius cognomento Magnus: nepotes suos ad Oratorum ac Poetarum lectionem sedulo inuitarit.

Poeta efficiam, & quid studiosa inueniunt: atque itam adultu conferat.

CAP. XIV.

Poeta institutum.

Lib. 2. epist. ad Augustum.

Poeta exatibus morum et iunior.

Quam sit exactus lingua & morum institutor Poeta Oratori finitimus. (quo nomine designatur artium liberalium vitaque instituenda præceptor)

Horatius eleganti carmine admonuit:

Os tenerum pueri balbumque poeta figurat,

Torquet ab otio, æna tam nunc sermonibus aurem,

Mox etiam præterit præceptu format amicum,

Aspe iura & inuidia oritur, & ira,

Recte facta refert, orientia tempora notis

Instruit exemplis, inojem solatur & agrum.

Tum alia quaedam præcepta salutaria inculcat, tenellæ ætati non seuerè, non minaciter, non imperiose, ne ab instituto resiliat, sed blande, placide, suaviter, eaq̃ moderatione atq̃ artificio tractat, quo stabularii ac domitores generosos equos palpo & popillmate assuefaciunt subilire, atq̃ artificii pedum agilitate,

Georg. 3.

Insubare sole, ac gressum glomerare superbum.

Nec solùm ista studiorum obiectamenta adolescentibus spiritus animiq̃ vigorem excitant, sed etiam puerioribus vsui sunt, si quâdo ab asperitate forensium, ac grauioribus seriisq̃ rebus respirare liceat. Antiquissimum

Poesis artium antiquissima.

Lib. 10. e. 1. Ya est. Poesis alogium.

autem fuisse poetarum genus ac priscis seculis laudatum, propter Theophrastum, Cicero & Fabius testantur: Nam illos constat inultos ac vagos, agrestesq̃ homines ferarum ritu palantes in ciuilem vitam societatem contraxisse, quod venusto carmine expressit Horat.

Syluestres homines sacer interpretis, Diorsum

Cædibus & vultu sædo deterruit Orpheus,

Diabus ob hoc lenire tyres, rabidosq̃ leones.

Diabus & Amphion Thibana conditor arcis

Quæ mouere sono testudinum, & præca blanda,

Docere quo vellet. Fuit haec sapientia quondam,
 Publica privati scernere sacra profana,
 Concubina prohibere vago, late iuram rite,
 Oppida moliri, leges incidere ligno.
 Hic honor & nomen diuinis uatibus, atq;
 Carminibus venit.

D. H. flouiarum usu & utilitate.

CAP. XV.

Quum historia, hoc est, rerum gestarum fida narra-
 tio non minus habeat utilitatis, qua oblecta-
 menti, ac praeter amoenitatem lectionis, uberrimum
 prudentiae fructum adferat: par est ut in hac se quis
 que studioso exerceat. Quem autem usum fructum-
 que habeat historia, Titus Lilius sic obiter indicat:
 Hoc illud est praecipue in cognitione rerum salutare
 ac frugiferum. Omnis te exempli documenta, tanq;
 in illustri posita monumento intueri, inde tibi tuq;
 Reip. quid imitare capias, inde foedus inceptu, foedus
 exitu quod vites. Sic cum quidam a Zenone spiscitare
 tur qua quis ratione felix effici possit: si, inquit, in
 superiorem aetatem intendat oculos, hoc est, si maio-
 rum res gestas, si veterum monumenta intueatur. Est
 enim historia, Cicerone teste, lux veritatis, temporu
 custos, vita & stabilimentum memoriae, magistra vi-
 re, nuntia vetustatis, in qua omnia describuntur or-
 nate & copiose, summaq; ut par est, fide ac veraci res-
 rum gestarum narratione. Aperiunt autem sacra Bi-
 blia amplissimum historiarum campum, ac fufissi-
 mas rerum gestarum narrationes exhibent, in quib.
 salutaria documenta atque ad vitam instituendam
 idonea exempla desumi possunt, quorum pleraque
 stupenda Dei iudicia oculis mentique obiciunt, &
 quemque nostrum commonefaciunt, quam sit dete-
 stabilis Deo idololatria ac diuini verbi contemptus,
 nullaque affici erga ipsum reuerentia, atq; aliunde
 conquirere salutis praesidia.

*Comædia
usus.*

Historiæ affinis est comædia humanæ vitæ speculū, in quo quisq; mores affectusq; suos atque expressam quotidianæ vitæ imaginem sub alterius persona perspicit ac contemplatur, suæque vitia aut virtutes obseruat, iucundo genere, vt Cicero ait, elegantî, urbano, ingenioso, faceto, quo exercitii genere omnes fere nationes in suo quæque idiomate vtuntur, magna nonnunquam licentia ac dicendi libertate, sic vt iuxta Horatium, libertas in vitium excidat, quod in sectandis vitiis plerumq; sint acerbiores; neq; enim populares tantum atque infimæ sortes homines notant, sed in frequentissimo ciuitatis theatro optimates ac viros primarios exagitant, rhythmisque asperioribus perstringunt. Qui si extra vllam contumeliam atque infamiæ labem, minusq; seditiosis versibus tale quiddam moliantur, atque in illos tantum qui id sunt promeriti linguas exacuât, tolerari posse videbitur, quo morbidi illi contacto hulcere resipiscant. sui que officit rationem habere meminerint. Belgæ hanc Comicam licentiam *Batavum* vocant, vt Rhythmicos concentus & modulationes, quibus fabulam suam peragunt, *Rymisch Dicht.*

*Quædam
didicisse
oportuit.*

Hæc autem oblectamenta atq; ingeniorum amœnitates tempestiue primisque annis didicisse oportet, prouectioribus non addiscere, nam floridæ ætati congruunt ista studia, quibus tamen maturior ætas vbi superioribus annis ea degustarit, aliquando se oblectare ac reficere poterit.

*Nulle ætas
ad res en-
climæ sera.*

Salutariâ vero quæq; ad virtutem ac probitatem profutura sunt, non pudeat adulta, imo, ne de uexa quidem atq; inclinata ætate discere; ad ea enim consequendâ nullum tempus vel serum, vel intempestiuum est, vt nec resiliendi à vitiis.

De eloquendi dicendiq; vetita, quæ nulli non, cuiuscunq; sit
idiomatis, v sui est & necessaria.

CAP. XVII.

Rhetorica siue ars Oratoria, cuius munus est apte, *Eloquen-*
distincte, ornateque dicere, ac lectissimis verbis, *ria quibus*
grauiusq; sententiis auditorum animos allicere at- *vsus.*
que inflammare, illis præcipue utilis & necessaria
est, qui cõcionandi munus obeunt, q; repub. admi- *El'quentia:*
nistrant, ac Magistratus funguntur officio, aut in cõ- *seditiones*
sulari dignitate, vel Prætorio ordine constituti sunt, *se iuntur.*
qui in militari discordia ac castrensi fremitu, tumul-
tuque populari ac seditione ciuili versantur, quorũ
interest atq; autoritas expõcit, incondita multitu-
dinis animos, furore accensos, regere cõsiliis, ac ma-
lestare verborum mitigare. Neque enim semper mi-
nis, t. rrore, vi, sæuitia, ferro, suppliciis coercendi sub-
diti (nisi res cruenta remedia exposcat sedandæ sedi-
tionis) sed placidis verbis, oratione medicata, vultuq;
ad grauitatem ac constantiam composito, ab impro-
bis conatibus ad officium reuocandi. Eadem prudẽ-
tia ac dexteritate vti decet patremfamilias erga do-
mesticos, & præceptores erga tumultuosi ingenii
discipulos.

Ad quas disciplina nobis aditum patefaciant humanitatis stu-
dia.

CAP. XVIII.

Conferunt autem humanitatis studia seu libera- *Litera polli-*
les disciplina non solum ad expoliendam linguã *tores, stu-*
verborum lenociniis atque orationis illecebris, sed *dia exor-*
ad artes vitæ utiles & necessarias, Physicam, Me- *nant.*
dicinam, Iurisprudentiam, & in qua præcipue
conquiescit, & solatia concipit humanus animus,
Philosophiam, non equidem humanam; sed cœle-
stem, qua Christo duce Dei cognitionem, amorem, *Christi phi-*
fiduciam concipimus. Omnes enim artes, in quibus *lophia,*
se exercet humana industria, huc referri debent,
atque in hunc scopum dirigi. Non sunt hanc con-

lequuti mundanae sapientiae professores, qui à veritate deuri, falsa pro veris, inania pro solidis, fucata pro synceris, dubia pro certis, pro salutaribus noxia hominum mentibus ingerunt: quod afflatu diuino sint destituti.

*Tres disci-
plinae po-
tissima
vires.*

*Theologia
vsus.*

*Qua pars
Theologia
omnibus,
vt. li.*

*Medicina
vsus.
De tuo. d.
vclit.*

*Amaena
herbarum
conspicatio.*

Cum autem inter ceteras, tres potissime sint disciplinae, quae non solum professoribus decus & emolumentum adferunt (tamen si id non magnopere spectari debet) sed etiam popularibus vsui sunt, atque ad vitam commode transigendam adiumento: quam amplecti velis, & cui natura sis appositus, mature deliberandum. Theologia, hoc est, diuinarum rerum scientia afflatu Spiritus sancti prodita, mentem informat pietati, & qua ratione Deus coli debeat, ac quisque salutem consequi, demonstrat, quae (modo pure tradatur) tanto post se interuallum reliquas artes relinquit, quando sunt diuinae humanis solida caducis potiora. Huius scientiae ea pars omnibus ad salutem consequendam est necessaria, quae mentem fide imbuit operibus caritatis exornata, vt alias fusius sumus testati. Per hanc enim, Christo duce, accessum aditumque habemus in vno Spiritu ad Patrem. Medicina praescripta frugalitate ac victus temperantia, rerumque salubrium vsu valetudini prospicit ac morbis medetur. Hac Plutarcho teste sic est de numero artium liberalium, vt per litiae splendore, iucunditate nulla sit inferior, Mercedem autem vberissimam confert sui studiosis, nempe praeter rei familiaris amplificationem, corporis salubritatem, omnium rerum possessione praestantiorum.

Quid autem cum oblectamenti, tum utilitatis adferat herbarum contemplatio, earumque virum cognitio, quid ex dissectione corporis humani, membrorum omniumque partium observatio, non facile cuiquam persuadere potest, nisi viu & exercitatione

id sit expertus. Iuris civilis prudentia summo tempore *Iurisprudens*
 id honore exsultat, cuius munus est regere consilium *in utilitate*
 urbes, fundare legibus, emendare iudiciis,

*Consulere in medium, ac rebus succurrere seseis,
 Parcere subiectis, & debellare superbus.*

Quem ordinem si quis contemnendum putat, is, ut *Pro Calvo,*
 ait Cicero, reuellit non solum vincula iudiciorum,
 sed etiam vtilitatis vitæque communis. Huius praesidi-
 o fulciri Respublica conspicimus omniaque inter ci-
 ues & populares tranquilla praestari & pacata, idque
 sacratissimarum legum auctoritate, qua princeps ac
 magistratus iustitiam exercet, acceptaque à Deo pos-
 testate (ut Paulus testatur) maleficos ac facinorosos
 supplicio afficit, bonos tueretur. Quocirca vult Deus
 singularem honorem & obedientiam praestari Re-
 gibus, & qui Respublicam administrant, modo, aqua praeci-
 piant, nec à verbo Dei aliena.

*Iurisprudens
 Cicero
 laudata.
 Ius civile
 Christo &
 Paulo pro-
 batum.
 Rom. 13.*

Certo fixoq; disciplina generi inhaerendum.

CAP. XIX.

Cum nonnullis ita allubescant amœniora studia, *Certo disci-*
 ut in iis consenescent atque immoriantur, nec *plina generi*
 ad solidas disciplinas se conferant, consultum arbi- *in haerendum*
 tritor, ut qui frugem eruditionis percipere exoptat,
 nec oleum operamque perdidisse, id disciplinae ge-
 nus adsciscat, ad quod natura maxime sit idoneus,
 ne inuita Minerva, hoc est, repugnante natura, ac si- *Inuita Mi-*
 nistro Genio aliquid aggressus videatur: deinde eius *nerua nisi.*
 artis studio cui se addixit, sedulo incumbat, totoque
 impetu, ac summa contentione ad metam prope-
 ret. quo decurso studiorum spatio plenam perfe-
 ctamque eruditionem (modo id obtineri queat)

*Indiffusa
studia in-
stendum.*

assequatur. Cætera vero studiorum oblectamenta per interualla, ac succisuius horis, veluti à labore respirans degustet, ea tamen lege, vr ad solidum munus pensumq. diurnum se conferat, atque animus ad intermissa studia reuocetur.

Quæ studia & occupationes operosa ac minus frugifera, quænoxia & pernitiosa.

CAP. XX.

*Infrugifera
studia retinenda.*

CAuendum autem, quod in nonnullis disciplinis quidam faciunt, ne magnum studium multiq; operam in res obscuras ac difficiles, eaq; non necessarias conferas, sed in rebus honestis ac cognitione dignis multum operæ curæque te ponere in re laudauerim. Occupantur enim nonnulli quibusdam studiis. omnemq; suam industriam in iis collocant, quæ multum habent rædii, multumq; anxietatis ac molestiæ, minimum vero laboris impensi fructum.

*Astrologia
quatenus
exercenda.*

Vt sunt curiosa nimis obseruationes & astrorum iudicia, ex Chaldaica vanitate petita, quibus freti professores temerarii indubitanter pronunciant, quid cuique euenturum sit quo fato natus, quis illi futurus rerum euentus, quem quisq; habiturus successum, nunquam adhibita in consilium Dei prouidentia cuius arbitrio mundû hunc vniuersum constat administrari; quorum temeritatem ac fortuitas prædictiones exagitat Esaias, atq; illos irridet, qui ab iis responsa petunt atq. ab huiusmodi impostoribus oracula sciscitantur Sic enim illis insultat Stent & saluente aruspices cæli, qui contemplabantur sidera & supputabant menses, vt ex iis annuntiarent ventura tibi. Similiter Hieremias. Iuxta vias gentiû nolite discere, & à signis cæli nolite metuere, quæ timent gètes: quoniam leges populorum vanæ sunt, hoc est, apodixes seu demonstrationes eorum fallaces.

*Cap. 47.
44.*

*Cap. 10.
Astrologia
vanitas im-
probata
propheta.*

ces sunt & furiles. Quibus verbis sacri vates nō pro-
 fus damnant aut explō. at astrologiam, quā suum *Astrologia*
 habet vsum & vtilitatem, sed huiusmodi professori *non profus*
 bus insultant, qui diuinationum fucis atque impo- *explodenda.*
 sturis imperitæ plebi imponunt, ac credula turbæ *Aries qua*
 fumos offendunt, inani rerum expectatione. His *damnoſa.*
 affines sunt vanitates Chiromantica, quæ inspectis
 manuum lineamentis mira nugantur: fumi atq; im-
 posturæ Alcumistica, quibus nugatores persuadent,
 se vertere rei species atq. argentum, & ænea quæ-
 que in aurum demutare: quibus accedunt artes de-
 teriores Necromantia, quæ mortuorum corpora esse-
 pulcris exciri solent, atq. ab iis responsa peti, vt Phy-
 tonissam factitasse legimus, quæ vt Sauli gratificaretur, *1. Reg. 28.*
 Samuelem ementita fictaq. specie spectandum
 exhibuit.

Huic affines sunt Hydromantia & Pyromantia quæ
 per aquam & ignem perficitur: multaq; aliæ præsti-
 giæ Demonum, atq; incantationes magicæ Ariolatio,
 Aruspicina, Augurium, Auspiciū, hoc est, Diuina-
 tiones, & quæ ex inspectione extorum auiumque
 cantu ac garritu sumuntur præſagia.

Inter hæc maleficia ac veneficas artes refero, qui-
 bus etiam in Belgica nonnullæ Stryges ac Saga vici- *Incantatio*
 norum armentis atque ouillo pecori detrimenta da- *damnoſa.*
 mnaq; inferunt, atque illis Damonum ministerio
 lac ac butyrum depeculantur, messesq; & vineta de-
 populantur, ac conterunt, quin & maribus virile
 robur eripiunt, ac velut emasculatos ad congressum
 Genialem reddunt impotentes atq. inualidos, quod
 mihi aliquando questi sunt viri robusti ac lacertosi,
 qui se deplorabant in eunuchos ac spadones dege-
 nerasse magno suo pudore, vxorumque damno, qui-
 bus ego medelam atque amuleta, adferre studui, ad-
 motis herbis, quæ ad tales præſtigias, Dei munere
 efficaces sunt & præſentaneæ,

Huiusmodi autem fascinationibus fatigare ingenium non solum superius, animum & inutile, sed etiam exitiale & damnosum; nam legibus diuinis & humanis morte plectuntur, atque ad palum alligari *Deuter. 18.* igitis facibus exuruntur, qui maleficas vllas artes Cacodæmonum opera exercent Qua autem ratione incantamenta abigenda, expugnandaque sint in calce libri indicabimus, vbi de Maiestate nominis leu tractabitur, ne hic ordo atque orationis series interrumpatur.

Non minus animo mentis, prospiciendum, quam corpori.

C A P. XXI.

*Cultus animi
non est corpori
impendingens.*

*Simile à rebus
domestici-
suis.*

CVM autem homo ex corpore & anima constet & cōflatus sit, omni prouidentia vtriusque partis incolumitati inuigilandum. Anima potissima hominis pars est, corpus anima domicilium. Illius imperio, huius seruitio ac ministerio magis utimur. Vtriusque igitur non segniter habenda ratio: Si enim damus operam, ne a dēs nostra paludes sint & vliginosa, ne tectum & culmina pluuie, ventisque exposita rimis fatiscant; ne denique vestes ac tegumenta situ obducta minusque ventilata rineis blattisque scateant: quanto magis corpori prospicere par est? cuius vitia animum quoque per consensum ac lege consortij afficiunt, atque vtro citroque commeant. Nam

— *Corpus onustum*

Horat.

*Hæc se in vna animam quoque prægrauet una,
Atque afficit humo diuina partemque aurea.*

Cuiusmodi Sapientis affine, Corpus quod corrumpitur: aggrauat animam, ac sensum deprimit multa cogitantem.

Corpori itaque aliquid tribuendum cuius solus

ris

sis (et Plinius ait) animus ipse sustentatur. Obserua-
uit id Paulus, qui Timotheo interdicta aqua mode-
ratum vini usum præscripsit, quo fulciret stomachum,
atq; in Euangelii propagatione esset alacrior. Cor-
pus enim inculpate constitutum, animo commodius
subseruit, nec menti in altissimarum rerum contem-
platione officit aut est oneri.

In primis autem menti prospicere, illiq; cultum
cōferre conuenit, quod nulla re efficitur melius,
quam firma ac stabili in Deum fiducia, quæ in cer-
tissimam immortalitatis spem hominem erigit, at-
que animo metum morisq; formidinem eximit.
Ut autem cibus corpori alimentum: ita Dei verbum
pabulum ac fomentum animo, quo vno concitur
in mente pax & tranquillitas, qua nihil homini in
huius vitæ cursu optabilius aut expetendum magis.
Quanto autem diuexentur angore ac mentis in-
quietudine impii, quam se uam experiantur animi
carnificinam, facinorosi etiam externus habitus cor-
poris indicat. Est enim, nequitia vltix sui sic, utquam
semel occupauit mentem, nunquam securam esse
patiatur, sed continenter perturbationibus exagi-
tet: Quod etiam Esaias eleganti similitudine ab æ-
stu, & acinisque fluctibus defuncta expressit: Impi-
cor tanquam mare exaestuât, & redundant fluctus
eius in lutum & conuulsionem, hoc est, mens il-
lorum, qui sceleribus contaminati sunt & nequitias
polluti, tumultuosa est, turbulenta inquieta. Cur ve-
ro vita sua uis esse possit & iucunda, aut animus tran-
quillus & placidus, qui corpus circumfert foedissimis
morbis inquinatum, & mentem obscenis vndique
vitiis obsitam & deformatam? Quis obrem cum
magna malorum pars a vitiosis animi affectibus e-
mergat, omnibus modis iis assistendum, nequid in-
commodi corpus ab eis concipiat, pari cura & studio
illud a morbis vindicandum, ne à corpore in ani-

1. Tim. 4.

Anima pa-
bulum.Impi. inquiete
ti.

Cap. 56.

Affectus
vitiis men-
ti officium.

*Humores
pravi mens-
tem obnubi-
lant.*

Humores pravi aut contagionis transferri con-
tingat. Cum enim humores pravi ac vitiosi, cerebro
tetros fumos inferant, ad multa mala mentem impel-
lant atque incitant.

*Qua ratione corpori subueniendum, ut inculpata valetudine
subsistat.*

C A P. XXII.

*Vitii frugali-
tas.*

Sapientiam tuetur, ac morbos propulsat frugalitas
ac victus temperantia, adhibita earum rerum mode-
ratione, quae ad stabilendam valetudinem, viresque
firmandas sunt necessariae.

*Artis Mes-
dic. 85.*

*Res quae vale-
tutini conse-
runt.*

Appellantur autem istae Galeno, causae conserva-
trices, quod habitum corporis conservare sint ido-
neae modo iis commode atque opportune vivamus:
Recentiores, res non naturales vocant, non quod
praeter naturam existant, sed quoniam extra corpus
constitutae, nec nobis, ut humores, insitae: visu esse
etque naturam, eiusque facultates incommodo aliquo
afficiant, si sinistre, parumque apte adhibeantur. Hu-
iusmodi sunt circumfusio nobis aer, cibus & potus,
somnia & vigilia, repletio, inanitio, affectus, motusque
animi, quorum quodque corpus humanum ad sui
conservationem ac tutelam exigit. Quoniam autem
potissima sanitatis pars in salubri dieta consistat, stu-
diose observandum, quid in ea corpori vel profuit vel
officiat.

Et quum non minus foeda sit, quam noxia ac per-
niciosa valetudini ingluviens, tantum cibi & potionis
sumendum, quantum naturae necessitas exigit, utque
vires corporis alantur, non opprimantur.

*Moderatio
victus studio
suis vitii.*

Est enim victus moderatio in omni studiorum,
magnarumque rerum occupatione, in perferendis elu-
cubrandi laboribus, in obeundis muneribus publicis vitiosis
cum primis & necessaria. Ea siquidem valetudinem
firmam

firmam constituit ea spiritus cum animales, tum vi-
 rales, qui cerebro & cordi adscripti sunt alacres red-
 dit, atque erectos ita, ut qua quisque mente conce-
 perit, expedite nullaque molestia perficiat, atque ex-
 lequatur. Luxu autem atque intemperantia vitæ
 acciri morbos, impediti studia, honestas omnes co-
 gitationes flaccescere, non progredi lucubrationes,
 labascere mentis alacritatem, vigorem animi extin-
 gui, hominesque ignavos effici, inertes, socordes,
 somniculosos, nec ad res vllas præclaras eniti quo-
 tidiana exempla demonstrant. Quocirca qui studio
 literarum se addixit, atque eruditionem affectat,
 ita moderetur rebus suis, ne quid pro cupiditatis ar-
 bitrio fiat, sed appetitus rationi pateat, omniaque ad
 usum vitæ ac naturæ necessitatem referat. Exigit
 id ipsum à suis professoribus Christus, eosque hu-
 iusmodi verbis ad temperantiam reuocat. Videte ne
 quando grauentur corda vestra crapula & ebrietate,
 atque huius vitæ curis, subitoque vobis ingruat il-
 le dies, tanquam laqueus enim superueniet in o-
 mnes qui sedent super faciem totius terræ. Qua
 concione infigit hominum animis sobrietatem, at-
 que excutit rerum terrenarum amorem, in eoque
 negotio illos persistere vult ad extremum vsque vitæ
 diem, ne quid deterius illis obueniat. Scitum est il-
 lud Corneliæ celi, Vbi ad cibum ventum est, nun-
 quam vllis nimia satietas saepe inutilis nitvia absti-
 nentia, neque ex satietate fames, nec ex fame satie-
 tas, & immodica ingurgitatio idonea. Quamobrem
 inconsulte faciunt qui post pridianas epulas & sym-
 posia, mensasque Geniales potumque immodica in-
 edia se macerant ita, ut defectu animique deliquio
 nonnuquam corripiantur, atque odoriferis refi-
 ciendi sint. Alij a ieiunio atque antecedentis diei
 inedia affluunt, quam par est, cibo potuque se on-
 nerant adeo, ut nisi relaxentur, durum ieiucantur.

*Christus firm-
 galitatem
 imperat.*

Luc. 2.

Lib. 7.

*Vranda
 satietas.*

*Liberalius
adjuvando
de necessi-
tatis.*

Liberalius autem nonnunquam cenare, ac cum aequalibus tempestius conuiuissē reficere nihil habet vitii nullaque ratione improbari meretur, modo omnia moderate perficiantur, atque intra mediocritatem, intra temperantiae limites consistant. Huiusmodi enim laxamentis discutitur moror & mœstitia, quæ ex nimia intentione menti nebulam ac caliginem offundit, ipsosque studiosos extenuatis exhaustisque spiritibus, melancholicos efficit terribiles, taciturnos, morosos, atque ab omni sodalitate ab omni consuetudine civili alienos: qui affectus à Philomusis, virisque politicis ac literarum candidatis alienissimi esse debent.

Libes ex Dei liberalitate ac munificentia, magna gratitudine ac gratiarum actione sumendos.

CAP. XXIII.

*In cibo Dei
agnoscatur
mansuetudo.*

Quoniam autem ex Dei munificentia rebus creatis lassati accumulata fruimur, omniaque à mundi exordio in usum ac commoditatem hominum consecrata sunt: in ipso statim mensæ accubitu, antequam manus sitatis Opificem exigenda mens est, atque alacri viuidaque precatione impetrandum, ut ea quæ sumturi sumus nobis per fidem salutaria efficiat atque ad alendum fovendumque corpus efficacia, neque enim in edulibus atque obsoniis nutriendi vis consistit ac vegetandi potentia, sed in verbo Dei quod tali virtute illa imbuit. Quocirca ad Deum omnia referenda sunt. Sic præter Paulum Prudentius demonstrat, à quo victus vitæque subsidia peti aut sperari debeant, nempe à Deo patre, à quo per Christum omnia consequimur, Sic enim preces eo dirigit,

*A Deo cis
bus nutrien-
di vim obti-
net.*

1. Tim. 4.

Rom. 14.

1. Cor. 1. p.

*Lathomeri
lib. Pruden-
tii hymnus
in mensæ
accubitu.*

*Christe prius genitore potens,
Huc intido precor intuitu
Flebe salutiferam faciem,
Fugate serenus, et iracunda,
Nunc ut sub honore sui
Huiusmodi liceat capere.
Te spero, et nihil Domine.*

Nec iunat ore quid appetere,
 Pocula ni prius atq; cibos
 Christe tuo fauor imbuerit.
 Omnia sanctificante fide
 Ferula nostra Deum sapiant,
 Christus et insuat in patinas
 Serta ludere, verba, socos,
 Dentq; quod sumus atq; egimus
 Trina superna regat Pietas.

Instauratis cibo viribus ad gratiarum actionem Christi *Matt. 26.*
 exemplo nos incitat: nam Seruator absoluta cœna *Marc. 14.*
 nō, nisi hymno dicto à mensa se subduxit, quo agno-
 scamus ab opulenta largaq; Dei manu omnia profi-
 tisci, atq; eius munere nobis esse salutaria. Sic autem
 gratiarum actionem profequitur:

Pastu v scerbis atq; sumto,
 Quem lex corporis imbecilla possit,
 Laudem lingua Deo patri rependat,
 Sic nos muneribus tuis refecti,
 Largitor Deus omnium honorum,
 Grates reddimus, & sacromus hymnos.

Prudentiū
 gratiarum
 actio.

Sunt huius generis complures precandi formulæ apud
 probatissimos auctores, atq; etiam in Bibliis eia- *Matt. 6.*
 sculationes passim obuia: verum nulla ad impetran- *Luc. 11.*
 dum efficacior, quam quæ à Christo praescripta est.
 Hac enim referri debet, atq; ab hoc fonte promanat
 quicquid vel petitur, vel mente concipitur. Constat
 illa quidem verborum paucitate, ac sex septemue
 concisa membris, sed quæ tam sit fecunda refertq;
 mysteriis, ut omnia in se complectatur, quæ vel ad Dei
 gloriam, vel nostram necessitatem vsunq; spectant,
 vel etiam proximi emolumentum.

Quomodo hospitalitatis habenda ratio.

CAP. XXIV.

Hospitalitatis

Quod ad conuiuiarum hospitiumq; rationem attinet,
 aut illorumq; symposita ac comestationes alterius

*Rom. 12.**1. Tim. 3.**Tatum 1.**2. Pet. 4.**Heb. 13.**Inopu vi bas**leda ratio.**Luc 14.**Hospitum**h. bendus**delectum.**Carmen**coniuiali**elegans.*

sumtu captant & venantur, prudentem ac circum-
spectum quemq; esse decet. Primū hospitalitatē, quā
præter ceteros Apostoli collaudant, ac Paulus in Epi-
sopo exigit, cuique curę esse par est, ac modestis ciui-
bus aditu vestibula ac cœnaculorū aditus patefactos.
Est enim, Cicetone teste, cum primis decorum homi-
num illustriū domos patere illustribus hospitibus. In
quo humanitatis officio, ut viterur ambitio, atque o-
stentatio, apparatus, personarumque respectus, Chri-
stus conuocari voluit inopes atq; egestate oppressos,
nuda spe redituri muneris aut impensi beneficij cō-
pensatione, nisi à patre cœlesti, qui omnia cū sœnore
refundit. Verum quum sint impudentes quidam atq;
attrita frontis, qui deuorato pudore ac verecundia
vltro se conuiujs ingerunt, beneque pasti nonnunq;
in salutato hospite tacite se subducunt: conuiuiarum
discrimen delectumq; habendum censeo sic, ut mo-
desti admittantur ac frugales: gurgites vero, liguri-
tores, belluones, pāphagi, mensarumq; afflicta, qui
præter heri voluntatem, impudenter irumpūt, atq;
vltro se ingerunt, occlusis foribus arcendi sunt, aut
ciuitate quadā ablegādi, vel si id obtineri nequeat,
obijciendē ijs in cœnaculo adscripta insigniores alii
quot sententiā ac seire dicta, quæ illos officij sui cō-
monefaciant, in quem vltum cum alia, tum istud in-
triclinio postibus affigi potest, illisq; spectandum ex-
hiberi, quo pudore suffusi meminerint decori,

*Uu conuiuia mea accubare mensa?
Hæc serua paradoxa. Neminem nec
Dentari saluū, nec inuido oro
Suggilla, a postuicibn salutum
Apta. Quem nequeas probare, nolū
Nec trahere, nec e luminiari,
Aequales cyathos conuepropines.
Fontū pone myna seueriori.
Et profer. Ve erit, nec, la. uis.
Grit. sol. e Deo, heffiti, inde*

Quod

*Quod non messit in suo nouali,
Hac fac, si cupias bis esse gratus.*

Non autem negligendam hōspitum consuetudinem, ac conseruanda humanitatis atq; amicitia iura, puerbium indicat, Salē & mensam ne praterneas: Quum enim veteres vltro citroque inter se conuiuia agitarent, huiusmodi symbolis fouebant alebātque semel in iram amicitiam, atque illam communi mensa constabilierunt. Quocirca antiquitus prodicionis ac perfidia insimulari solent, qui Salem & Mensam essent pratergressi, hoc est, Amicitia referam confregissent, ac violassent fœdus intimamq; vitæ necessitudinem qua sale & pane inter se erant deuincti, atque eiusdem mensæ participes. Ad hoc symbolum spectat Dauidis illa querimonia, qua Christi personam referens amicū ac familiarem prodicionis ac perfidia insimulat: idque honesti specie ac simulato fictoq; pietatis prætectu: Sic autem cum illo exoptulat: Etenim homo pacis meꝫ in quo speraui, cui fidebam, & qui mecum edebat panes hoc est, conuictor erat, mensæque eiusdem consors extulit super me supplantationem. Tolerari, inquit, posset, ac minus indigne ferri, si quis hostis denunciato per feciales bello, aperto Marte me esset aggressus: at illum mihi fraude s, dolos, insidias struere, atque aduersum me ceruices erigere, calceq; petere, qui cum mihi intercessit intima familiaritas, ac solitus sum arcana omnia communicare, intoleranda res est. & quæ perferri nequeat. Sic Christus huiusmodi facti indignatione commotus, Qui edebat, inquit, mecum panem, is sustulit aduersum me calcaneū suum: hoc est, hostis domesticus, quo nullus perniciosior, clancularis ac clandestinis me consiliis opprimere meditatur, metaphora sum ta ab amicis in speciem primaque fronte blandis, sed insidiolis, menteque venenata, qui latenter hominem

*Proverbia
conuivialia.*

*Psal. 40.
Ioan. 13.*

*Dauidi locus
explicatus.*

*Proverbiū.
in insidio-
sōs.*

feriant, ac postico calcem impingunt sic, ut quis malarum intulerit, obseruari nequeat. Belgæ proverbiali figura auersa cuspidē ferire dicitur tant. hoc est, non à fronte, sed à tergo atque auersa corporis parte, *vay vahten, ende meet de cromme pteke st. ken.* Huic affinis alia Davidis expositulatio, qua queritur ab illo sibi inferri damna, cuius summa familiaritate usus est, atque arctissimo amicitia fœdere coniunctus sit, ut omnium consiliorum fuerit particeps, & tanquam intimus ac primarius amicus secretorum conscius, Sic autem rei atrocitatem exprimit. Quoniam si intimus maledixisset mihi, sustinuissem utique. Et si, qui me oderant, erexissent se contra me, abscondissem me forsitan ab eis. Sed tu homo vnanimis, dux meus, & notus meus. Qui simul dulces

Psal. 54.

*Davidis lo-
cus explica-
tus.*

mecum capiebas cibos, & in domo Dei versati sumus cum consensu, &c. Verus sunt patherici, hoc est, pleni affectibus, quibus se grauius magnaque indignatione ferre declarat, quod qui hactenus fidi amici speciem præbuit, infestissimum esse hostem experiatur, ac latenter taciteque perniciem moliri.

*Simile ab
oleo & butyro.*

Quo autem graphice depingat exprimatque hominem versipellem & subdolum, qui specie quadam assimilata amicitia & virtutis, vultu, oculis, sermone, blandiatur amico, quum intus in eius perniciem virus & venena foueat, hoc ad perfidia crimen adicit. Mitiora sunt butyro verba oris illius: quum in corde eius instruat bellum: Mollitiores sunt sermones illius oleo, quum sint reipsa gladii & iacula. Qua similitudine designat fucatos & malitiosos amicos, qui aliud in pectore clausum habent, aliud in lingua promittunt, quique altera manu panem ostendant, altera lapidem ferunt. Cuius proditoris specimen exhibuit Iudas Iscariotes, & post hunc plerique alii, qui ab ipso edocti sunt, ac fraudulenta exempla sumserunt.

De rei familiaris ac domestica cura, & usq; administratione.

CAP. XXV.

Quid ad œconomicã, h. e. rei familiaris adminis- *Rei domestice*
 trationem attinet, que Cicerone teste ministra *ca procuratio*
 est ac famula corporis, in ea stabilienda ornanda que *sio.*
 quemq; industrium esse decet ac prudentē sic, ut ei
 amplificatio ad usum vitæ necessarium, ad cõmodi-
 tatem, ad ornatũ referatur, nõ ad luxum, ad delicias,
 non ad sumtuosas mensas atq; immodicos ferculo-
 rum apparatus, quæ opes quamlibet immensas ex- *Ciborum appa-*
 hauriunt atq; attenuant. Quocirca in exornando cõ- *paratus vi-*
 nuio, mensaq; instruenda p̄ cæteris obseruanda fru- *sandus.*
 galitas ac victus moderatio, omniaq; euitanda gula
 ac libidinis incitamenta, deniq; cellaria delicatoria, *Ephes. 5.*
 quæ fere secundis mensis in terra solent cibo satiatis,
 quo denuo edendi cupiditas incitetur, Hæc profusio
 vitæq; luxus præter id, q̄ facultates imminuat, ac
 morbos præriat, etiã ubi vino incaluerunt, luxurię fo-
 menta ministrat, ac lumbos incitat, partesq; abditas
 atq; obscœnas turgentia afficit, qua prurire incipiūt,
 atq; ut Apostoli verbo utar, vri, hoc est, potentius ad
 Venereĩ incitari. Quamobrem Paulus nihil pro cupi- *I. Cor. 7.*
 ditatum arbitrio fieri vult, sed omnia ad necessitatē *Rom. 12.*
 usumq; nature referri, non ad luxum ac voluptatem,
 corpori menti, & que damnosam. Nemo autem ita
 absurde se ad naturæ sensum, ut corpus suum ex-
 sum habere sustineat: quin ut Paulus ait, enutrit ac *Ephes. 3.*
 fouet illud, ut Christus Ecclesiam. Quo exemplo in-
 uitar Apostolus maritos ut uxores suas ament, eam
 que curã adhibere studeant, quam quisq; suo corpo-
 ri adhibet, atq; illis præster quod Christus Ecclesiæ
 sponsæ vnice adamatæ præstitit. Ceterum in rei fa-
 miliaris administratione ac stabilienda firmandaq;
 re domestica neqd illa detrimẽti patiatur, ita omnia
 moderanda sunt, ne vel prodigi aut profusi hominis
 nomen incurras, aut plus satis parci, aridi, tenacis,

*Modus re-
bus ad i-
bendum,*

*Proverbiū
frugalitatē
cōmendans.*

*Demnoſa
eſt ſera par-
ſimonia.*

*Lib. 3. Eu-
ſurp.*

*Lex Ama-
ſis contra
uſuſos.*

Conſeruat̄ur quidem res familiaris parſimonia, ea-
que augeſcit & incrementa concipit. verum non in
eam anguſtiam illa contrahi debet, vt de fraudes Ge-
nium, ac te ruoſque inedia conſicias: quod ſordidi
quidam opulenti taſtitant: ruruſ ne, vt de otioſes
aſſolent parta profundas, ac patrimonia diſſipes, a-
ſcit ſiq; aliquot huius nota ac farina ſodalibus, qui
ad hac perficienda exhortantur. ac claſſicum can-
unt. abligurias Vt autem iuxta Terentium. Neceſ-
ſe eſt ſumtum faciat, qui quaerit lucrum: ita iuxta
Plautum, Non poteſt conſtare quo ſtus ſi illum ſum-
tus ſuperat. Quam ſententiam Belga ita efferunt;
St. It uteren, ha nart u nermbe. Quo indicat ita modes-
randum ſumtibus, ne immodica profuſione rem
domesticam imminui contingat, ſed a qualis ac pat-
ſit cenſus exper ſique ratio. Quocirca induſtriū pa-
tris familias officium eſt. pro tempore, velut ex
promptuaria cella quadam depromere, & quum res
poſcit, recondere. Etenim, vt habet pr- uerbiū,
Sera in fundo parſimonia. Non eſt autem à noſtro
inſtituto nec à Reipublicæ commodo, ac rerum
domesticarum conſeruatione aliena Lex, quam A-
maſis Aegyptiorum rex promulgauit, Soloni Athe-
nienſium Legislatori etiā uſurpata, qua cautum
eſt teſte Herodoto vt populares atq; inquilini ſin-
gulis annis apud prouinciarum pr- ſides demonſtra-
rent unde uiuerent, & qua re ſibi victum compara-
rent qui id proferre non poſſent, nec teſtarentur ſe
legitime uiuere, moſ: plecterentur. Qua edicti ſe
ueritate coercere uoluit otioſos, ne ad latrocinia ac
pra dationes illis pateret aditus, quo ſere deueniūt,
quibus alea, ſcortis, computationibus paterna here-
ditas decocta eſt, ac funditus exhaustū patrimoniū:
Ex his emerſiſſe opinor apud Corinthios. Legem
ſumtuariam contra prodigos, & qui ſuas facultates
temere profundunt, aut ſumtuouſius magiſq; effuſe

conuiuantur, quam res familiaris ac prouentus an-
 tuus exigit. Quam cum D. phylus apud Athenam Lib. 6.
 reterat ac Latinis uerbis expresserit Erasimus, de
 omni disciplinarum genere optime meritus non
 grauabor adferbere quo Magistrius rationem mo-
 dumq; inerat, qua effici possit, ut ciuitates ac lubur
 bana pia dia minus infestentur a uolentis proflatio Lex sum
 ribus qui interdum ac noctu facultates quietatq; ho tuarta Co-
 minum possessiones diripiunt ac corpora immani- ritatorum.
 ter excruciant, nisi cōfessim thesaurū proferant. His
 autem uerbis exprimitur legis huius sententia.

*Haec legi caustum est. hinc apud Corinthios,
 Si quem pius in se sonare semper splendide
 Videmus hunc rogamus, unde uiuat,
 Quid faciat operis. Si facultates habet,
 Ut redit hanc solutio x'en as queat.
 Perdet enim illum per se suu bonis.
 Si forte sumtu superat ea quae possidet,
 Prohibemus huic ne faciat hoc in posterum;
 Ne parcat am de dicitur multo graui.
 Sin sumtuose u' aut in quid habet,
 Tradunt eum tortoribus. Pron Hercule?
 Nec enim licet uitam atq; malo ullo agere
 Talem se: as, sed est necesse aut nocte dui
 Abigere pradam, aut fore muros adiuu,
 Aut har patrantem iungret commercior
 Aut in foro agere hycopphantam, aut perfidum
 Præbere testem: Nos genus hoc mortalium
 Et cimus hac ex uite, uelut purgamina.*

Non minus seuerus est officiorum exactor Paulus
 Apostolus, qui praecipit ut ignaui atq; otiosi excusso 2. Thes. 3.
 ueterno operā manuatiis opificiis impendant, quib. Paulus 1-
 se & domesticos alant, quod tam rigide obseruari gnauos ex-
 uoluit, ut iis alimenta denegaret, qui nō insisterent stimulat ad
 labori, atq; ad constabiliendam rem familiarē essent indusistanto
 intenti, sed tanquā fuci qui apum laboribus & melli

Pauli ad su-
ras adminti-
sto. Ephes. 4.

Luc 19.

Somni &
Vigilia mo-
deratio.

Somnus me-
ridianus
quando no-
cturno.

ficationi insidiantur, ex aliena liberalitate & munificentia viuerent atque otiantur, nullo opere nisi reru curiositate occupati. Ad hanc disciplinam ac censoriam seueritatem Paulus etiam fures reuocat, qui aliena compulant ac depeculantur; quos non solum commonefacit, vt ab aliorum opibus manus abstineant, sed qua honesto labore parta & conquisita sunt, egenis subleuandis impendant: ita si quid labris aut macula contractum sit ex re aliqua infami & pudenda bonis operibus ac liberalitate in tenuiores elui potest: quale exemplum editum est in Zacheo, qui scenore parta distribuit egenis. Hac enim ratione efficitur, vt antea acta vitia errores, & vitia virtutis compensatione obliterentur, muratis scilicet in diuersum affectibus, exutaq; inclita natura prauitate ac vitiosa consuetudine.

Somni ac vigiliae moderatio.

CAP. XXVI.

STUDIOSIS virisq; politicis inter cetera habenda somni & vigiliae ratio. Hac enim si moderata sint & tempestiue adhibeantur, plurimum commoditatis adferunt in stabilienda firmandaque valetudine: nam praeter id, quod corpus alacre praestant & vegetum, tum mentem quoq; reddunt ad obeunda quaeuis munia ac functiones erectiorem. Somnus autem immoderatus atq; immodicus stupidos reddit homines, ignauos, socordes obliuiosos, & qui non facile emergant, atque ad praedaras vltimas artes entantur: Quocirca huiusmodi conditionis homines ad exercitationes ac lubeandos labores excitandi, quo torporem veternumque excutiant, atque aliquid libero homine dignum meditentur.

Quod ad meridianum diurnumq; somnum spectat non consulo vt iuuentus illi assuetat, nisi lassitudo ex aestu ac labore contracta vires afflixerit, aut nox pridiana intempestiuis vel vigiliis vel symposiis transacta sit: tunc enim cura incommodum adueni potest

potest meridiario: alias memoriam labefactat, mentemque obnubilat, & praeter capitis grauedinem, oculis caliginem adferri, praesertim ubi cibo oppleti decumbunt, quibus hoc quoque accedit incommodi, quod sopore excusso nauseabundi sint atque oscitent, passimque brachiis pandiculentur, hoc est, membra quaquaersum distendant, diffuso vndique per corpus vaporum concursu, ex languida quadam affectione & febrili rigore, quem *Waxist* nostrates vocant, Latini veteres Helucum. Quae vox designat vel à crapula, vel meridiario somno nauseantes ac flaccidos, qui que subinde ad oscitandum impelluntur.

Pandiculari quid sit,

Helucum nauseosus affectus.

Senes vero & qui in aetate matura consistunt, tuto meridiari possunt, hoc est, prandio absoluto, modo non nihil interualli intercedat, se somno dedere, praesertim aestiuis mensibus caeloque seruido, quae aeris intemperies homines somnolentos efficit, quo tempore ea commoditas captanda est, vel in sedili collocato corpore, vel in culcitram composito, capite sublimius pauloque erectius in puluinum inclinato. Tali enim somni laxamento spiritus cum naturales, tum vitales, à quibus spiritus animalis, qui cerebro infidet, fomenta concipit, instaurantur ac reuiuiscunt.

Meridiano somno comoda.

Vigilia autem intempestiua est omni aetati noxia, tum senectuti nocentissima, ut etià inedia, quorum utrumque cerebro siccitatem adfert, ac praeter phrenesin & delirium, quod inducit, totum corpus aridum efficit, squalidum strigosum. Quod si immodica vigilia, vel inedia, vel intempestiua lucubratione, aut etiam nimio labore, aut immoderata Venere vires attrita sint ac spiritus exhausti, consumtoque succo vitali, mactes contracta, humido alimento ac somnificis potionibus vires restitenda, quales sunt lactuca, spinachia, malua effectu par, atriplex, buglossus,

Vigilia est siccata.

*Somnifica
quia ceres
brum humas
stant.*

& quæ vulgo borago dicitur, semen papaueris recentis nymphaeæ flores, vulgo nenuphar, vel liliū aquaticum & palustre, Bataui seu Hollandi *plompen* vocant. *off. Waterl. Lien*, quibus accedunt violarum flosculi, nucleī pini, amygdala dulcia, pistacea seu fistici, ordeī cremor, vix & passa, & Corinthiacæ illæ minutis acinis, vinaceis immunes; dactyli seu palmulæ, mala Medica seu corticis citri zaccaro aut melle conditi: iis enim natiuus ac vitalis humor reficitur, ac cerebrum mentis sedes velut roscido humentrique vapore perfunditur, ac suavi halitu irrigatur, ex quo emergit somnus placidus ac quies minus turbulenta aut tumultuosa. Quod si quis sit natura somnolentior, nec illi incalcescat animus ad res vllas præclaras, continenter exercitationi ac labori insillat, vitet cibos omnes frigida humentisque facultatis, eosque assumat, qui vi calorifica humores superuacaneos in quibus consistit somni causa, exciccant: quales sunt hysopos, rosmarinus, salua, origanū, amaracus, vulgo maiorana cunila seu tymbra, brassica, rubicunda, zinziber, piper, nux muscata, caryophylli, & pleraque alia, quæ cerebrum vaporoso ac funido humore oppletum releuant, mentemque densis vaporibus obnubilatam erigunt, atque ad concipiendas honestas cogitationes alacrem reddunt atque expeditam.

*Somnolentia
ut excusatur.*

*Quid adferat commodi v. l. incommodi repletio & inanitio,
denique alius v. l. aff. Eltor vellextor.*

CAP. XXVII.

*Moderatio
esbo adhibenda.*

Adem quoque aliis rebus, quæ valetudini vel profiunt, vel officiunt adhibenda moderatio: quales sunt repletio & inanitio, qua scilicet corpus cibo potuque reficitur, vel humoribus oppletum euacuatur. Vt autem frugalis esse debet ac temperata studiosis virisque politicis victus ratio: ita non nimis tenuis & parca, ne spiritus extenuentur: quibus & id accu-
rate

rare obseruandum, ne alius sit astrictior, aut plus isto laxior. Vtrumq; enim. (si modum excesserit) va-
 leudini æque noxium. Si enim plus nimio profluat
 ac sit citatior, corpus aridum reddit ac strigosum, so-
 mniq. paucitatem infert, atq; inducta cerebro siccitate,
 in memoriam imminuit: sin vero nimiam arefeat
 ac sit coactior, memoriam obnubilat atq; oculis caliginem
 inducit, somniaque tumultuosa ac turbulenta efficit,
 crassis densisq; humoribus ad cerebrum delatis,
 Quæ autem ventrem aluumq; placide molliunt, sunt
 viola, lactuca, spinacia, atriplex, malua, congeneres
 quam veteribus in eum vsu commendatam Martialis
 indicat.

*Ventrē qua-
 laxant,*

*Herba qua
 aluum lu-
 bricum præ-
 stant.*

Exoneraturus aluum mihi villica malua.

Attulit, & varias quas habet hortu opus.

His accedunt buglossus, & quæ vulgo Borago dicitur,
 chera phylum vel gingidium, vulgo *Keuel*, beta,
 blitum, pruna Damascena, vix passæ & Corinthias
 ex minutis æenis, mora, ficus. Medicamentosa quæ
 id præstant, sunt mercurialis, fumarica, polypodium,
 fenella, rhabarbaron, carthamus, epithymus, cassia,
 manna seu mel aerium concretum, nam scamonea,
 tripolium seu turbit, mezereon, &c. vires deieciunt,
 quocirca non nisi validis ea exhibentur, cum malo
 nodo malus quaendus sit cuneus. Si autem venter
 magis lubricus est, quam valetudini commodum,
 sihi potest cerebro vsu mentha rubicunda, & quæ in
 officinis passim obuia est, ex ea confecta mellagine
 vel syrupo. Ventrem quoq; adstringunt ac corroborant
 cotonea tenera lanugine mala. & quicquid ex
 ijs conficitur rose rubentes, ijs accedunt mels lana
 tequam vliginem sint perbessa ac tenerescant, cor-
 na lapidosa quidem intrus nucleo, sed non insuaui
 infidoque sapore, eoque acido atq; adstringente,
 Rhus Ponticum, nostrates Ribes vocant, quod ap-
 petentiam mire excitat ac nauseam discutit, ipsique

*Quæ ventrē
 adstringunt.*

*Rob quid
Aucenna.*

stomacho retinendi tibi vires confert, præferim autem
uis mensibus, vbi biliosus humor aluum proluat. Au-
xum prouocat, in quem vsum tucus eius saccharo co-
cretus, quem Rob. Aucenna vocat, præsentaneus
nam aluum plus nimio profluentem cohibet, atque
appetendi vires languidas erigit, cibiq. auaritatem ex-
citat, vt etiam mala punica, vulgo granata, rubenti-
bus intus atq; angulosis acinis sapore modo dulci,
modo acido.

*Studo si viri q; poltici sapius meatus, per quos excrementa
deseruntur expurgandos.*

CAP. XXVIII.

*Meatus ex
purgantur
excrementis
designati.*

Non frustra Deus humani corporis opifex tot
meatus ac vias expurgandis humoribus proluen-
disq; excrementis condidit, ne scilicet ex horum re-
dundantia obrui hominem, atque emanantibus ab
iis vaporibus suffocari contingat. Sic caput per nares,
aures, palatum se emungit atque exonerat sreatu ac
sternutamento. Pectus & pulmo per vocalem arte-
riam tussi pituitam elicit: Stomachus seu ventriculus
vomitu ac ructibus sentinam exhaurit: Intestina
per aluum se expurgant, ac postico emissis flatibus
& sordibus faculentis cloacam proluunt. Renes &
vesica per meatus ductusque vrinarios lotium deri-
uant. Corporis autem superficijs per cutem poro-
sam, ac multis minutisque foraminibus peruiam
fuligines ac sudoriferos halitus, discutit. Quocirca
cum corpus inculpate consistere nequeat, nisi sin-
gulæ partes bene constitutæ sint, suoq. officio citra
offensam fungantur: danda cum primis opera, ne
quis error aut intemperies suboriatur, quæ organo-
rum actionem vel vitiet, vel reddat deteriorem;
horum enim ministerio mens ipsa vritur ac res præ-
claras perficit. Si morbus aliquis infestat, si caput
grauedine tentatur, si pituita molesta est, si calculus

aut stranguria seu vrinæ fistulicidium vexat, si caligo ac lippitudo oculos vitiat, si manus aut pedes articu-
lati morbo tentantur,

Si mala quem scatis, aut morbus regius urget,
minus expedite sua munia ac functiones obit aut
exsequitur humanus animus. Quo mihi consulto fa-
cere videntur, qui valetudinis rationem habere cu-
rant, ac corpus eiusque partes ab omnibus excre-
mentis purgatiore efficere. Sic enim mens ipsa magis
nitescit atq; ad quasvis actiones redditur accommo-
datior. Magna mortalium pars neglecto omni cultu,
nec obseruata valetudinis ratione, opibus inhiat, ac
studio comparandi conquirendique est intenta, cum
tamen sanitas sit auro potior, nec vlla res animi trā-
quillitate optabilior. Confirmat id versibus hæc
Horatius,

*Si veniri bene, si lateri est, pedibusq; tuis; nil
Diuitia poterunt regales addere manus,
Non domus, aut fundus, non æri aceruus, & auri
Ægroto domini deduxit corpore febres,
Non animo curas.*

Horat. in 47-
te.

Valeudo
auro potior.

Lib. 1,
Epist. 10.

Et quo quemque ad frugalem & moderatum rerum
usum reuocaret, subiicit,

*— Valeat possessor oportet,
Si comortatus rebus bene cogitat vti.*

Hebraeus Sapiens per omnia huius verbis sic conso-
nat, Præstat pauperem esse sanum, & firma valetu-
dine, quam diuitem male affecto corpore. Sanitas &
bona habitudo est omni auro præstantior & validum
corpus immensis opibus. Nulla meliores sunt diui-
tia, quam sanitas corporis, nec vllum oblectamen-
tum maius, quam animi lætitia & gaudium cordis.
Quocirca non est merienda felicitas opum affluentia
aut prospero rerum successu, sed corporis mentisque
inculpata sanitate. Ille enim demum & viuit & valet,
qui horum commoditate inoffense fruitur.

Lib. 1.
Epist. 2.
Eccl. 30.

Sap. 4.

Præcepta salubria non minus animo quam corpori idonea.

CAP. XXIX.

TRia feruntur vulgo saluberrima, quæ quemque obſeruare par eſt, Veſci citra ſaturitatem, Non refugere laborem. Natura ſemen conſeruare. Quibus oppoſuit totidē inſaluberrima, quæ præter morbos, præ maturam ſenectam accelerant, morteque properata homines conſiciunt. Crapula diſſendi, Ignauia torpeſcere, Immodica Venere eneruari. Cum enim frugalitas, proſtigata ingluuie, ſalubre corpus conſtituat, exercitatio, excuſſo otio atq; ignauia, idipſum agili reddit & expeditum, tum ſi ab equino genere documenta ſumere liceat,

Rebus natu-
ra modus ad
hibendus.

Virgil. lib. 3.
Georg.
De ſenectate,
Amor &
Venere in
deco. a.

Nulla magni animi vires in tuſtris firmat,

Quam Venere & cari ſtimulus auertere Amoris.

Siquidem intemperans ac libidinofa adoleſcentia effectum corpus ſenectuti tradit. Quocirca cum in adoleſcentia, tum maxime in ſenectute moderandū cupiditatibus, ac luxuriæ præcludendi aditus, quæ viuuntur turpis; ita, Cicerone teſte, ſenectuti foediſſima ac maxime indecora. Vt enim in bello ac caſtris opus eſt viribus. opus agilitate, opus robore. rolerandis ferendisq; laboribus: ita in amore ac præſtanda Venere vires exiguntur ad ſubeundos noſturnos labores, ad deuoranda matrimonij tadia, ad perferendos vxoris procacis atq; imperioſæ mores. Quamobrem nec ſenibus bellum, nec amor conuenit, quod vtraque res multas circumferat difficultates, moleſtias, incommoda, ad quæ ſenſcens atas impar eſt, atq; ijs perferendis idonea. Expreſſit id eleganti carmine Ouidius:

Lib. 1. de
amor.
alog. 9.

Milita omnis amans, & habet ſua caſtra Cupidos:

Atque crede mihi: militat omnis amans.

Quis bello eſt habitus, Venere quoque conuenit atas.

Tu pe ſenex miles, tu ſenex ſenex amor.

Milita ſpecies amor eſt, dice ea te ſegnes.

Non ſunt hac ſim, du ſigna tuenda viris.

Non

*Nec & hyems longa q, via, seruiq, labores
Mollibus in castris & dolor omnis adest.*

Quis autem non perspicit quam sit indecorum exoletum rugosumque senem iuuenili more oscula figere, atque in amplexus prouere? cum ad peragendos Hymenaeos sit inhabilis. Sic recte Sophocles, qui aetate confecta à quodam interrogatus, vteretur ne rebus Venereis? Dii meliora, inquit, libenter vero istinc tanquam à domino agresti & furioso profugi.

Existimationis ac fame habenda ratio.

C A P. XXX.

MODIS omnib. efficere studeas, vt tui ciues optimam de te opinionem concipiant, tuæq. existimationi ac nomini laudabile testimonium deferant, denique præclare de te sentiant, atq. honorifice loquantur. Nec obseruare pudeat, qua persuasione populares tui erga te sint imbuti, quo animo affecti. Negligere enim quid de te quisq. sentiat, aut loquatur, non solum, vt Cicero ait, arrogantis est, sed etiam dissoluti. Sic Christus sciscitatus legitur ab Apostolis, quam opinionem de illo conciperet promiscua multitudo, quos rumores de ipso spargerent, quid deniq. de Messia ipsi sibi psuaderent, non ambitionis aliquo aut gloriæ aucupio, sed vt periculum faceret, an auditis tot salutaribus concionibus, conspectisq. tot miraculis, sublimius ac magnificentius de illo, quàm vilius sentirent, ita hoc percõtatus est, quo ab iis eliceret solidam professionem fidei, atq. exploraret quantum profecissent in doctrina cœlesti, quæ nihil habet fuci aut vanitatis, nihil fallacia vel impostura, vt calumniati sunt Pharisei: sed prorsus salutaris est & sincera, ab ipsa veritate, ipsoq. iam dudum expectato Seruatore Dei filio prolata. Quod cum Petrus summi patris afflatu omnium nomine exerte esset professus, atq. indubitanter pronuntiaisset Iesum omnis salutis auctorem, illiusq. fiducia genus humanum redemptio-

Fama habenda ratio.

Lib. 1. Offic. Matth. 16.

Christus deum rem popularem non contempsit.

Professio fides.

nem consequi Christus Petri confessionem diuinitus illi inspiratam collaudauit, eamque immobili fundamento innixam confirmat inuictam fore & inexpugnabilem. In quavis actione, omnibusque dictis ac factis memineris decori, & quid maxime deceat: id enim honestatis ratio exigit: unde scitum est pro uerbium, Caput artis est decere quod facias, hoc est, quod naturæ sit aptum, atque ingenio moribusque

*Decorib.
hæc ratio.*

*Qua ratione
affectanda
gloria. Lib.
1. epist. 17.*

conueniens, *Dat uel uocegi ente beaerit.* Compendiaria atque expedita via est ad solidam gloriam si te ralem præstes qualis haberi uelis: quod obiter monet Horat.

Tu recte uiues si curas. Ita quod audis.

hoc est, quod diceris, & quod de te cives ac populi res testificantur, qui si te virum probum atque integrum existimant, recte quidem, modo ne iis fucum facias, nec imponas honesti specie, ut personati quidam histriones, qui primo intuitu spectatæ probitatis apparent, cum uersipelles sint atque improbi.

*Pers. sat. 5.
Si lentis u-
rum pra-
mians.*

Nam fronte politis

Astutum uapido sermone sub pectore uulpem.

Memineris duas præcipuas esse virtutes, quibus adolescentibus potissime solent commendari, Fidem & Taciturnitatem: quibus si accedat Pudor amabilis pubertatis color, quem candore suffusus, rubor uelut ornatu quidam commendat: nihil ad decus ingenuitatis ac modestiæ accedere potest magis fauorabile aut gratiosum. Quisquis autem hac indole, iis adolescentiæ ornamentis destitutus est, aut horum iacturam fecerit, perditus & profligatus censi solet, summaque improbitate atque impudentia insignitus. Quocirca non profus aliena à uero hac sententia:

*Pudor ado-
lescentis cõ-
mendat.*

Ege illius perisse uero cui quidem perit pudor.

Commendat nisi supra quam dici queat adolescentibus pudor & uerecundia a Deo, ut non temere ad fugam

gem

gem deueniant, aut aliquam de se virtutis aut probi-
tatis spem polliceantur, in quibus nulla elucet aut se
profert pudoris significatio: Sic Dogenes cum ado-
lescentem quendam pudore suffulum conspiceret
atque erubescere; Confide, inquit, fili, huiusmodi
est virtutis, probitatis, modesti color. Similiter cum
apud Terentium Miuo optimam spem de filio con-
ciperet, Erubuit, inquit, salua res est. Est autem inno-
centia argumentum ac testificatio pudor & cor ses-
sio, si quando deprehensa est in iis, que non de longa-
ta malitia commisit: Nequitia autem impudentia
atq; obstinatio, nec verentur iuuenes quidam confi-
dentissimi viros etiā graues in cōmuniuētib; fixi; q;
oculis obrueri, ac denegare factum; etiam si id palam
sit, nec inficiari queat. Vt autem sine inuidia laudem
inuenias, & amicos pares, Assuesces, vt Comicus ait,
omnes perferre ac perpeti.

Ingenuitatis
argumentū.

Confidentia
vitiōsa.

Terent.

Andr.

Actus 3.

Scena 1.

Quibuscum verjara, atque vna te tu ledere

Eorum, modo honesta sint, atque iustis,

Aduersus nemini, nunquam te proponens ulli.

Est n. generosa mentis & modesti animi argumentū
plurimum facere, minimū de seipso loqui, vt Iugur-
tha apud Salustiuū factitauit, secus quā Thraones ac
iactabundi milites, q; se insolenter offerunt suaq; fa-
cinora magna ostentatione p̄dicant. Cum autem
nulli nō sit odiosa ventosa iactatio, nemo sibi de in-
genio, eruditione, pp̄b blādiatur, suaq; munera ar-
bitriose p̄dicet, sed in actiones suas moderetur, vt
submisile ac modeste de se sentiat ac loquatur; ne vt
Paulus ait, alios despiciere ac fastidite videatur. Cō-
monefacit id ipsum prater alia his versibus, Horat.

laſtantię

odiosa.

Rom. 12.

lib. 1. ep. 19.

Arcanum neque tu scrutaberis ullius unquam,

Commissumq; tegetes & vinotoctus & ita.

Nec tua laudabis studia, aut al en reprehendes.

Calamitosi

Nunquam in animū induxeris, vt alienę calamitati non insulsi-
insultes, ne inimici quidem, sed condoleas potius dum.

eiufq; fortem commiferatione dignam deputes. Illæ enim funt vices rerū humanarū, vt multi ex fumma felicitate atq; ampliffima rerum poffeffione ad inopiam ac miferandos cafus deuoluantur, funeftumq; ac luctuofum exitum nonnunquā fortiantur. Rurfus alii ex infimo loco ac miferanda feruitute ad opes, ad honores, ad dignitates & imperia prouehuntur.

Eclef. 10.

Matth. 7.

*Præcipitan-
tia lingua
improbada.*

Epif. 17.

*Futilitas
damnofa.*

Verspiers.

Quod tibi fieri nolis, alteri ne feceris. Ad hanc enim amiffum exigi vult omnes noftras actiones ac studia Chriftus, cum inquit: Omnia quæcunq; volueritis vt faciant vobis homines, fic & vos illis facite: hoc eft: præftate cuiq; honorem, decus, subsidium, ceteraque humanitatis officia, quæ quisque fibi exhiberi velit. Ne fis in proferendo sermone præceps, temerarius, inconfideratus, deniq; effucito ne lingua mentē præcurrat, aut effutias per iugulum redituras voces, quæ aliquando recoquendæ funt. Sunt enim multi quib. cū verfamur lubrica fidei, ac silentii minus tenaces, qui non folū, quæ incautius cuiq; exciderunt, eliminant, fed obtreccatione ac calumniis exiftimationi ac fama proximi officiant labemq; adfpergunt. Quo circa Horat. falubri confilio quemq; inftituit:

*Proximū vt moneam, fi quid monitori eges tu.
Quid de quoq; viro, & cui dicas, fape videto.
Percontatorem fugito: nam garrulus idem eft:
Nec retinet patula comiffa fideliter aures.
Et femel emiffum vocat irremotabile verbum.*

Quibus verlibus quemq; commonefacit, vt confidate ac parce de aliis loquatur, nec quidquam temere effutiat, quod illi aliquando fraudi effe poffet, atq; aliquid detrimenti adferat, deniq; Coricæos atq; exploratores obferuandos, qui omnibus fe fodalitiis ingerunt, ac subodorantur, q̄ ad Cenfores ac Criticos deferant, ita vt nemini tutū fit de villa re mutire, nec liceat in tanta temporū infelicitate palam & exerte profiteri quæ mens dicitur, fuadet ratio, etiamfi veri-

veritati ac sincera religioni sint consentanea, idque metu delatorum, quibus etiam pramia atq. honores decernuntur, quo magis oculos auroque se prebeant in explorandi negotio infami cum primis ac detestando, ut quos etiam exosos habent, qui illorum vtuntur ministerio. Placet n. nonnullis pro licio ac delatio: sed iis eius rei artifices inuisi sunt, licet officium q. praestant, pro tempore sit gratum, nam illos vt lubrica fidei suspectos habent Testatum fecit id Augustus Caesar, apud quem cum insolentius sua merita iactaret Rhymirales Thracum rex: Proditionem, inquit, amo, proditorem detestor. Sic, vt Iulius Capitolinus refert ab imperatore Antonino Pio quadruplatores extincti sunt, hoc est, id genus hominum, quod ex accusatione quartam bonorum partem consequi solet, Belgæ huiusmodi conditionis homines. *Aenbrenge*s vocant, qui eo magis inuisi sunt summis pariter atq. infimis, quod in dictis factisq. omnia exasperent, & quam pro rei veritate, faciant atrociora. Quocirca Marcus philosophus Imperator calumniis quadruplatorum intercessit, apposita falsis delatoribus infamiae nota. Saturio parasitus apud Plautum infame ducit ac detestabile quadruplaturam exercere, ac mauius parasitando pascere ventrem ex maiorum suorum instituto, q. quadruplatorem agere, atq. huiusmodi ratione ditescere, bonisque aliorum ac vita inhiare. Quanq. id genus officiorum non magna laude mereatur apud cordatos, qui non patiuntur sibi a parasitis atq. assentatoribus auriculas assui, illorumq. blandimentis ac lenociniis mentem eripi.

Laudabilis dissidiorum pacificatio.

CAP. XXXI.

Si quid simultatis ac contentionis inter viros ciues aut confodales inciderit, probi viri officium est pro virili illud sopire, offensiones diluere, dissidia, ne acerbius incrudescant, componere, dirimere lites & c.

Coricai,
vulgo vers-
spiers ob-
seruandi.

Quadruplatores omnibus odiosi.
Augusti dictum de proditione.

Mareus Imperator Capitolinus.
In Porcia Parasitus delatore inuisus ne-
scio.

Contentiones se, iudice

trouentias, sedare discordias, facere concordiam, reconciliare contentiosos ac diuidentes conciliare, fidemque ac sedulam pacificatorem se hominum altercationibus offerre. Quod humanitatis, ut erum non minima beatitudinis parte collocat seruator, qui huius rei studiosos filiorum beneuolentia condecorat. Ab hac & plerisque aliis uirtutibus, quibus caritas, hoc est, studium de omnibus bene merendi ornatur, alienissimi sunt turbulenti quidam ac tumultuosi homines, quibus cum odiosa sit atque inimica omnis pacificatio, prauitate quadam animi omnia perturbant, rebusque exulceratis non medentur nec fomenta adhibent, sed exasperant, atque ut habet prouerbium. Oleum flammæ adiciunt, etiam cum reges ac principes iniriari contingit, quorum animus natura generosus ac ferox magis magisque illorum malefantis consiliis accenditur atque inflammatur: quo hominum genere nihil detestabilius aut exferendum magis, præsertim ubi religionis negotium agitur, à quo decet omnes uirtuosos affectus esse remotissimos; ne a se uitate ac fauitia alienari potius hominum animos à studio pietatis, quam lenitate allici contingat. Sive enim veterem consuetudinem stabilire uisum sit, siue sublatis exordibus qui sensim irrepserunt, aliquid innouare, ac religionem ad fontem reuocare, omnia iudicio ac sano consilio perfici debent, adhibita ratione, ordine, ac modo, ne quid tumultus exortatur, ut superiore anno in Belgica euenit, in qua distractis in diuersas partes ciuium animis, Religio uel & armis propagari coepit, quæ res funestum exitum est consecuta Delatore non minus damnosus obtreclator uirulentus, qui probris, contumeliis, calumniis, contumeliis immerenti perniciem adfert, ac lingua uenenata conficit, quæ genus hominum uerbis & notat, & uitandum Horatius præcipit.

*Absentem querodit amicum,
Qui non defendit alio culpante solutos*

Qui

*Matth. e.
Pacifica
laudem me-
retur.*

*Regum animi
inuisibilis*

*Obtreclatio
fugienda.*

Qui raptat risus hominum, famamq; d' cecis,

Fingere qu' non v'sa potest, commissu tacere

Qui nequit hic niger est, hunc tu Romane causto.

His affinis est illa Salomonis admonitio, Remove à teos prauum & labia detrahentia procul sint à te. Et

paulo inferius: Cum detrectatoribus ne commiscearis, quoniã repente confurget perditio eorum Fuisse

autē spectatissimis viris inuisam ac detestatam obtr

standi rabiem, sacri scriptores passim testantur, ipsiq;

August. ad eo odiosã vt Carmen hoc in coenaculo af

fixum obtricatorib. obiiceret, eoq; iis os obturaret,

Quisquis amat d'cti absentum rodere vitam,

Aut quem delectat lubrica ter aliqui,

Aut plenus cyathu lapidas fatigare sodales,

Hanc mensam veritam nouerit esse sibi.

Hac enim ratione illos ablegauit à suo conuiuio ac contubernio, qui aut ingluuie, aut maledicendi studio delectantur, vel etiam impudicos obscenosque sermones mensa inferunt.

Nemo insolescat rebus prosperis, ne deiciatur aduersis, sed Dei se prudentia fulciat.

CAP. XXXII.

Cum in humana vita nihil sit stabile ac diuturnũ,

nec omnia temper vno tenore, ac continuata

perpetuaq; serie decurrant, sed vicissitudine quadam

nũc felicia blandiantur, nunc mutatis rebus premãr

aduersa: ea constantia atq; æquabilitate stabienda

mens est, vt non insolescas rebus prosperis, nec deii-

ciaris aut succumbas aduersis, sed quocumq; res hu-

mana se inclinant (vt leui aliquando momento as-

solet) semper Dei verbo, eiusque prudentia te ful-

cias; cuius arbitrio mundum hunc administrari con-

stat, eiusq; voluntate omnia perfici, ad quam omnis

euentus successusq; prosperi & aduersi referri debent,

non ad fortunæ inconstantiam ac temeritatem: Ab-

sit enim, vt q; Dei scientia ac cognitione sunt imbuti,

KK 4

Prov. 48.

Prov. 248.

Eccles. 10.

Exod. 22.

Psalm. 70.

100.

Eze. h. 22.

Iacob 4.

Rom. 1.

Carmen

Augustino

usurpatum.

Stabilitas

laudata.

Prudentia

Dei fulcien-

da nens.

Fortuna

v. e. ibulum

Christianis

exp. lo sum.

aliquid casu aut fortuito fieri persuadeant, quum præcipua rerum, omnium causa in Deum sit referenda.

Vitanda curiositas.

CAP. XXXIII.

*Observatio
aliena rei
improbatur.
2. Cor. 5.*

*Simile à
Medicis.*

*Alienis
negotiis non
se immis-
ceat.*

*3. Theff. 4.
Foris ocu-
lari, domi
cæci.*

*Perfusus
Satyr. 4.*

Alienarum rerum ne sis curiosus observator: sed in hoc sedulo incumbas, ut tuam vitam corrigas potius, quam insecteris aut observes alienam. Paulus quoque Apostolus sedulo cuique inculcat ne foris intentos habeat oculos, sed se oculatum ac vigilantem præbeat in rebus domesticis, ac attente obseruet, ne quid committatur, quod ab exteris merito possit improbari. Alienas autem res ac negotia, quæ ad nos non attinent, non vult magnopere cuiquam curæ esse, aut anxie observari, etiam si quid erroris commissum sit. Sunt enim nonnulli à professione Christiana adeo alieni, ut sana consilia respuant, illosque habeant ex oculos, quorum opera ad saniores mentem reuocentur: ut morbidi ac ficosi quidam, qui salutarem fidemque medicum despiciunt, ac malunt in vitiosis humoribus fordescere, quam medelam salutiferam admittere. Quocirca quum non semper consultum sit omnibus se negotiis immiscere, nec expediat in alienis rebus esse curiosum, Belgæ sententiam hanc prouerbialem Ardalionibus obiciunt, *Luttel onder Wijn, maect uel vreedt*, hoc est, Plurimum sibi parat tranquillitatis, qui aliis negotiis se non ingerit. Hinc Paulus Thessalonicenses ad proprias occupationes & negotia reuocat, nec patitur illos in alienis rebus esse curiosos. Mirum autem est, quam sint perspicaces plerique in exterorum negotiis, quam oculati in excutiendis obseruandisque rebus alienis, quum sua negligent, totaque mente ac cogitatione foris peregrinentur, quum domi ut Lamia, cæcutiant, ac sint talpa magis cæci.

*Sic nemo in sese tentat descendere, nemo,
Sed precedenti spectatur manticæ tergo.*

Quales præter Persium etiam Horatius perstringit: *Serm. 1.*

Quum tua præudeas oculis mala lippæ inunctu, *Sat. 3.*

Cur in amicorum vitium tam cernis acutum,

Quam aut aquila, aut serpens Epidaurius.

Denique te ipsum

Concute num tibi quid vitiorum in seuerit olim

Natura, aut etiam consuetudo mala, namque

Neglectis vitanda Filix innascitur agris.

Cæcus amor sui detestandus.

Quum autem hoc philautiæ vitium magnam humanæ menti cæcitatem adferat, eamque nebulam animo offundat, ut multi vitium suis blandiantur: Christus acerbe in illos inuehitur, qui in aliorum vitam ac mores potius, quam in suis defigant oculos, & qui festucam, hoc est: minutissima nulliusque momenti errata curiosius obseruant, eaque exagitant in immensum, quum trabem, hoc est, crassissima vitia sua nec obseruent, nec excutiant.

Matth. 7.
Luc. 6.

Proserbinum explicatum de festuca ac trabe in oculis.

In vestitu moderatio **CAP. XXXIV.**

VT autem in apparatu conuiuii spectanda frugalitas ac victus temperantia: ita quoque in vestitu ac cultu corporis eadem habenda moderatio, sic ut nihil ad luxum vanamque ostentationem, sed omnia ad naturæ necessitatem, usumque vitæ ac commoditatem referantur; quibus si accedat decor & ornatus non profus exquisitus, omnia tolerari posse video. Quum autem sexus fœmineus præ ceteris expoliri comique gestiat, ac decentius ornari, quo venustatem formæque gratiam sibi conciliet, Petrus Apostolus matronas commonefacit, ne immodicos sumtus impendat mundo muliebri, ne crispis intor-
sisque crinibus, non auro, gemmis, torquibus, armillis se oculis spectantium exponant, sed habitu modesto, cultuque sobrio ac minus operoso maritis suis gratificentur, illorumque fauorem ac beneuolentiam capiant, ut veteres illæ Heroïnæ Rachel, Sara, Rebecca, Susanna fastidiabant. Multos autem

Vsua rerum spectandus.

Fœmina cultus auda.
1. Pet. 3.

Genes. 16.

*Profusio vi-
tanda.*

*As alie-
num con-
flatum.*

noui & nostra & auorum memoria, qui sumtuoso vestitu eoque subinde adlectis exoticis quibusdam formis renouato, denique operoso ferculorum apparatu ad mendicitatem atque inopiam redacti sunt, irrisi etiam ab illis, qui ipsis ad profundendum patrimonium fuerunt adiumento, & qui dolis, technis, fraude, fallaciis, captionibus ab iis aliquid corraserant adeo ut ne reruncium quidem impedirent subleuandis miseris, quos ad xenodochium redegerant, & extremam rerum penuriam. Ceterum cum tot passim conspiciantur prodigi ac decoctores, rerumque suarum profusi, atque alieni appetentes: nulli mirum videri debet tam multos passim obuios obaratos, atque aere alieno oppressos non solum plebeios ac populares, sed proceres etiam aulicos & heroes gestamine Regio insignitos, qui defraudatis nonnunquam pupillis ac viduis, a quibus pecunia corrata est, nulli quidquam numerant ne viui quidem, nedum mortui, cum plus quam animam habeant oppignoratam ac creditoribus obnoxiam ita, ut mox ab extincto corpore omnia eorum bona praecoris voci subiiciantur: ac creditores de praefertentia decertent.

Nemo sortem sibi desideratam despiciat.

CAP. XXXV.

*Sua cuique
sors placeat.*

1. Corint. 7.

Quisque in

sua vocatio-

ne consistat.

3. Timot. 6.

EA sorte ac conditione, quae tibi in hac vitae statione atque orbis huius theatro obtrigunt, contentus esto, eamque pro tempore moderate feras ac toleranter, quamcunque etiam personam sustineas, quo loco, quoque ordine ac statu consistas. Exigit tale quiddam a Corinthiis Paulus inducto in concionem ingenii ac serui circumcisi ac praepariati, nupti in nuptiisque exemplo, ac singulos hortatur, ut aequo animo sortem suam perferant, nec ob ullam vitae conditionem a suscepta semel religione Christiana deficiant. Esse enim, ut apud Timotheum profert, vberem magnamque

genumque quæstum pietatem cum animo suo forte contento. Sunt autem nonnulli quos cum concitio-
nis suæ poeniteat ac status in quo versantur sit per-
tesum; illum immutari exoptant, atque in alium ma-
gis idoneum transferri, quod si ex animi sententia
aut pro voluntate obtineri nequeat, aut non pror-
sus expediat, non est quod se macerent, aut in cetero
contabescant, sed omnia placide ferant ac sedate,
nec Deo rerum omnium moderatori repugnent aut
obloquantur, qui singulari sua providentiâ mundum
hunc administrat, rebusque humanis optime con-
sultat, non solum, ut Cicero ait, uniuersis, sed singulis.
Quod etiam David multis locis inculcat: tum præ-
cipue, cum inquit, qui fingit sigillatim corda ho-
minum, qui intelligit omnia opera eorum. Quo-
circa hoc persuasum esse cuique deceat, Deum rerum
omnium esse moderatorem, ac nihil non geri eius
arbitrio, nutu, voluntate; denique obseruare, qualis
quisque sit, quid agat quid committat, qua mente,
quo affectu ac pietate religionem colat, quid cuique
expediat, aut sit salutare. Quamobrem si quando
non omnia votis nostris respondent, atque optata
nos frustrantur, quisque tamen in sua vocatione,
quam illi assignauit Deus, subsistet, donec fauor
& benignitas summi Patris aliud de rebus illius ita-
ruar. Ipse enim pro voluntatis suæ imperio vices
rerum humanarum mutat atque ordinem inuertit.
Ipse erigit à sordibus abiectos, illosque illustrat di-
gnitate, honore, potentia. Ipse arrogantes atque
exaltos fastuque tumidos deiicit, atque è felicitatis
solio deturbat. Ipse mulieres steriles & effœtas, fructu-
feras efficit, ac numerosa prole gestientes. Quo-
circa quisque placide suam sortem perferat melio-
ris assequendæ spe ac fiducia, totusque Deo innitatur,
atque in illo conquiescat, cui potissimum rerum huma-
narum cura incumbit. Quo spectat illud Esaiæ c. 38,

*Inconstantia
improbat.*

*Deus rerum
moderator.*

Psalm. 32.

4. Reg. 28.

Esaiæ 38.

Iosue 10.

Psalm. 110.

Psalm. 112.

*Esaiæ locus
explicatus.*

Hæc dicit Dominus Deus sanctus Israel, in silentio & spe erit fortitudo vestra, *sv vicht ende ver vacht.* Quibus verbis turbulentis & inquietis animis diffidentiam excutit, atq; hortatur, ut ipsi tacite ac secure expectent Dei opem ac subsidium: futurum n. ut suo tempore consequantur quod optant, modo ne diffidant illius promissis: tamen si autem aliquando serus auxiliator, non frustratur tamen anhelantes auida sua spe atque expectatione. Quum autem

Ser. I. Sat. I.

Horatius rerum humanarum obseruator curiosus perspexisset homines in ratione atq; instituto vitæ semel essent amplexi, tam inconstanter ac turbide tractari, nec ullam illorum animis inesse firmitatem & constantiam, sic ut suam quisq; conditionem fastidiat, ac cum alterius immutare exoptet, mercator, miles, agricola, iuris peritus. Sic enim lauscatatur,

Satyr. I.

*Qui sit Maccenas, ut nemo quam sibi sortem
Sed ratio dederit, seu fors obiecerit, illa
Contentus vivat, laudet diuersa sequentes?*

Quod postmodum eleganti prouerbio prosequitur ab armentis desumpta Metaphora.

Lib. I.

Epist. 14.

Nostri

nosmet

pœnitet.

Optat ephippia bos piger, optat arare caballus,

Quo notat humanis ingenis insitum, ut propria fortis pœniteat eamq; cum aliena mutatam cupiat, & in experta expertis ducat potiora, huius inconstantia ac leuitatis, qua mens fluctuat, rationem alio modo subiicit ex oblectatione ruris atq; vrbis exorta alteratione. Alter enim res urbanas populiq; frequentia ac strepitum laudabat, alter solitudinem ac res rusticas, sylvarumq; amœnitates duxit potiores. Sic enim inter se disceptant,

Epist. 14.

Animi in

constantia.

Reus ego viventem, tu dicis in urbe beatum,

Cui placet alterius, sua nimirum est odio fors.

Stultus utraq; locum inmeritum caussatur iniquo

In culpa est animus, qui se non effugit unquam.

Recte mea quidem sententia Poeta animum incusat, atque

atque omnem culpam in illius temeritatem atq. inconstantiam reicit. Quum enim animus humanis affectibus, non ratione ducatur, ac non secus, quā nautis aflu marinisq; fluctibus, agitetur omni memento in diuersa rapitur, ac varias cogitationes concipit, quo fit, vt quodeunque vitæ aut instituti genus amplectatur, non stabiliter in eo perseueret, sed identidem aliud quoddam meditetur: quod futurū sperat commodius, cum status aut conditionis mutatio affectus non excutiat, aut curas eximat, vt quas non solitudo in frequentiam cuiq; permuretur, aut paupertas in opulentiam rerumque omnium copiam transferatur, nihilo futurus est animus pacatior, & turbidos animi motus rationi minus obsequentes non exuat. Simile autem quiddam huiusmodi hominibus euenit (vt Plutarchus & Basilius testantur) quod iis, qui Oceano vastoq; mari se committunt, vt in opratum aliquē portum puehantur. Illi enim non minus in magna, quam parua nauī nauēa, vertigine, vomitu affliguntur sic, vt nec in hac aut illa iis remittatur vomendi desiderium: quoniam bilis & pituita in corpore redundantia vtrubiq; illos committatur. Sic in mutando vitæ instituto nemo consequitur animi tranquillitatem, nisi prorsus affectus excutiat, ac ratione omnes suas actiones moderetur. Vnde apposite Seneca: Primum argumentum compositę mentis existimo, posse consistere ac secum morari, quocirca gaudeo, inquit, Lucilli, te non discurrere aut diuagari. Nusquam enim est, qui vbique est. Quamobrem nihil prodest mare traicere, aut vrbes mutare, aut modo hanc, modo illam stationem consecrari. Si vis ista, quib. vrgeris, effugere, non alibi sis oportet, sed alius, h. e. mentem compone, affectus vitiosos excute, ratione, consilio, prudentia omnes actiones tuas ac studia moderare. Etenim, vt is ait,

*Simile ab
vestu maris.*

De tranquillitate animi.

De vita solitaria.

*Simile ab eis
qui in mari
iactantur.*

Ad Lucilium Epist. 2

Celum non animum mutant qui trans mare currunt.

Quid mentem stabiliat

Ceterum aduersus tumultuosos affectus, qui animam in varias diuersasq; partes distrahunt, ita ut leui momento a suscepto consilio reuoluet, verbo Dei eiusque salutari doctrina depugnandum est. Hæc enim uagum ac palabundum animum stabile præstat, suaq; sorte ac conditione contentum, sic ut eam nec deserat nec fastidiat, aut alteri ambitiose nimisq; auide inhiat.

Improborum consuetudinem ac familiaritatem uitandam.

C A P. XXXVI.

Lib. 3. de ira.

Improbiorum commercia ut pestem fugito. Sumuntur enim, ut testatur Seneca, à conuersatione mores, atq; ut contagiones in corpus, ita vitia uerbis in animum transfiliunt, mentemq; contaminant. Sicut non tam ualitudini prolicet aura salubrior, quam animis parum firmis in bonorum contubernio versari.

Probo quis assuecat.

Documento sunt immanes ac feroces belluæ, quæ consuetudine conuictæq; hominum mansuescunt ac circumstantur. Quemadmodum & probitatis conditio, ut suos sectatores uirtute imbuet, integrisque moribus exornet: ita quoq; improbitati ac nequitie insitum, ut suos cultores deprauet ac uitiis contamine. Quos circa Paulus Apostolus, ne quem abduci coningat à ueritate, à salutis spe, à fiducia consequendæ immortalitatis, à morum integritate, studiose commonefacit pietatis cultores, ne eam opinionem mente concipiant, ut sibi persuadeant, nihil superesse hominis

2. Cor. 15.

Improbi uitandæ.

à morte, sed quicquid est huius officii, prorsus ut muta corpora interire quod impii atq; à Deo alieni sedulo imprudentibus inculcant ac pernicioso dogmate mentes dubias à salutari doctrina à re certa ac minime ambigua auertunt. Quamobrem modis omnibus abducit Christianos Apostolus ab illorum conuersatione, qui parum cautos subdola doctrina in errorem pertrahunt: sic enim Menandri Senario exhortationem suam illustrat.

Corruptum bonos mores colloquia perit.

Lin-

*Linguam cohibendam non solum ab obscenis verbis, sed etiam
odiosis.*

C A P. XXXVII.

Quum autem à Christo culpari audiamus verba
otiosa hoc est, infrugifera, superuacanea, friuo-
la, futilia, quæq; nulla vel audientis vel proferentis
utilitate proferuntur, sic vt de iis in die iudicii ratio-
nem sit exacturus: quanto magis, vt Paulus ait, de-
testandi sermones impuri & scurriles, obscœna festi-
uitas, faceris illiberales, urbanitas indecora, quæ mo-
rum integritati impense officiant: deniq; scommata
denrata, sermones mordaces, quæ cū acrimoni sui me-
moriæ in animo relinquunt atq; aculeum, vt auo-
lantes vespe, infigant, odiorum ac similitudinum fomen-
ta ministrant, sic vt res aliquando reciproca dicacitas
te ac figuratis obliquisq; dictis vtro citroq; retor-
tis in cruentum certamen deueniat atque intigan-
tibus nonnullis, acerbis, odia, irasq; implacabiles sus-
citet, quæ intimo animo conceptæ ac cordi tenacius
impressa, tum maxime recrudescunt, cum obliteratæ
atq; expunctæ videbantur, penitusque obliuioni da-
te. Displicent autem supra quàm dici queat Paulo Apo-
stolo dissidia ac maledicendi rixandiq; rabies, ac stu-
diote commune facit Galatas, vt ab iis vitiosis ac te-
rerrimis affectibus abstineant, nec patiantur inter
se incrudescere morsus dentatos ac virulentos, nec
vlla conuicia aut obtrectandi libidinem, nec tum al-
ter alterum arrodit, mordet, exagitat, alius aliū belua-
rum ritu consumat ac dilaniet. Id ipsum agit apud
Corinthios, quos amanter per nomē Dei Iesu Chris-
ti ad mutuam concordiam inuitat, illosq; hortatur,
ne odiis ac similitudinibus inter se dissideant, sed con-
sentiant, sintq; eadem mente eadē sententia. Sumit
hoc exemplum Paulus a Christo, qui tot modis suis
dilectionem ac caritatem mutuam inculcat, quæ vna
est vinculum perfectionis, ac vna multarum legum

*Matth. 12.
Otiosa verba
quæ.*

*Ephes. 5.
Sermo scur-
rils vitan-
dus.*

*Dentati
morsus vi-
tandi. cap. 5.*

*1. Corint. 7.
Similitudo
vitanda.
Ioan. 15.
Colos. 3.
Ephes. 4.*

Nihil enim opus legum calcaribus, ubi expromta est beneuolentia, atq. erga proximum ardens suiq. prodiga Caritas. Quoniam autem ex incontinentia linguæ, funesta tragedia ac graues tumultus exoriri solent, præsertim cum alter in alterum uirus acerbitalis suæ euomit: salubriter Colossenses Paulus instituit, & quæ moderatio uerbis adhibenda, obiter indicat: Sermo uester cum omni gratia sit sale conditus, ut obseruetis qua ratione oporteat cuique res spondere, hoc est, sermo non sit in læritiam aut iocum effusior, ne in læsciuam recidat: ne fœnerus, asper, amarulentus, ne audientes offendat, abigat, alienet. Omnis oratio humanitatis gratiam respiciat, ac prudentiæ sale sit condita. Vnde etiam in Episcopis & ministris Ecclesiæ exigit mansuetudinem ac lenitatem, nec sustinet subditos obiurgari inclementius asperiusq. tractari. Quum uero Paulus in omni actione uitæ, in dictis ac factis omnia ad decori atq. honestatis amussim exigat ac metiatur, ipsaque linguæ intemperantia, præter obrectationem & maledicentiam, præter calumniam & conuicia, turpitudine ac uerborum obscœnitate synceras purasque mentes inficiat: hæc quoque uitia animis hominum eximere studet. Sic cum linguam Ephesiorum format, ac mentem componit, Nullus, inquit, sermo spurcus, aut uitiosa oratio ex ore uestro prodeat, sed quæ bona est ad ædificationem, quoties opus est, ut det gratiam audientibus, hoc est, ut instruat auditores, ut aliquem fructum atque utilitatem illis conferat. Et quoniam uitia omnia inter se connexa sunt, atque aliud ex alio pullulat, quo nihil mali in animis hominum resideat: Omnis inquit, amarulentia, tumor, ira, odium, uociferatio, maledicentia tollatur à uobis cum omni nequitia. Estote autem alii in alios benigni, misericordes, condonantes uobis inuicem, quemadmodum & Deus per Christum

Cap. 4.

Lingua cohibenda.

Pauli salubris exhortatio. 1. Tim. 3.

Tit. 1.

Paulus in omnibus decorum obseruari uult.

Cap. 4.

Vitium unū ex alio pullulat.

Beneuolentia alterius erga alterū fouenda.

sum condonauit vobis. Id ipsum etiam prolixè Ro-
manis inculcat, ac præcipit vt dilectio non sit simu-
lata vt odio psequantur, quod malum est, vt per fra-
ternam caritatem ad mutuo diligendos sint ppen-
si vt honore alius alium præcedat, hoc est, in exhiben-
do subsidio ac præstando officio alius alium vincat, vt
tempori se accommodent, vt spe se fulciant, vt bene-
loquantur de iis, qui illos insectantur, nec male pre-
centur aut diris deuocent, vt eodem animo alij in
alios sint affecti, ne arroganter de se sentiant, ne ma-
lum pro malo rependant, vt cedant ire, nec se ipsos vi-
dicantur, vt inimicū officijs pietatis obrutū ad re ad-
mandum inflamment. Hoc est enim vrere aduersa-
rium, ac carbones ignis coaceruare in caput illius.
Quocirca inter alia quæ fusc commemorat: par esse
censeat, vt quisq; omnia humanitatis officia in omnes
exerceat, ac singulis sit expositus. Multam enim,
Cicerone teste conciliat hominem homini affabili-
tas comitasq; sermonis, atque obsequium, beneque
merendi studium amicitiam parit stabilem ac diu-
turnam, quæ cum inter Ethnicos mutuum amorem
foueat, illam decet esse ardentiorē in ijs, qui Chri-
sti foedere sunt deuincti.

In verbis omniq; a liione vita detestabilis fucus & simulatio.

CAP. XXXVIII.

Vera semper proferre condiscas. Nam mentiri,
perplexe, intricate, confuse, titubanter, simulate
loqui ac tergiversari seruire est, ac libero hominē
indignum. Quocirca grauitè & leuere Paulus Apo-
stolus. Quæcunq; sunt vera, quæcunq; decora &
honesta, quæcunq; iusta atq; æquitati consentanea,
quæcunq; pura ac lycera, quæcunq; ad alendā con-
cordiam accommoda, quæcunq; boni nominis, hoc
est, laudabilem famam atq; estimationem conci-
liant, si qua laus, hoc est, si quid virtuti coniunctū sit
& laudabile: hac cogitate, hoc est, hæc vobis cordi

L L.

Cap. II.

2. Cor. 8.

Heb. 12.

Deut. 32.

Prov. 25.

Lib. 1. offic.
humanitatis
officiis inter
se certent
Christians.

Philip. 4.

Pauli salu-

bris exhor-

tatio.

sunt, hæc animis vestris continenter imprimite, hæc oculis assidue obuersentur, hæc menti penitus infixata sint, eaque pro virili contendite assequi, ac vita moribusq; exprimere: & Deus pacis erit vobiscum. Siquidem vt idem ait. *His qui diligunt Deum, omnia adiumento sunt in bonum, hoc est, felicem successum consequuntur.*

Rom. 8.

Philastia, hoc est, cecus amor sui excutiendus, atq; inanis doctrina, per se ipsa. CAP. XXXIX.

*Doctrina
persuasio
abolenda
ex animo.*

CVM non minimum officiat studiis eorumq; progressum retardet, ac remoretur maturius concepta eruditionis opinio: cum primis cauendum ne vel in literarum studio vel quauis arte quã tibi perdiscendam proponis, eam persuasionem mente concipias, vt illa te assequutum existimes, à quibus es remotior, aut quæ tibi sunt incognita parumq; explorata. Sunt enim plerique philauti, hoc est, sui amantes, qui tibi de eruditione plaudunt ac blandiuntur, nec quidq; ad consummatam vel doctrinam, vel pietatem deesse opinantur, atque ad metam deuenisse se, quam vix medium iter sint euenti: quo efficitur vt multa præclara ingenia rebus maximis destinata, nunquam ad summa deueniant. Quod cum Fabio esset perspectum, hoc in primis à professoribus exigit, vt aut sint eruditi, aut se non esse agnoscant. Nihil enim peius ijs, qui paulum aliquid vitra primas literas progressi, falsam scientiæ persuasionem induunt, nam & præcipiendi peritis cedere non dignantur, & iure quoddam potentatis, quo hoc genus hominum intame-

Lib. 1. c. 2.

*Ludimagio
sui imperiti.*

scit, magno supercilio imperitiam suam alijs inculcant. Non desunt etiam nostra ætate, qui impudenter ad concionandi munus assiliunt, cum in hac palestra sint exercitati, nec ullis instructi dicendi viribus, nulla rerum cognitione imbuti, nulla sacrarum literarum peritia instructi. Quo fit, vt auditores auidi nullo salutaris doctrinæ pabulo reficiantur, nulla

Concionatores indoliti.

conci-

conciant verbi Dei solatia, nulla animæ fomenta, sed tantum meras nugas atq. aniles superstitiones imbibant In eundem ordinem illos refero, qui nec ratione nec experientia fulti, medendi prouinciam sibi adsciscant, artemq; medicam magno mortalium detrimento, ac valerudinis iactura exercent Cum itaque tantum damni adferat fecundis ingeniis inanis sui; ostentatæ doctrinæ persuasio: modis omnibus enitendum studiosis, qui solidam eruditionem affectant, ut adscitis omnibus praesidiis, ac studiorum ædificiis ad summa properent, sublata reiectaq; omni adeptæ eruditionis opinione, adeo ut si aliquo usq; sint progressi, non temere ab incepto desistant, aut pedem referant, sed tantisper progrediantur dum metam attigerint, decursoque spatio palmam consequantur, aut illi proxime adstant. Nunquam stulta illa & præclatis ingeniis damnosa opinio mente concipiatur, aut animo insideat, ut cum adhuc in limine primoque aditu ac vestibulo eruditionis consistas, iam perfunctum te discendi munere exillimes, eaque adsequutum, à quibus longo intervallo absis; ac sis remotior. Ea enim persuasio hoc in animis hominum efficit, ut longe citra metam desideant, omniaq; remissius agant, nec progrediantur, ut socordes & ignaui, qui cum in stadio decurrant, non alacriter nec expedite ad palmam properant, sed subinde respectantes resitant, palmamq; sibi intercepti pariuntur, magno suo pudore & dedecore Hac autem in re Pauli exemplum imitari par est, qui in

*M dici im-
peritis
Opinio sciens
tia tollenda.*

*Philip. 3.
Pauli locus
elucidatus.*

hoc est, beatitudinem quæ à Deo per Christum cuiq; proposita est, sic ut ipse quæcunque à tergo trāsmiſſa essent, quibusque perfunctus videbatur, obliuisceretur, nec ea prorsus in mentem reuocaret, ad ea vero alacriter totoque impetu se conferret, quæ à fronte essent, atque adhuc peragenda restarent, posthabitis reiectisq; omnibus, quæ illum ad metam præfixam, ac præmium immortalitatis properantem possent remorari. Huc spectat illa Christi concio. Nemo qui admota manu aratro post tergum respexerit, aptus est regno Dei. Quæ similitudine desumpta ab arandi colendique agri industria, commonefacit suos, ut in salutis negotio, quod quisque est aggressus, ac semel arripuit, persistat ac progrediatur, donec summum sit assequutus, nec defleat animum ad res fluxas ac caducas, aut ab incepto resiliat, aut aliorum rapiatur: sed rem bene incoatam perficiat. Damnoſa est enim in re salutari ac seria tarditas, ac procrastinatio atque in suscepto negotio lentus progressus, ac minus alacris. Paulus quoque huiusmodi itineri accincto non vult cursum impediri, vllamque moram iniici, exemplo desumpto ab iis, qui in populari certamine præmium affectant, quorum nemo non paratus sit omnia aut facere aut pati, vitamque suam pro laude pacisci, quo palmam plausumque populi assequatur. Horatius poeta quidem ethnicus, sed optimus morum institutor, cum obseruaret quantum damni afferret rebus gerendis tarditas, & cunctatio à re infami desumit exemplum exhortandi ad res salutares ac fructuosas;

Luc. 9.
Christi salu-
tari concio.

1. Corint. 9.
Simile à
pugilibus:
Virg. lib. 5.
Aeneid.

Lib. 1.
Epist. 17.

Exemplum
à grassatore
nocturno.

Vi iugulent homines surgunt de nocte latrones
Vi te ipsum seruas, non expergisceris? atqui
Si nolis sanus, cur es hydropticus, & cur
Quæ la dunt oculos, festinas demere, si quod
Est animum, differs curandi tempus in annum?
Dimidium facti, qui bene cepit, habet.

Eandem.

Eandem sententiam sic exprimit Ouidius;

*Ut corpus redimas, ferrum patieris & ignes,
Arida nec sit ens ora leuabis aqua.*

Vt valeas animo, quidquam tolerare negabis?

At pretium pars hac corpore maius habet.

*Lil. 2 de
Rem. amo.
vii.*

Christus quoq; in eodem argumento versatur, nostramq; industriam acuit, atq. ad excubias quemq; extimulat, à villicis iniquis parumq. fidei, à furib. ac nocturnis perfossorib. producta parabola. Vt n. illi suis commodis intenti sunt, ac quamuis occasionem captant, vt aliquid corradāt, aliquid suffurentur, atq. aliena depeculentur: ita par est vt quisq; saluti suæ inuigilet, nec elabi sinat commoditatem, qua tempestiue ac suo tempore ea sibi comparare possit, quæ salutaria sunt, menti q. atq. animo profutura.

*Matth. 24.
Luc. 12.*

Familiarium atq. amicorum habendum delectum ac discrimen.

CAP. XL.

NE quosuis temere nulloq. delectu & discrimine in familiaritatem adsciscas, sed eos quorum explorata est virtus, ac spectata vitæ probitas. id monet prouerbium. Ne cuius dexterâ inieceris: Quod Belgice sic effertur, *Siet vrie ghy byder hand nempt*, desumpta similitudine à choreis ac tripudiis. Nam iuuenes in adeunda saltatione non cuius manus porrigunt, sed iudiciū delectumq. puellis adhibent vel plebiis vel patriciis: quod etiam in vitæ societate ac contrahenda amicitia cum primis obseruandum. Sunt n. nonnulli rerum humanarum imperiti, qui cum sinceris amicos à fucatis discernere nequeant, quosuis indiscriminatim in familiaritatē intimam admittūt etiam inexploratos, quos postmodum sycophantas experiuntur atque impostores. Quocirca vt omnibus fidum te præbere decet: ita nemini temere fidere, nisi vt habet prouerbium, cum quo modium salis consumseris, hoc est, diutinam vitæ consuetudinem habueris, ac cuius mores atque ingenium

*Amicos non
habendus
delectus.
Prouerbium
a tripudiis
sumtum.*

*Non cuius
fidendum.*

Eccle. 9.

cognitum exploratumq. habeas. Quo spectat illud sapientis Hebræi: Extraneo ne arcana commiseris, nescit enim quid pariat, hoc est, quid monstrat.

Amicitia immortalis esse debet.

Non cuius homini mentem tuâ patefacias, ne forte falsam gratiam tibi referat, & postmodum conuictetur tibi. Hominum autem leuitas & inconstantia efficit, quo minus amicitia fœdera sint perpetua, mulriq. hac de causâ sibi persuadent. ita habendos amicos quasi aliquâdo inimici sint futuri. In hostes quoq; atque inimicos ita exercēdas similitates atq. odia, quasi diluta suo tempore inimicitia in gratiam fidamq. vitæ societatem sint. recipiendi. Sic Marius deterret à nimis arcta vitæ consuetudine:

Lib. 12.

*Si vitare velis acerba quadam,
Et tristes animi cauere morsus:
Nulli te facias nimis sœdalem.
Gardebu minus, & minus d. lebi.*

Inimicitia mortalis esse.

Non est tamen à ratione aut humana natura aliena illorum sententia, qui censent similitates atq. inimicitias debere esse mortales; Amicitias vero, quæ fida quadam animorum societate, ac voluntatum consensu constant, sempiternas. Neq. enim effugiunt leuitatis atq. inconstantiæ crimē, qui temere amicitia vincula dissolui patiuntur. Quocirca Cicerō censet amicitias quæ minus probentur, sensim diffuendas, non violentius præcidendas.

Offic. 2.

Ne temerete cuiquam sponsorem offeras.

CAP. XLI.

*Sponsions
admirum
si est.
P. 1. 6.
Salomon à
spondendo
deter. et.*

NE præcipitanter & inconsiderate te cuius sponsorem offeras, Sponsioni enim noxa præsto est. Nam qui pro altero fidem suam interponit, periculo se obicit. Altero enim fallente plectitur vades, illiq. exsoluendum quod pro alio spondit. Quocirca Salomon rerum humanarum peritissimus filium à sponsionis facilitate deterret: Fili mi si sponderis pro amico tuo, defixisti apud extraneum manum tuam.

tuam, illaqueatus es atq; irretit⁹ verbis labiorū tuorū captulq; sermonibus propriis, quamobrē p̄p̄e-
re, inquit, efficit ut liberati possis à manu proximi
tui. Ceterū non nimis rigide istud obseruari debet.
cū nōnunq̄ in vrgentissimis causis, amicis obseq̄
cōueniat atq; ijs quib. natura legibus sumus obstri-
cti gratificari, nostramq; fidem ac facultatē s̄ nōnun-
quam etiā vitam p̄is exponere: sic tamē vt nemo il-
lorū causa à recto dimoueat, nec qd̄ agat q̄ hone-
stati sit contrariū, quemadmodū monet proverbū,
obtemperandam amico, sed vsq; ad aras, hoc est, non
transiias religionis iura, neque. n̄ fas est amico ob-
sequi conscientie damno aut pietatis iactura.

Assentatores quos vulgo Pluymstreckers vocant, vitandi.

CAP. XLII.

Cum assentatio atq; adulandi peritia, seu potius
vafricies, artificiosa quodam verborum aucupio
homini minime fucato facile imponat, commonitū
te volo, ne assentatori aures patefacias, aut eius h̄i
dimentis ac lenociniis delectari te patiaris. His autē
notis syncerum fidumq; amicū ab improbo & fuc-
cato adulate discernas Ille n̄ libere ac grauitē, cui
optime consultum cupit, officii sui commonefacit,
quod Salomon in p̄cipua amicitie parte collocat:
iste scite assentatur ac palpat, singula approbat, ap-
plaudit audientis erroribus, omniaq; donat illius au-
ribus, ac non modo ad voluntatem, sed etiam ad nu-
tum ac vultum verborum blandimenta accommo-
dat. Exprimit huius conditionis homines graphice
apud Terentium Gnatho, qui parasiticam disciplinā
instituit, & qua ratione animos hominum sibi de-
uincire soleat, his versibus indicat.

*Est genus hominum, qui esse primos se etiam rerum velint,
Nec sunt, hos confector hisce ego non paro me ut ridant,
Sed his ultro arrideo, & eorum ingenta admiror simul;
Quicquid dicunt, laudo; id rursum si negans, laudo id quoque.*

LL 4

*Amici
quatenus
obsequen-
dum.*

*Assentator
perniciosior.*

*Adulatoris
& amici
discrimen.
Prou. 27.*

Ese. 30.

*Eunuch.
act. 2.*

Scen. 2.

*Parasiti con-
ditio.*

*Neget, negs, ait, aro; postremo imperavi e: omes mihi
Omnia assentari. Is quæstus nunc est mul o v' em i mu.*

Quocirca cū omnibus detestabilis sit & odiosa adul-
terix blandiloquentis, quamlibet tenuis sit atq. an-
gusta res familiaris: nunq̄ te vlli paralitū Gnathonē-
que præbeas, aut assentari in animū induxeris. Parit
quidem aurīū titillatio fauorē nonnullorū, sed eua-
ni lū minimeq; diuturnū. Emergit aliquando ex eo
quæstus vberimus, verum infamis ac probro cōiun-
ctus. postremo vbi fucus detegitur, artificī damno-
sus, sic vt nemo ingenuus ac liberaliter educatus hāc
notam sibi imprimi sustineat. Assentatoribus affines
sunt vegetatores quidā & versipelles. qui vulpina ca-
liditate atq. astutia ad circūueniendos fallēdosque
simplices miris strophis ac technis sunt instructi, atq.
hominum facultatib, & vxoribus, vt hyenæ & croco-
dili inhiant, in speciem primaq; fronte blandi, sed
qui postmodum damnā inferant ac pernīciē molian-
tur. Sūt huius farinae subdoli quidā & versuti, sed mi-
re officiosi, atq; ad omnē obsequiū parati, qui eo cō-
silio, eaq. mente atq. inrentione se in familiaritatem
ac vitæ consuetudinem insinuant, quo aliquid ab iis
corradant ac compilent. Nam captata vndiq; oppor-
tunitate ad conuasandum aliquid oculos manusq;
habent intentas. Quocirca non temere cuius fidē-
dum, nisi edito fidei ac probitatis specimine.

Præcepta quæ tam ad bene beatę, viuendum accommoda.

CAP. XLIII.

*Quibus re-
bus constet
vita felici-
tati.*

Cum multa tradantur à viris disertis ad bene bea-
teq. viuendum documenta, tum Martialis quæ-
dam complexus est ab honestate non prorsus aliena
quibus velut indice demonstrat, qua ratione vita
commoda transigi possit, ac non modo corporis va-
letudini, sed mentis etiam tranquillitati consuli. Sic
autem ista profequitur:

Lib. 10.

Vitam que faciunt beatior em,

*Iucundissime Martiale, hæc sunt.
Res non parva labore, si d' relicta,
Non ingratus ager, focus perennis,
Lævum nunquam, toga rara, mens quietæ,
Vires ingenue, salubre corpus,
Prudens simplicitas, pares amici,
Conuictus facile sine arte mensa:
Nex non ebræa, sed soluta curus,
Non tristis choros, at amen pudicus:
Quod si esse vult, nihilque malis.
Summum nec matuas diem, nec optes.*

Has vitæ commoditates, si non profus ex voto aut animi sententia obtinere queas: nō est q̄ te maceres aut in cerere conficias, sed ad Dei voluntatem, eiusq̄ providentiam, quæ vna est rerum humanarū moderatrix, omnia referas, q̄ etiam factitavit David in iis, q̄ illi obvenire soleant, prospera vel aduersa, quorum nihil nō eius potestati subiicit, nulla casus aut fortunæ respectu: sic cū omnem vitæ decursum illi attribuit, in manibus tuis, inquit, tempora mea, hoc est, pro tuo arbitratu nostra omnia decurrunt.

De exercitatione qua defatigata vires instaurantur cum animi tum corporis.

CAP. XLIV.

Cum natura humana subsistere nequeat, nisi subinde respiret, atq̄ aliquo laxamento reficiatur, nonnulla illi laboris relaxatio indulgenda ne corporis animiq̄ vigor flaccescat, atq̄ immodica occupatione obruatur. Vt autem somnus placidus ac tēpestivus membra lassæ ac labore confecta instaurat ac reficit: ita quoq̄; animum studiis aut lucubrandi molestia defessum, spiritusque exhaustos ac sopitos erigit reparatq̄; intensiois remissio. Veteres, si quādo à Reip. functionibus, ac forensi negotio conquiescere licuit, rerū rusticarum amœnitate se oblectabant, atq̄. ex agriculturæ studio non minus commodi, quam voluptatis conceperunt. Nam præter sylvas

*Dei provisio
dentia reris
moderatrix.
Psalm. 30.*

*Pis fortunæ
non agnoscent.*

*Respiratio
à labore
utilis.*

*Agricultura
oblectatio*

& viridaria ad spectu gratissima, præter loca conſta
 septaq; arboribus atq; ornata virgultis, præter villa
 rum ac prædiorū commoditates, amcenosq; secessus,
 & feraci ac bene culto fundo, ex speciosa messe pro
 uentusq; annuo quantum consecuti sunt cum iustis
 simum tum vberimum. Utilitas n̄ honestari ac iu
 stitix conianctā à nullo improbari potest. Omnium
 siquidem rerum, vt restatur Cicero, ex quib; aliquid
 exquiritur, nihil agricultura melius, nihil vberius,
 nihil homine libero dignius. Sic, vt Hesiodus senſe
 rit, nihil esse tam regale & magnificentum, quam agri
 colere, ac rusticandi studio occupari.

Lib. 1. offic.

*Agricola
 nunquam
 otiosus.*

Quocirca veteres Romani urbem perosi, tanquam
 ex vinculis extracti, rus se cōtulerunt. Hic enim mul
 ta se offerunt, quibus statis vicibus pollis oblectari.
 Nunc enim putandis trūcandisq; arboribus se tem
 pus offert & occasio: nunc inserendis in alienam ar
 borem surculis ver blandum inuitat: nunc tempesti
 uum vineas colere atq; adulta vitis propagine altas
 maritare populos;

*Horat. in
 Od.*

Virg. 1.

Georg.

*Exercitatio:
 num multa
 genera.*

*Pictura oculo
 pascit ac
 reficit.*

*Nunc captare se as laqueos, nunc fallere visco,
 Atq; etiam magnos caribus circumdare saltus,
 Insidias anibus melis, incendere vepres.*

Est autem aucupium & venatio iuuenili atq; adulto
 corpori salubris, aptaq; exercitatio, nec prorsus im
 probanda, modo ne quis nimis illi rei sit deditus, o
 minemq; operam impendat insectandis laniandisq;
 feris, neglectis rebus seriis, ac domestica administra
 tione Oblectare vero se tabulis Geographicis, atque
 intra Musæi limites peragrare longe lateq; ex porte
 ctos mundi ambitus, ac remotius distitas regiones
 oculis ac circino dimetiri potius, quam magna rei
 familiaris iactura corpore foris peregrinari, animū
 mirifice reficit. Inter chartas Cosmographicas refe
 ro artificiose elaboratas expressasque picturas vel co
 loribus adornatas, vel *μεγ. ο. ζωγραφ. τ. ε. s.* hoc est,
 nudas

nudas nulloque pigmento aut fuce delineatas, quæ non inani spectaculo oculos afficiunt, præsertim si ablit superstitio. ac nonnulla ad virtutem & pietatē documenta exhibeāt, vt sunt ea quæ sacras historias complectuntur. Vnde non infcite veteribus pictura muta poësis dicta: poësis vero loquens ac viuida minimeq; muta pictura. Hone ita est autē ac cum primis iucūda Musicę oblectatio, qua animus vbi languescit, maxime erigitur ac reuiuiscit. Hæc vocū concentu atq; instrumentis modulate resonantibus non solum aures sonorum suauitate permulcet, sed sonitu per arterias vndiq; diffuso spiritus cum vitalibus animalibus excitat, discussaq; animi caligine ac nebulis, mentem agilem reddit atque erectam. Quo effectum est, vt Pythagoras animum cithara excitare soleat, vbi euigilasset. quo esset ad functiones obeundas, ac diurna munia expeditior: & cum somnum peteret, rursus restitidine lenire mentem, quo affectus redderet sedatiores. Sic Epaminondas Princeps Græciæ concinne fidibus cecinisse legitur, totaq; Græciæ, Cicerone teste, summam eruditio nē sitam in vocum neruorumq; cantibus censebat, & qui eius artis esset imperitus, habitus sit indoctior. Sic priscais seculis inter regales mensas Heroum Dinorumq; gesta ad lyram decantari solent. Ita apud Virgilium,

Cithara cœnitus Iopas

Personat aurata, docuit qua maximus Atlas.

Hic canit errantem Lunam, Solisq; labores

Vnde hominum genus & pecudes, vnde imber & ignis,

Arcturum, pluuiaq; Hyades, geminosq; Triones

Quid tantum Oceano properent se tingere Solis

Hyberni, vel qua tardū mora noctibus obset.

Non defuisse Hebrææ genti huius oblectamenti v
lum, magnisq; viris illam excultam atque in pretio
habitam, præter alia, Dauidis historia commonstrat, resp uerand

*Musica
mentem ob-
lectat.*

*Fab. lib. 2.
cap. 7.*

Cicer. 1.

Tusc.

Veteres

Musices

studiosi.

Lib. I.

Æneid.

Hebræi obles

clamenta

musica non

resp uerand

*1. Reg. 16.
David ins-
trus
mentis mu-
sicis Deum
honorat.*

*4. Reg. 3.
Helisus
musica af-
ficitur.*

*Eccle. 32.
Similitudo
musicis so-
nia & gemo-
nis.*

Eccle. 40.

*Esaias vinos
lentos incre-
pat.*

Cap. 5.

Cap. 6.

Nam vates ille sacros hymnos ad lyram decantare solitus est, animumq; Saulis furibundū ac maligno Genio, atraq; bile exagitatū modulate resonante cithara permulcere, ac Regem ad saniozem mentem reducere. Helisus quoq; vates importuna regum interpellatione exasperatus, accita psalteria, harmonia cōcentuq; Musico animum composuit, ac depulsa omni perturbatione, sopitisque affectibus afflatu diuino perfusus, vaticinari incipit, ac tribus regibus euentura pradicere. In conuiujs quoq; Musicos adhiberi soltos sacra Biblia passim restantur. Sic Sapiens desumpta similitudine a gemmis auro decoratis; Sicut Carbunculus, inquit, aurum exornat; Sic concentus Musicorum in conuiuio cum moderata vini portione. Et quemadmodum, vt idem ait, Smaragdus, cuius pellucidus est & insatiabilis viror, vulgo Amarant Aurum cōmendat: sic modulatio Cantorum in iucundo conuiuio. Verū ne quis plus satis huiusmodi illectamentis insistat atque occupetur, quid huic oblectationi preferri debeat, obiter ita indicat. Vinum & Musica mentem ac cor exhilarat, sed vtroq; magis studium sapientiz. Improbat quidem Esaias vinolentos, & qui comestationibus continenter addicti, Musicis instrumentis suauiter se oblectant, sed ea ratione, quod nulla iis habeatur opificis ratio, nec quidquam eorum quib. affluenter & cumulate fruuntur, ad Deum referat, a cuius munificentia omnia profluunt. Sic enim illis minitatur; Vt qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandum, & potandum vsq. ad vesperam, vt vino astuetis Cythara, lyra, tympanum, & tibia in conuiujs vestris: & opus Domini non respicitis, nec opera manuum eius consideratis: hoc est: non habetis oculos ac liberalitate hęc proficiuntur. In eodem argumento versatur Amos propheta, qui huiusmodi mi-

nis lasciuos ac profuse viuentes vellicat: Væ qui opulenti estis in Sion, ingredientes pompatice, qui decumbitis in lectis eburneis, ac lasciuitis in stratis vestris, qui canitis ad sonitum psalterij, bibentes vinum in phialis, atq; vnguento optimo delibuti, nec ququam vestrum inopum calamitate afficitur, aut consolefcit afflictorum miseria: nulla habetur tenuiorum ratio aut respectus, nulla exhibetur Deo tantorum beneficiorum gratitudo. Quocirca oblectamenta Musica, atque inter hæc moderatus vini ac; ferculorum vsus, quo spiritus sopiti ac languidi eriguntur ac reuiuiscunt, quo fumi melancholici dissipantur, nihil habent vitij, nec ab vilo tetrico culpam merentur, nisi illorum abusu atque assiduitate profunda obrepat diuinarum rerum ac salutis obliuio. Inter exercitationes mitiores, minusq; molestas aut laboriosas, uestiones referuntur, quæ vel equo, vel vehiculo, aut etiam nauigio perficiuntur, nec non ambulationes subdiales, quas hortenses aræ ministrant, ac longius exporrectæ pergulatæ iugatæq; vineæ, sic vt sub fornice viridi ac pampinis virentibus concaemerata testudine non minus salubris sit, quam amœna deambulatio. Et si qua forte inter deambulandū obrepat lassitudo ac fatigatio, non desunt in excultis hortis topiaria, atque vmbraeula, sub quibus capere opacum frigus, æstumq; discutere liceat. Vbi vero apricari visum sit, atque acri libero apertoque se opponere, in patenti campo aut eminenti editoque loco id perficipoterit. Vt autem studiosis virisque politicis inter moderatas ac salubres exercitationes apta est clara ac vocalis lectio, vsusque declamandi: ita validis ac robustis luctatio, balistarum ac parua pillæ vsus, Galeno, libello edito, approbatus, certamen gladiatorium & equestre, quibus calor natius augefcit, ac corpus robur concipit, sanguine per membra vndique diffuso: quo fit vt exercitatie

Amos vineos vellicat.

Exercitatio minus laboriosa.

Hortorum amœnitas reficit animum.

Aestate opacum frigus capendum.

Apricari hyeme, per amœnum.

Apta studiosis exercitatio.

color efflorescat, accutis suavi undique rubore perfundatur. Ceterum hoc meminerint, qui in huiusmodi palæstris se exercent, ut omnia moderate perficiantur, ne agitationes violentæ ac tortuosa membrorum luxationes inferant, hoc est, ne qua corporis pars à sua sede dissiliat, aut operosius agitato flexoque in gyrum corpore, à loco dimoveantur. Atqui ut non statim à summo cibo mēs studiis est defatiganda, quo ventriculus commodius concoctioni insistat, nec diffundi ac dissipari calorem nativum cōtingat: ita nec liberalius pransis, ciboque differtis nimii labores subeundi: efficiunt enim concoctioni motus violenti & incompositi, omnesque agitationes corporis immoderate crudos ac semicoctos cibos in venas rapiunt, qui oborta oppilatione ac putredine, morbis feminaria ministrant. Verustus ludus Astragalismus seu talorū iactus, qui officulis ouilis leuore perpolitus perficitur Belgæ *Pickelen* vocant, quibus nostrates puella nondum nubile aut maturæ viro lusitant, eosque nouæ nuptæ statim ab inito coniugio despicunt. Adolescentulæ autem Tali quodam genere inter se decrescant, quod boum pedibus eximitur, *Coten* Belgæ appellat, eoque se exercent certo anni tempore, ut etiam nucibus & crepitaculis, quæ exercitamenta puerilia paulo prouectioribus vilescunt, atque habentur despicata, sic ut iam ex ephēbis egressi indecorum ducant, parumque generosum huiusmodi nugis occupari. Nam puerili more, ut Horat.

*Edificare casas, postello adtingere mures,
Ludere par impar, equitate in arundine longa
Si quem delectat huiusmodi, amentia versat.*

Ceterū diuersi sunt tali ab aleis quæ Belgis *Torlingh* vocantur, nam illi quatuor lateribus constant, alæ sex: quarum abusus tum frequens est in tota Europa ut plerique crebro harum vsu patrimonium profundant, exhaustisque facultatibus ad inopiā redigantur.

*Violentus
motus conco-
ctioni officit.*

*Astragali f-
mus quædam.*

*Talorum
iactus.
Puerili ex-
ercitatio
multiplex.
Lib. Ser. 2.
Sasyr. 3.*

*Alia à Ta-
lis diuersa.*

cum talorum vsus apud nos ad pueilas deuolutus, nullam rei familiari tacturam inferat: nam illis vel tardium temporis discurrunt, aut si quando feriari liceat pro re non magni momenti decertat nempe castaneis, auellanis, aciculis, fibulis, alijsque nonnullis apophoretis. Trochi autē agitatione ac celerrimo illo turbini in gyrum atq; orbem decursu, adeo vt motus conspectum fugiat, fallatq; oculos, adolefcentes se alacriter exercent, idque hybernis mensibus, quo incalescant. Quod genus exercitationis veteribus etiam in vsu fuisse testatur Persius, illoq; se ac plerisque alijs impense delectatum:

*Iure etenim id sumnum, quid dexter senio ferret,
Scire erat in votis, & arvensa canicula quantum
Raderet: anguste collo non falliat orca,
Nec quis collidit buxo & torquere flagello.*

Huius puerilis instrumenti Virgilius quoque meminit, ac Lauinia mentem ex Turni amore furij agitatam, elegantissimis versibus turbini componit, eamque non aliter rotari, quam trochum flagellis scuticisq; hinc inde subactam, Belgæ Top vocant. Sic autem rem profequitur,

*Tam vero infelix ingentibus excita monstris
Immensam sine more furit lymphata per vrtem,
Ceu quendam torto volitans sub verbera turbo,
Quem pueri magna in gyro, vacua atria circum
Intenti ludo exercent: ille æbus habena
Curuatus fertur spatii superi infixa turba,
Impubisq; manu mirata volubile iuxta
Dan animos plaga, non cursu segnor illo
Per medias vrbes agitat, populisq; feroces.*

Huiusmodi ludis fere ætas puerilis occupari solet: adultior vero & quæ iam pubescere incipit, deceniores expetit. In omni exercitatione ex qua corpus atq; animus aliquid commodi concipit, semper decori atq; honestatis habenda ratio.

*Trochorum
agitatio.*

Satyr. 5.

*Orca fictile
genus, ut na-
strum in quo
indulatur
sterni,
spreen
Belgica.*

*Virg. lib. 7.
Aeneid.
Elegans
Virg. de
scriptio.*

*Iugurtha in
doles.*

Sic Sallustio laudata Iugurthæ indolens, cum nondum ambitione ac regnandi cupiditate esset deprauata. Is enim ubi primum adoleuit, pollens viribus & decora facie, sed multo maxime ingenio validus, non se luxui aut inertiae corrumpendum dedit: verum uti mos illius est gentis, equitare, iaculari, cursu cum æqualibus certare, & cum omnes gloria anteieret, omnibus tamen carus esse, plurimum facere, minimum de se ipse loqui.

Infames ludis.

Alearum, cartharumque ludos, & si qua sint alia otiosorum hominum oblectamenta, ut rem maxime damnosam atque infamem fugito. In huiusmodi enim ludis non artis peritia viget, sed fraus, fallacia, dolus, astutia: non habet locum ratio, consilium, sapientia, sed casus, fortuna, temeritas. Complectitur autem alea omnem ludum, fortunæ mutabilitati subiectum, tesseras, pyrgum, fritillam, latrunculum, omnemque iactum talarium, adeo ut in minutissimis etiam rebus ac puerili negotio improbetur, si vel crebro fiat, vel fallaciter, vel contentiose. Sic scite Martialis;

Lib. 14.

*Alea parua, nubes, ves non damnosa videtur:
Sape tamen pueria abstulit illa nates.*

*Quæstum non
dolosus sit.*

Quamobrem cum omnia fere in huiusmodi certamine cupide, improbe, dolose peragi soleant, ea moderario adhibenda, ut oblectationem potius, quam quæstum sectemur. Nam incantos paramq; oculos à subdolis emungi argento contingit. Et quanquam nonnulla lucris spes in talibus exercitiis animum hominis titillet, victoremque soletur præmium, non tamen spe nimis audax, aut lucris cupiditate quidquam facere decet. Infirmetur autem exercitatio, aut ludædiligentia conceditur; non lucris, sed valetudinis atque oblectamenti ratione, & quo animus defatigatus respiret, nouasque vires ad subcundos denuo labores concipiat.

Ea est autem aleatorum natura & conditio, ut ubi *Aleatorum*
 semel illa prurigo & scabies animū occupavit, a gre *conditio.*
 excuti queat. Solicitantibus enim vndique eiusdem
 farina hominibus, singulis momentis damnosas il-
 las voluptates repetunt. Quod vitium etiam scorta-
 toribus inlitum. Quocirca salubriter Ovidius:

*Sperne lucrum, venat mentes insana capido,
 Et reuocat trepidas alea saepe manus.*

Nulli mea quidem sententia improbari debet con-
 quitendi industria, ac rei familiaris amplificatio. sed
 lucrum sectari par est, quod vtile sit & honestum, ac
 nullius iniuria damnoq. coniunctū. Scitum est pro *Dolose parsa*
 uerbiū Plautinum. Ad suum quemq. quæstum æ- *cito dilabun-*
 quum est esse industriū potius, quam calidum. *tur.*
 Nam res sinistre atq. improbe conquisitæ præter id,
 quod infamiam pariant, minus etiam diuturna sunt
 aut stabiles, sed facillime dilabuntur, ut opes fallacis,
 dolo, sycophanthis, captionibus, versutiis, deniq. foe-
 nore, talis, aleis partæ. Quamobrem quos habes stu-
 diorū sodales, omnibus modis à rebus improbis ab-
 ducere pergas, atq. ad honestatem, ad decus, ad vir-
 tutem esse incitamento. Hoc enim humanitatis of-
 ficium non solum apud cordatos viros laudem pro-
 meretur, sed Deo etiam gratum acceptumq. est: q̄
 ita apud Hieremiam testatur Dominus: *Qui separa-*
 uerit pretiosum à vili, quasi os meum erit. Quo desi- *Cap. 15.*
 gnat illum palmarium quiddam p̄stitisse, ac prox- *Hieremias*
 ime ad Deum accedere, diuinisq. honores promere *locus expli-*
 ri, qui vel seipsum vel proximū (Deo enim nihil ho- *catus.*
 mine carius, aut maioris pretii) à vilissimis rebus, à *Cap. 5.*
 vita sordida ac contaminata, ab itinere deuo abdu-
 xerit, atq. ad vitæ integritatem, moresq. inculpatos
 auctō sit & instigator. Quo spectat illud Iacobi A-
 postoli: Fratres si quis inter vos errauerit, à veritate,
 & conuerterit quis eum, sciat se à morte reuocasse
 peccatorem, ac saluam fecisse animam illius;

In rebus gerendis, rationem in consilium adhibendam.

CAP. XLV.

In quavis actione, omnibusque vitæ negotiis sic omnia ratione ac consilio moderanda, ne quid pridie agas, cuius te postridie poeniteat. Turpe est enim *Non putarã* aliquid committere, ut re peracta cogaris dicere. Nō *vitiis contin* putarã. In quem scopulam minus impinges, si nō *sum.* Nihil hil temere ac præcipitanter agas, sed omnia confidèrate, mature, prudenter, ita, ut ad rationis amissum *præcipitãter* singula exigas. Sic recte præcipit Salust. Priusquam *agendũ.* incipias consulto: & ubi consulueris, mature factio- *Lib. 1. offic.* pus est Et Cicero. In omnibus rebus, siquid aggrediare, adhibenda est preparatio diligens. Quo spectat prouerbium. Festina lente: &, Sat cito, si lat bene.

Qua dubitas ne faceris. CAP. XLVI.

Nihil agas quod animo scrupulum injicere possit, ac dubitationem inferre, sic ut ambigas, a quom *Lib. 1. offic.* ne sit, an iniquũ, quo aggredi paras: Aequitas enim ut Cicero ait, lucet ipsa per se, ac cum virtutum honestati coniuncta est: dubitatio autem iniustitiæ aliusque vitis affinis est. Huc consentaneum est illud *Rom. 14.* Pauli: Beatus est qui seipsum nō iudicat in eo: quod *Dubitatio* probat; hoc est, qui in adeundo aliquo negotio non *menti, in ac* sentit tacite reclamantem conscientiam. Quam sen- *gendo scrupulũ inties.* tentiam, tametsi de ciborum delectu, & vitando offendiculo scripserit Apostolus, ut superius sumus testati, aliis quoque rebus apposite accommodari potest. In omni enim actione, cum quid agimus nulla *Pauli locus* firmitate, nullaque animi constantia, sed vacillante *explicatur.* mente & dubia, iudice cōscientia damnamur. Quidquid enim non profleiscitur ex fide, qua Deo approbamus nostram mentem, ipsaque refragante conscientia vitiosum est, & peccato obnoxium. Siquidem cum quis rem per se non malam, hæsitans mala sit, nec ne; committit tamen, declarat se rem nefariam commissurum, si occasio incidere, aut oportunitas sit

fit oblata. Vera autem pietas ac solida sapientia fide stipata, diuinoq; Spiritu fuita, omnia scienter diiudicat, nec quidquam aggredi insuliner, quod vllā mali speciem præ se ferat, aut mentem aut conscientiam aliqua a gritudine possit contaminare.

Virtutū ac virtutum præmia.

C A P. XLVII.

Quod Cato senior commolitionibus inculcare solet, id cuique menti infixum esse conuenit: si cum labore præclari quidquā egeris, & quod honestati sit coniunctum: laborabit honeste factū remanet. Si cum voluptate mali quidquā commissum sit: voluptas, vt res momentanea, cito auolat atq; euanescit; improbitas vero & nequitia, vt indelebile vitium perpetuo adhæret. Quo spectat proverbum, *na. Prouer- bium i: de- Virtus atero- bium i: de- generat.* Qui semel scurra, nunquā paterfamilias. Quisquis n. semel in re infami, existimationis ac probitatis iacturam fecerit, nō facile probi viri elogium consequetur, quamlibet etiam ditescat, aut opulentus efficiatur. Non dissimili ratione exstimulauit iuuenes Platonē ad ad felicitatem cōsequendam proposita virtutis ac voluptatis vitiosæ imagine. Huius enim momentaneam dulcedinem atq; illecebras subita pœnitentia, angor animi, mens inquietata, dolor perpetuus committatur. Illius vero breues labores & arumnas, pacata mens, tranquillitas animus, secunda coniciētia, deniq; solidum æternumq; gaudium subsequitur. Quo spectat illa sententia, *Sententia D. Gregorii.* Momentaneum est quod delectat, æternum quod cruciat.

A Deo sumenda omnium actionum nostrarum initia.

C A P. XLVIII.

Quid quid aggredi meditaris ac perficere, Deum opt. max. in consilium adhibeto, ita si quid ita facere instituis, si qua obire munia vel priuata vel pu- *A Deo petē. da actionum primordia.*

blica illius numen implores, quo afflatu suo optima quæq; ac salutaria inspiret. Dici enim vix queat, quod adiumenti adferat ad felicem operum successum, omnia actionum nostrarum auspicia, omnia vota ad Deum referre. Nam sinistre fere atq; inauspicato procedunt, quæ tali non sunt incoata principio. Hinc illa Dei apud Esaiam comminatio, Vt filii desertores, qui consilium initis, & non per me, qui ordimini teslam, & non per spiritum meum. Quibus verbis infelicem parumq; prosperum successum illis denuntiat: quod aliunde quam à Deo salutis præsidia conquirant, nec illum in consilium adhibent, ab eoque responsa petunt, cui omnia submituntur; & penes quem consistit totius orbis dominatio & imperium. Per hunc enim, vt Salomon ait: Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt; hunc Principes imperant, & potentes decernunt iustitiam, illius est consilium & æquitas, illius præsentia, fortitudo, decus, potentia, qua in imperio constituti suas ditiones stabiliunt, ac subditos in officio continent. Quocirca cum Dei arbitrio ac voluntate omnia perficiantur, atq; ipse sit primaria rerum causa: ab eo felicem operum successum, ab eo salutaria quæq; atq; ad bene beates que viuendum necessaria, summis votis petenda. Quod nobis Christus inculcat, cum inquit, primum quærite regnum Dei & iustitiæ eius, cetera vobis ultro ex illius munificentia obveniunt, ac velut auxilium adiciuntur. Est autem auspiciatissimum diei initium, quod à rerum cœlestium contemplatione, à doctrina Evangelica, ab illustranda Dei maiestate sumitur.

Diluculum auroraq; matutina ad componendam mentem, atq; animum in Deum erigendum, aptissima.

C A P. XLIX.

Aurora præsentationi apta.

NVlla est diei pars ad erigendam in Deum mentem accommodatior, quam antelucana. Tum enim animus discussa noctis caligine, est erectior, atq; ad concipi-

Cap. 30.

Deus actiones nostras moderatur. Prover. 1.

Deus primaria rerum causa.

Matth. 6. Luc. 12.

conciendas salutare cogitationes aptior. Facilitat. se id sacros vates, Bibliorum codices passim testatur. *Psalm. 5.*
 Sic Dauid in angustia constitutus: Deus Deus meus, *Psalm. 16.*
 ad te de luce vigilo. Mane adstabo tibi & videbo. *Cap. 27.*
 Mane oratio mea praeueniet ad te. Sic Esaias: Erigit mane, mane erigit mihi autem Dominus. ut audiam tanquam magistrum, hoc est, monitorem qui olcitantibus aure vellicat. Rursus, Anima mea desideravit te in nocte, sed & in spiritu meo & precordiis meis de mane vigilabo ad te. Quibus verbis Propheta indicat totam mentem, omneque animae vires ac facultates, spiritus cum vitales, tum animales, & quidquid illi insitum est, in Deo iugiter esse defixum, sic ut nulla temporis pars absque illius recordatione transigatur, sed omnia dicta factaque & si qua animum subit cogitatio, in Deum transferatur.

Exacto die exigenda à mente diurnarum actionum ratio.

CAP. I.

Omnia negotia diurna; actiones, & quid quoque die dictum factumque sit, vespere ab animo recoposcas. Sic consummato die, antequam te quieti dedas exige à te peracti dici rationem, atque interrogato animum tuum: quod hodie malum sanasti? cui vitio obstitisti? qua parte melior es effectus? quid incrementi accessit pietati? quis in virtute factus progressus?

Quo pratergressus? quid gestum in tempore? quid non?

Cur isti facti decus affuit? aut ratio illi?

Quid mihi prateritum? Cur hac sententia sedit,

Quam melius mutare fuit? miseratus egerem.

Cur aliquem fracta per se sententia dolorem?

Dici vix queat, quam tranquilla sit futura ac pacata mens, quam quietus ac placidus somnus, ubi concesso emendationis proposito, huiusmodi cogitatione animi nebulas discussis. Cum autem diurnae actiones, & quae interdum oculis obueriantur, somno non

Exigenda à mente actionum nostrarum ratio.

Virg. in viro bono.

Concipiendo quotidie emendationis propositum.

*Actio
diurna ho-
nesta esto.*

nunquam officiant, studiose elaborandum, ut honestis occupationibus dies transigatur, ne quid menti obiciatur, quod nocturnam quietem possit interurbare, aut turbulentam efficere.

Nemo vitium suum blandiatur, aut malefacta extenuet.

CAP. LI.

Si quid insipienter actum sit, atque aversa à recta ratione voluntate commissum, quod honestati ac decori aduersetur, nunquam in animum inducas, ut errori blandiaris, aut crimine excusatione extenues. Parit enim confidentiam peccati excusatio, atque iterandi commissi occasionem ministrat. Sic cum David obseruasset, quantum prauitatis ex hoc mentis errore pullularet, Non declines, inquit, cor meum in verba malitiae ad excusandas excusationes, in peccatis. Quibus verbis precatur, ut longe absit ab ipso mala mens, malus animus, quo impii imbuti scelera sceleribus accumulanti, suaque flagitia diluunt atque extenuant: nec in se ullam culpam transferri aut deriuari patiuntur. Quia coecitate ac mentis caligine efficitur, ut ubi animus semel vitium occalluit, ac cupiditate se deuinxit mala, in dies magis magisque in deterius prolabatur, ac corruat, nulla emergendi spe. Quos spectat illud Salomonis, Impius cum in profundum peccatorum deuolutus est, contemnit; hoc est nihil admisisse se habet persuasum, nec magno opere commouetur patratu sceleris, aut nequitiae enormitate, verum ut idem ait, hunc sequitur confusio & ignominia. Quo indicat illum cum existimationis iacturam subire, tum infamiae labem confesqui, ut non facile impostero probi ac laudati viri nomen promereatur. Pari malo implicati sunt, qui ubi deliquerunt, atque in peccatum aliquod prolapsi sunt, non agnoscunt scelus, nec id confiteri sustinent, etiam si confessionem extorqueat conscientia, carnisque, sed silent ac conticescunt, omniaque obli-

uione

Psal. 140.

*Davidis
locus expli-
catus.*

Prouer. 18.

*Imblio occa-
desat scelere
animus.*

uione obruere meditantur. Simile enim quiddam
 iis vsuuenis, quod pueris qui a rebus interdictis non
 abstinere, praesertim vbi sperant fore clam, nec à pa-
 rente id rescitum iri. Cuius rei exempla edita sunt in
 Adamo & Cain. eorumq; posteris, in quos heredita-
 ria labes est transfusa. Proinde qui animi tranquilli-
 tati optime consultum cupiat, nec vllam perpeti car-
 nificinam, non pergat abs se commissa vel inficiari,
 vel silentio inuoluere, sed Deo patefaciat. Agnitio
 enim peccati, & errati confessio veniam impetrat, om-
 nesq; animi sordes ac maculas eluit, absterget, ab-
 olet. Reticentia vero & tergiuersatio malum exasperat,
 causamq; rei reddit deteriolem. Quod in se ex-
 perrus Dauid: Quoniam tacui, inquit, inueteraue-
 runt ossa mea, cum clamarem tota die: extorsit qui-
 dem cruciatus & doloris intolerantia clamorem at-
 que eiulatum, sed non delicti confessionem expres-
 sit, mox tamen admissum crimen Deo detegere me-
 ditatur, quem certo scit promptum ac facilem ad con-
 donandum peccatum, vbi quis ex animo resipiscit
 suaque vitia detestatur. Itaq; sumta fiducia, dixi, in-
 quit, confitebor aduersum me iniustitiam meam Do-
 mino, & tu remisisti impietatem peccati mei. Is est
 enim amor & propensio Dei erga homines, illa pla-
 cabilitas & mansuetudo, vt vbi resipiscere meditan-
 tur, confestim illis peccatum remittat. Quod per E-
 saiam ita indicat: & erit antequam clament, ego ex-
 audiam, & adhuc illis loquentibus aurem accommo-
 debo. Quod indicat promptam & expositam suam mu-
 nificentiam ac fauorem, vt etiam si homo mente co-
 nicipiat emendationis vitae propositum, statim illi ad-
 missum scelus remittat. Sic apud Ezech Quocunq;ue
 tempore peccator ingemiscet iniquitatum eius, non
 recordabor amplius.

In Deum transferendum quidquid nobis boni obtigit.

CAP. LII.

MM 4

*Simile à
 puerili nas-
 tura.*

*Peccati a-
 gnitio pec-
 catum ex-
 pungit.*

*Reticentia
 malum
 exasperat.
 Psal. 21.*

*Dei facilitas
 in re
 vultuendo.*

Cap. 65.

Cap. 18.

*Quicquid
homini ob-
sigit, in De-
um transf-
ferendum.*

2. Corint. 4.

Cap. 9.

1. Cor. 1.

2. Cor. 10.

*Omnia no-
stra bona à
Deo pro-
manant.*

Cap. 1.

*Omnia ne-
gativa no-
stra mente
diffunditur
Sapient. 2.*

Si quid tibi in fragili hoc ac caduco corpore, vitaque momentanea ac fugaci obtigerit splendidum, regale, magnificum, si adint latifundia atque suburbana pradia, si opes affluant & diuitiæ: casq; exornent decus, honestas, amplitudo, dignitas, gloria: si mens imbuta est multarum rerum cognitione ac scientia, nec desit prudentiæ coniuncta sapientia: corpus deniq; salubre ac vegetum, aut si quid iis accedat amplius: omnia hæc munificentissimo patri Deo feras accepta, à quo quidquid est boni, promanat ac profiunt. Reuocat huc Paulus inflatum, atq; inani persuasione turgidum, illiq; sui fiduciam his verbis eximit. Quid est, quod non acceperis? quod si acceperis, quid gloriaris, quasi non acceperis? Id ipsum etiã vrget, ac nulli non inculcat apud Hieremiam Dominus, Non gloriatur sapiens in sapientia sua, nec gloriatur fortis in fortitudine sua, nec diues in diuitiis suis: sed in hoc gloriatur quisquis gloriatur, nosse & scire me: Qui gloriatur, inquit Paulus, in Domino gloriatur, à quo quidquid est bonorum, affatim ac cumulate sumus consequuti per Iesum Christum, qui factus est nobis à Deo sapiëntia, iustitia, sanctificatio, salus, redemptio. Quo autem nemo sibi plaudat ac blandiatur, seseq; efferat insolētius de externis internisq; donis, commonefacit Paulus gestare nos thesaurũ hunc in vasculis testaceis, hoc est, fragili ac moribundo corpore; quo cuiq; innotescat, hoc Dei virtuti atque eminentiæ adscribendum, non hominis viribus. Vt autem quidquid est in homine lucis, quicquid sapientiæ, quicquid virtutis aut iustitiæ, Deo asseri debet, ac patri luminum, à quo omnes dotes, ac munera descendunt, vt Iacob Apostolus testatur: ita quidquid est in mente humana vitii aut nequitiae, quidquid caliginis ac cæcitatís, quidquid prauitatis ac corruptelæ, id omne nostræ voluntati malitiôsæ adscribi debet, nec vel minima culpa in Deum transferri.

Peccat.

Peccatum enim ac diuini mādātū transgressio, omnis generis ærumnas, calamitates, morbos cum corporis tum animi, postremo mortem inuexit; omnemque procliuitatem ad nequitiam menti inuenit.

Delectum & consideratio habenda in eligendo vitæ genere.

CAP. LIII.

IN deligendo vitæ genere, quod amplecti statuis, & in quo ad extremum meditaris conuiescere, ac pacate consenuisse, hoc in primis spectari debet, vt considerate omnia aggrediaris, nec temere te alicui instituto addicas, à quo postmodum si poeniteat, nō liceat resilire aut extricari. Qui enim a tate immatura, nec satis explorata excussa q. naturæ propensione aliquod vitæ genus arripiunt, illiq. se perpetuo adstringunt, vitam agunt in amœnam, plenamq. tædii & molestiæ, si quando (vt plerumq. a solet) illos capiat instituti satietas, aut se sentiāt, ferundo oneri impares. Quocirca ne quis inconsulte sibi laqueos iniiciat, antequam aliquod vitæ institutum amplectatur, deliberandi spatium sibi constituat, quem potissimum vitæ cursum consecrari velit, cui se addicare. In qua deliberatione, vt suadet Cicero, ad suam cuiusq. naturam cōsiliū omne reuocandum est, quo adhibita, omni cura constituenda vitæ, stabiliter in suscepto negotio persistat. Multi enim optima petentes, non tam voluntate, quam cursu errore falluntur, atque à scopo quem Christus nobis præfixit, deuii ad superstitionem, hoc est, fucate religionis speciem deuoluuntur. Quin à Christo potissimum petenda sunt salutis præsidia, quo vno duce in hoc mundi salo ad optatum portum puehimur. Ipse est ostium, quod nobis aditum accessumq. patefacit ad patrē, ipse est via, veritas & vita, à quo nos auertere niritur satanas, qui transformans se in Angelū lucis per improbos doctores falsa pro veris, dubia, p certis.

*De libera-
tio in delo
gendo vitæ
genere.*

Lib. 1. offic.

*Errore non
voluntate
quidam
deuiant.*

Ioan. 10.

*A Christo
petenda
salus.*

*Adam spes
sine verita-
te decipitur
Diabolus
à sano do-
ctrina men-
tes abducit.*

fucata pro synceris, pro salutaribus noxia mentibus hominum ingerit. Hac fuit prima hostis nostri impostura, qua Adamum adortus est, atq; illius menti fumos & caliginem offudit, incautoq; ac nimis credulo specie veritatis imposuit. sic ut in omnem illius posteritatem eadem moliri non desinat, atq; abolito sincero Dei cultu ac salutaris religione, superstitionem, idololatriam, fucatam doctrinam, institutiones vitæ ancipites & periculosas inuehere, denique nullas non admouere machinas, quibus humanum genus extincta luce veritatis, sopitoq; fidei lumine, à Dei cognitione abducatur, ac menti cœcitatem densamq; caliginem inferre conetur.

De legitima matrimonii societate.

CAP. LIV.

*Matrimonii
definitio.*

MATRIMONIUM legitima est atq; indiuisa maris ac foeminae coniunctio à Deo instituta, partim ad domandas libidines, atq; euitandos illicitos vagosq; concubitus, partim ad liberorum procreationem. Est autem, ut præter Paulum Columella ex Xenophontis Oeconomice prædidit, maritalis coniugium natura excogitatum, ut non solum iucundissima, verum etiam utilissima vitæ societas ineat, & ne genus humanum temporis decursu spectaret ad interitum, matrem foeminae, infusa diuinitus benedictione legitime coniunctum esse voluit, ut ex indissolubili copula non desset homini mortali adiumentum, quo præter amorem gignendi sobolis, mutua vitæ ac fortunarum coniunctio illos deuinciret. Quocirca cum coniugii portus sit tutissimus, atque humano generi, cui natura insitus ardor ac propensio propagandæ sobolis, si daq; statio: non male is consuluerit suæ tranquillitati, qui in hunc ipse cõferet, p-
fertim

Lib. 12. c. 1.

Genes. 2.

*Coniugii
usus.*

fertim ubi aetas adoleuit, ac virile robur sit cōsequu-
 ra Inconsulte autem faciunt. nec satis pro aetatis ra-
 tione qui praemature atque intempestive tale quid-
 dam aggrediuntur, non exploratis viribus, excussa
 que natura firmitate. Sunt enim nonnulli prope
 modum impuberes qui vel temeritate quadam in-
 consulta, vel lenonum instigatione, aut etiam pa-
 rentum impulsu, qui optimae doti inhiant, hoc iu-
 gum subeunt, quorum nonnullos noui, nec dum
 absoluto anni curriculo, flaccidos atque elumban-
 tes, omni que vitali succo exhaustos, sic ut vires illis
 labefactatas ac collapsas, erigere atque instaurare
 fomentis sim coactus. Quocirca ne pueri, aut paulo
 proveciores pueris procreandis incumbant, quisq;
 vires suas ipse metiatur atq; explore r, quid valeant
 lumbi, quid ferre recusent. Qui autem connubio se
 addicere meditatur, id potissimum obseruet ut ex
 honesta familia non tam dotatam (tametsi id non
 respici debet) quam ingenuam, honestam, pudicā,
 ac verecundam, beneque moratam in vitæ societa-
 tem adsciscat. Mulier enim (ut Comitus ait) si bene
 morata est, dotata est satis. Scitum est illud Alcu-
 menae apud Plautum, quod singulis virgunculis &
 matronis infixum esse debet. Non ego mihi dotem
 duco esse, quæ dos dicitur: sed pudicitiam & pudo-
 rem, & sedatum Cupidinem: Deum metum, paren-
 tum amorem, & cognatum concordiam, virum mori-
 gera, atq; ut munifica sim bonis, praesim p̄bis. Quo-
 circa parentibus sollicite elaborandum, ne sexus iste
 fragilis, atque ad ruinam procliuus, praesertim ubi nu-
 bilis esse incipit ac maturefcere, aliquid labis conce-
 p̄iat, aut vllam pudicitiae iacturam patiat, sed ad
 decus & virtutem suas filias instituant, atque ad vi-
 tæ integritatem moresq; incalpatos sint incitamen-
 to. Non desunt progenitores quidam improbi,
 qui male consulunt virginum suarum integritati,

*Connugium
non temere
adendum.
Connugium
miserios auer-
uat.*

*Honestā
familia obs-
seruanda
in adendo
connubio.*

*Amphi.
Act. 2.*

*Consulen-
dum puella-
rum fragili-
tate.
Eccles. 7.*

Puellis nulla danda occasio lapsus. Nam illas domesticis exemplis corrumpunt, atque iis ad temulentiam, audaciam, impudentiam fenestram aperiant. Quo efficitur, ut sensim consuecant pudorem exuere ac pudicitiam venalem habere, sic ut eas in facillime expugnati partantur, aut non magno pere obsistant calido virginum iocundatori, cuius contactum, oscula, utilitates non exhorrescunt, nec admodum granate aut repugnanter admittunt contrectantium blandimenta. Inter multos errores ac vitia, quae committi solent in aduendo statu conubiali, tria potissimum mihi culpanda videntur, ex quibus multa incommoda emergunt. Primum, quod magna mortalium pars precipitanter, atque inconsiderate, nullaque naturae deliberatione hoc vitæ genus aggrediatur, idque ea ætate quæ huic rei minus apta est. Deinde, quod nonnulli serius ac minus tempestiue se matrimonio addicant, atque ubi iam defloruit ætas, atque anni ingrauescunt, hoc onus subeant. Postremo, quod dispari coniugio alligari sustineant sanus morbida, iuuenis qui doti inhiet, anicula, quod à naturali societate alienum; senex adolescentula, quod non prorsus culpari potest, nec naturæ ordini & statui contrarium, cum multis senibus crudis ac viridi senecta non desit facultas procreandæ proles, quod mulieribus annosis atque effræctis denegatum. Ut autem merito improbatum in ætate iuuenili, quæ coniugium animo concipit, nimia celebritas & festinatio: ita in prouectioribus cunctatio ac tarditas. Qui enim præmature ac properanter nec capistro se alligari patiuntur, non satis firmo validoque corpore, nec aduictis viribus, non diu in hac palæstra subsistunt, sed post vnum aut alterum insultum labascunt ac conuelluntur. Qui vero procrastinando legitimum nubendi tempus præterlabi patiuntur, atque in longum differunt contrahendi matrimonii consilia, vitam agunt tetricam, atque in-

nocentiam

Errores in aduendo coniugio commissi.

Coniugio inepti & elumbes.

Mature omnia agenda in aduendo coniugio. Robusta ætas matrimonio adhaerescat.

moenam, vel nonnunquam vago illicitoque concubitu se polluant: quod tot passim ficosi, morbidi, distorti, lippi, incurui, podagrici tumidis inflatisque cruribus commonstrant; quos si postmodum, ubi eius vita persuasum est, legitimo connubio alligari contingit, in magnas molestias ac tædia se coniiciunt. Nam cum exhausti sint atq; exoleti, viribusq; attritis ex anteaactæ Veneris intemperantia, & sibi graues fiunt, ac nouæ nuptæ spes ac desideria frustrantur.

Omnis societas, qua non consistit intra coniugii limites, vitiosa atq; a legitimo matrimonio aliena.

C A P. LV.

Cum impudicitiam atque obicænos illicitosque amores Christus & Apostoli detestentur, atque à regno Dei excludendos pronuntient, qui se adulterio aut scortandi libidine contaminant, non video quo se colore tueri possint, qui matrimonium perosum, libere ac suauiter soluteque viuere meditantur. Non desunt enim qui extra coniugii cancellos vni amariæ pro tempore se addicant, non satis decore, nec mente tranquilla, aut pacata conscientia. Sectantur illi quidem comodatam vitæ, vt sibi persuadent, nec vlli se addicere, à qua non possint resilire ac diuertere, verum acerbiora aliquando experiuntur, magisq; indigna perpeti, ac proferre coguntur ab amica imperiosa ac procaci, quam ab ea quæ alicui legitime addicta adscitaq; est vxor. Quin & hoc accedit mali, quod huius generis sexui diutina vitæ consuetudo audaciã pariat, ac confidentiam adeo vt si quem eius satietas capiat, atque illam ablegare cupiat, non sine tumultu perfici queat, nam cælum terra miscent, vbi incidit id diuortii mentio, aut cū exorta aliqua intemperie, ex ædibus exclusum iri se metuunt. Exempla abunde multa suppediant familiares illæ & domesticæ, quas in vitæ societatem

Matth. Heb. 13.

Illiciti amores & concubitus. Quid si accidit qui soluta venere se oblectant.

*Conubitus
extra matri-
monium
conscientiam
anerat.*

*Nullus vita
status mole-
stia caret.*

1. Cor. 5.

*Proles deli-
tia matri-
monii.
Orbitas pla-
cide ferenda.*

adsciscunt sacrificuli, à quibus, interdicto legitimo
matrimonii usu, calibatus exigitur, res cum primis
operosa atq; immensa molis vegetis ac succulentis
Quapropter toto errant caelo, atque in humana so-
cietatis delectu profus hallucinantur ac caecutiant;
Qui existimant illos commode & pacate vivere, qui
ab vxore liberi, aliquam domi alant, aut foris ven-
tur, qua se oblectent, ac cuius cōsuetudine, cū lubet
fruantur, cum plerumq; p̄ter mentis inquietudinē;
ac cōscientiæ carnificinā plus tādii ac molestiæ, plus
zelotypiæ ac suspitionis à conductitiā ac temporaria
amica subōriatur, quam legitima ac fida vxore, in
perpetuam vitæ societatem solemniter assumpta. Et
quanquam in hoc statu, vt plerisque aliis, dulcia sint
permixta amaris, acerbis suauibus, laeta tristibus, nu-
bila ferenis, nec desint huic vitæ instituto simulta-
tes, contentiones, iurgia, zelotypiæ affectus (vt nihil
est in quouis vitæ genere omni ex parte beatum.)
non est tamen vlla culpa in matrimonii ordinem
transferenda. Tamen enim plurima incommoda
hoc vitæ genus comitentur, magnaq; sollicitudo,
cura, anxietas illos habeat occupatos in educandis
alendisq; liberis, vt Paulus testatur, in constabi-
lienda re familiari ac domestica: Omnia tamen mi-
litat, ac condulcorat amor mutuas, atque ex Dei
institutione liberorum procreatio. Sunt autem
pueri delitiæ ac singulare oblectamentum, in matri-
monii quibus augetur ac fouetur amor coniugalis,
magnumque vtro citroque concipitur solatium.
Si vero præter voluntatem atq; animi sententiam,
nullam propagari sobolem contingat, ac differri in
aliquot annos posteritatis spem: sancte tamen co-
lenda matrimonii fides, fouendaq; mutua vitæ so-
cietas sit, vt alter alterum fulciat, et in cōiunio con-
sita arbores fructifera vineam, quibus sulca ac vel-
ut maritata affixaque clauiculis affurgit in nomen-
sum.

sum, ac spatiosissime se propagat. Ut enim vitis de-
stituta pedamentis ac statum viribus, caduca est, atq;
in terram procumbit: ita quoq; matrimonium ac res
familiaris corrui, nisi mutua viri ac mulieris opera
fulciatur. Quod si quid vitii subsit huic societati, si
qua ingruat intemperies, suspiciones, tumultus, dif-
fidia: hominum affectibus ac morositate potius, quã
huic institutioni adscribendum. Sunt enim ista non
coniugii, sed deprauata natura, ac turbulenti animi
vitia peccati originalis labe cõtracta, in quam omnis
culpa transferenda est.

*Vitis et matri-
monii cõ-
paratio.*

*Affectus
hominum
non natura
culpanda.*

*Qua ratione obtineri possit, ne mori homini natura provida sit
formidabilis.*

C A P. LVI.

VM in rebus humanis nihil sit fixum ac stabile,
sed omnia fluxa fragilia, caduca, ruinosã etiam
spectatissima quaque: non est, quod quis ea ma-
gnopere admiretur ac suspiciat, illi s̄que plus nimio
afficiatur. Quin potius mente atque animo in super-
nas sedes erecto, res solidas atque aternas spectet
ac meditetur. Qui quis enim concepta in Deum
patrem per Christum Iesum fiducia, certa spe atque
expectatione immortalitatis ducitur, non est quod
metuat imminentes casus & incommoda, non est
quod pertimescat morbos, calamitatem, pericula,
mortem denique quam illi potissime exhorrescunt,
qui spiritu Dei destituti sunt, nec vlla notitia diui-
nitatis imbuti nam qui in Deo fiduciam suam col-
locant, diuino spiritu f. Iri, intrepide, infractoque
animo contra omnes aduersitates subsistunt. Neq;
enim, vt Paulus ait, accepimus spiritũ seruitutis aut
timiditatis, sed spiritum adoptionis spiritum poten-
tiae & dilectionis per quem confidenter clamamus,
Abba Pater. In hoc, inquit Ioannes, perfecta est ca-
ritas nobiscum, vt fiduciam habeamus in die iudicii

*Non fiden-
dum rebus
caducis.*

*Christi fidu-
cia mortem
minus for-
midamus.*

*Rom. 8.
2. Timot. 1.
Galat. 4.
1 Ioan. 4.*

Timor non est in caritate, sed perfecta caritas abicit omnem timorem, quoniam timor cruciatum adfert seu trepidationem. Quocirca ut omnem metum ac mortis formidinem menti excutiamus, & si quid aliud trepidationem inferre possit, omnes nostras cogitationes, spem, vota, fiduciam in munificum patrem coniciamus, atq; in Iesum Christum, qui nos suo sanguine expiauit, atq; à peccato mortisque tyrannide in libertatem asseruit, deleto expunctoque quod aduersus nos erat chirographo, quo Diabolo eramus obstricti, & velut obarati, Belgæ vocant, *In hem gheboudem, Teghenshem verbunden.* Quo autem Christus pauidas ac meticulosas mentes fulciret, omnemq; spem ac fiduciam in ipso constitutâ declararet. Confidite, inquit, ego vici mundum. Iam princeps mundi iudicatus est, hoc est, qui mortem inuexit, morte mea depulsus est, ac iudicio condemnatus, exutusque nocendi potestate. Venit princeps mundi huius, & in me non habet quidquam. Quibus verborum solatus indicat satanam, & quos habet in hoc mundo per peccatum confœderatos nihil obtinere potestatis, vel in Christum aut illius membra, quæ fide illi adherent, atq; insita sunt. Hæ salutares ac viuidæ conciones hoc efficiunt in mentibus hominû, qui illius præsidio innituntur, ut excussio mortis metu, alacriter aduersus ingruentes quasuis tempestates se muniant, ac præstent inuictos, magnaq; confidentia in has voces erumpant: Oculi mei semper ad Dominum: quoniam ipse euellet à laqueo pedes meos. Dominus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo? Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo? Si consistent aduersum me castra, non timebit cor meum; non timebo millia populi circumdantis me. Si exsurgat aduersum me prælium, in hoc ego sperabo, etiamsi ambulauero in medio vmbre mortis, non timebo mala, quoniã tu mecum es.

Etiam si

Colos. 2.
Christus deuicit mortem.

Simile ab a-
re alieno op-
pressis Ioan.
16. Ioan. 12.

Christus Sa-
tana formi-
dabilis. Con-
solatoria sen-
rentia.

Psal. 29.
Psal. 26.

Psal. 3.
Psal. 22.

Etiam si occiderit me, in ipso sperabo: hoc est, Si mihi obijciat horrorem mortis, ac vita sim spoliandus, illi tamen fidam qui sua prouidentia rationem inibit, qua me seruet. Dominus auxiliator meus, non timebo, quid faciet mihi caro. Er illud Hieremia. *Psalm. 117. Heb. 13. Cap. 17. Hieremia*
 Ecce ipsi dicunt, ubi est verbum Domini? veniat. Et ego non sum turbatus, te pastorem sequens, & diem hominis non desideravi, tu scis, hoc est, non exspecto aliunde, quam à te subsidium; sic vt illos qui mortem minitantur, pro nihilo ducam nec pertimescam. Non sis tu mihi formidini, spes mea in die afflictionis meæ, paueant illi, non paueam ego. Eodem ardore fidei inflammatus Paulus, ac Dei præsidio innixus confidenter pronuntiat nihil vsquam esse tam formidabile aut horrendum, quod possit pijs mentibus meum incutere; aut à Dei amore ac fiducia illos diuellere. Nam certo mihi persuadeo inquit, quod neque mors, neque vita, neq; angeli seu inuisibiles substantiæ, neq; principatus, neque potestates, neq; instantia, nec futura, nec vlla alia creatura separare nos poterit à dilectione Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro. Ita Paulus constanter pronuntiat illum qui Deo Patri per Christum, inritus est, intrepide subsistere contra omnes terrores vndecunq; incidant, contra incursus & fremitus hostium, contra mortis horrorem; quem vel inimici intentant, vel etiam morbi, aut naturæ lex infert. Cum itaque nihil efficacius merum ac trepidationem mortis humanis, mentibus eximat, quam Christo duce, firma in Deum fiducia, qua concipitur certissima resurrectionis spes atque æternitatis expectatio: hæc properent ac contendant omnes, hæc salutarem doctrinam singuli amplectantur ac foueant, infigantque animis. hæc se in periculis, aut ubi extrema imminet; fulciant; hæc pacatam ac tranquillam conscientiam reddant, huius medi-

*136. 13.**Psalm. 117.**Heb. 13.**Cap. 17.**Hieremia**locus ex p. 110**caus.**Rom. 8.**Pauli fiducia**era omnes**caus.**Psalm. 50.**Quid mortis**merum exis**mar.*

tatione dolorem animi diluant, ac mœrorē luctum-
 que quem ex orbitate vel parentum, vel mœrorem
1. Thessa. 4. concipiunt, discutiant. Huc spectat viuida illa Pauli
Mortuos nō consolatio, qua exspectatione resurrectionis ac certa
legendos mos æternitatis spe fulcit Thessalonicenses illosque la-
re gentili. crymas cohibere vult, ne clugere amicos ē viuis sub-
Mors summus laros, more gentili. Nolo vos ignorare fratres de iis,
Philip. 3. qui obdormierunt (velut somno, non morte sopiti)
 ne dolorem concipiatis, vt ceteri qui nullam habent
 reuiscendi spem. Si enim credimus Iesum mor-
 tuum, & reuixisse, sic & Deus eos qui obdormierunt,
 per Iesum adducet cum illo. Rursum cum Philip-
 penses à rebus terrenis abducit, atque ad solidas re-
 uocat. Nostra inquit, conuersatio in celo est, ex
 quo exspectamus Dominum Iesum Christum, qui
 transfigurabit corpus nostrum humile, & conforme
 reddet corpori suo glorioso secundum efficaciam
 qua sibi potest subicere omnia. Quo sermone in-
 ter Paulus, vt se consolentur ac fulciant in afflictio-
 nibus, amore ac desiderio æternitatis, atque in hu-
 ius vitæ certamine nihil pertimescant, quod illos
 possit auocare à potiore vita, ad quam nobis viam
 patefecit Christus resurrectionis potentia. Quocirca
 cum ad extremum vitæ diem deuentum est, ac
 mors imminet quæ nulli non formidabilis est, nisi
 Christo se fulciar, aut vbi sanis beneque constitutis
 subit aliqua huius rei cogitatio, vel si premit ege-
 stas, morbi calamitas, ceteraque vitæ discrimina
 ad Christum omnia nostra vota, spes, desideria re-
 feramus, qui morte sua pœnas nobis debitas exsol-
 uit, qui nobis condonauit omnia peccata, qui est
 propitiatio pro sceleribus nostris; qui est aduocatus,
 vt Iohannes ait, & interpres apud Deum Patrem,
 qui est conciliator Dei & hominum, & qui, vt Paulus
 ait, exposuit seipsum redemptionem ac victi-
 mam pro omnibus. In eo constituta est salus, vitæ
 resur-

*Quib. metus
 mortis discus-
 tendus.*

*In Christum
 desigendi
 oculi.
 Coloss. 3.
 1. Iohan. 2.
 3. Tim. 2.
 Esa. 50.*

Resurrectio. Per hunc accessum, aditumque habemus in vno spiritu ad Patrem. Per illius effusum sanguinem consequuti sumus redemptionem ac remissionem peccatorum. Quoniam in ipso complacitum est Patri inhabitare omnem plenitudinem, & per eum conciliare cuncta erga se pacificata per sanguinem eius. Cum itaq; habeamus Pontificem maximū, vt auctor ait ad Hebræos, q; penetrauit cælos, Iesum filium Dei, qui tentatus p̄ omnia absq; peccato afficitur sensu infirmitatum nostrarum, accedamus cum fiducia ad thronum gratiæ, vt consequamur misericordiam auxilio opportuno. Huius tanti Ducis præsidio fulti ac stipati satellitio, contra omnia demonū portenta, quæ confestim exorta luce veritatis euas nescunt: contra peccatum, mortem, infernum subsistimus, atq; ex malefida vitæ huius statione ad optatum portum, sedesque beatas deuehimur. Quod si quid in huius vitæ decursu incommodi atque infelicitatis accesserit, si quem contici contingat in aliquâ vitæ discrimē, si premi paupertate, torqueri morbis, vexari ab inimicis, ingruere vastationes ac calamitates, abundare scelera opprimi innoxios, atque iis vitæ eripi, sanas & salutare doctrinas contemni pululare hæreses ac pernitiōsa dogmata, disseminari vndique peruersos errores: in tanta rerum confusione ad Christum quisq; se conferat, ab illo salutis præsidia conquirit, in illo totus conquiescat, illo se tanquam sacra anchora fulciat, deniq; id Davidis identidem in animo verset, Constituā Dominum in conspectu meo semper quoniam à dextis est mihi; ne commouear. Quibus verbis indicat se oculos in Deum continenter habere defixos atque illius præsidio niti, illius auxilio in rebus periculosis ac dubiis subsistere, non vacillare, aut quouis vento doctrinæ circumagi, sed stabilem esse & constantem, nec à concepta in Deum fiducia dimoueri, hac vna ra-

*Ephes. 2.**Coloss. 1.**Ioan. 1.**Heb. 4.**Christus pa-**cificator ins-**ter Deum**& hominē.**Quomodo**firmanda**mens immi-**nente mer-**ta.**In Christo**omnium ca-**lamitatum**salamen.**Christus in**tempestate**sacra an-**chora.**Psalm. 15.**Ephes. 4.*

Heb. 13.
Psal. 27.

tione, quod Deum experiatur propitium, atque in omnibus sibi assistere. Sic ut confidenter in hanc vocem erumpat: Ego Dominus auxiliator meus, & in ipso speravit cor meum & caditutus sum, & in ipso restituit caro mea, & ex voluntate mea confitebor illi. ¶

De virtutibus Iesu Christi amplitudine, maiestate, potentia: quae una absconditur. Magicis incantamentis, atq; illusiones Daemonum expugnanda, & si qua detrimenta, vel menti vel corpori inferri coningat.

CAP. LVII.

Cum paulo ante demonstraui incantamenta artesque Magicas prorsus extirpandas, nec ulli hominum exercenda maleficia: testat ut obiter indicem, qua vi & efficacia, quibus verbis & precaminibus subleuentur obsessi afflictiq; mentes, ac Daemonum praestigii irretita, tum quibus modis fascinationes eximi possint, quas ministri cacodaemonum miseris inferunt, illorumq; mentes & corpora diuexant. Infiliiunt latenter in corpora hominum, ac natura humana vim inferunt, eamq; suis facultatibus spoliant, aut saltem illas immutant. Immiscent se mali Genii alimentis, humoribus, spiritibus, aura atq; aeri, quae intra corpus concipiuntur, ac quo spiramus, multaq; alia quae nobis vsui sunt, & valetudo conseruatur, vitiant. Quocirca opera pretium me facturum sum arbitratus, si commoastrem, qua ratione calamitosi homines ab his nexibus, quibus se implicitos sentiunt & impeditos, commode possint extricari. Nam incommoda ac detrimenta quibus afficiuntur, non possunt in causas vllas naturales referri, nec ijs remedijs, quibus vulgares morbi expugnari. Si morbus vel agrotatio corporis à crapula, à Venere, lassitudine, frigore, astit, siccitate, inedia contorta est: quodque eorum suis remedijs expugnatur. At quae mali Genii inferunt, non prorsus naturalia remedia exposcunt, sed diuina ac supercoelestia. Mirantur

*Damones
hominibus
insest.*

*Damones
humoribus
se immisceni
ut contagia
corporibus.*

*Incommoda
qua damo
nes inferunt
in naturalia
causas referri
non queunt.*

nonnulli tantam Dæmoni attributam, eiusque ministris potestatem, vt ita homines diuexent, sic ex crucient. Coniuet Deus partim ad ea damna quæ Satanici miseris inferunt, atque illos exagitari permittit, in eaq; re constat illi consilii sui ac providentiæ ratio, partim instigat Dæmones eiusq; ministros, vt in plerofq; tale quiddam promeritos sequant, illoru mq; abutitur malitia ad castigandos impios. Sic mittitur spiritus mendax in ora omnium propheta- rum, quo seductus rex Achab pugnam ineat, qua il- li presens exitum paraba-ur. Nonnunq detrimen- ta inferri permittit nonnullis, quo exploret illorum constantiam. Sic Iobum passus est non solum exui bonis suis, omnibusq; facultatib; spoliari, sed in cor- pore quoque lanienam pati. Quod ipsum Deus fieri passus est, partim quo exploraret viri constantiam, ac reliquos mortales ad malorum tolerantiam exci- taret, nec calamitatibus fracti à Deo desierent: par- tim vt declararet potentiam suam, quo & ipsius fi- ducia fretos consolatur & fulcit, & iam in nihilum redactos erigit, atque in pristinam dignitatem resti- tuit. Diuersa est autem ratio in iis vulgarib; energo- menis, qui à Dæmone obsessi sunt, aut ab illo in ali- qua corporis parte diuexantur. Magna enim illorum pars stupidi sunt, atque à Dei cognitione alieni in quos ille (in instrumentum aptum paratumque) tyrannidem suam exercet. Sic Satanas ignauos op- pugnat, idololatrias, superstitiosos, in quoru menti- bus potius stabulatur, quam ijs qui notitia Diuini- tatis sunt instructi, ac Dei fiducia se fulciunt, quin potius illos exhorrescit, ac machinas ad moue- re metuit, quod irritos atque inualidos suos fore conatus ac molimina erga illos, qui in excubiis sunt constituti, ac Dei presidio fulci non dubitet. Vt e- nim arces ac ciuitates nullis septæ mœnibus, nullis munitæ fossis ac vallis, nullis militum presidiis in

*Deus dæmo-
num malitia
abutitur*

*tur ad mala
castiganda.*

*Cur Deus
nos à dæmo-
ne deuexari
patitur.*

3 Reg. 22.

*Achab de-
ceptus.*

Iob. 2.

Iac. 4.

*Cur Iob à
dæmone di-
uexatus.*

*Diabolus
stupidos; ago-
gradatur.*

*Simile ab
urbe parum
munita.*

*Demon ad
noxiam quæ
hominem in-
citat.*

*Genes. 4.
1. Reg. 31.*

*Matth. 29.
Dæmō pro-
fligatur Dei
fiducia Pe-
trus contra
demonem
nos instruit.*

*1. Ioan. 5.
Christi fidu-
cia abigerdi
dæmones.*

structæ facillime expugnari solent, ita mentes socor-
des & ignauæ nulla salutari cœlestiq; doctrina fultæ,
nulla erga Deum fiducia constabilitæ, Dæmonum
versutiis magis sunt exposita, ac citius labascunt.
Cum autem Sathanæ hoc potissimum sit in votis, vt
Dei gloriam aboleat, vt hominem à salute abducatur,
atque ad defectionem sollicitet, intus & foris illum
oppugnari non desinit, ac modo corpori, modo ani-
mæ, nunc virisq; infestus est, ac perniciem molitur.
Exemplum suppeditat, præter Cain & Saulem re-
gem, Iudas Iscariotes, cuius cum mentem ad despe-
rationem ac dissidentiam adegisset, tum vitæ radio
ad laqueum impulit, ac corpus publicitus suspendi
contumelia affecit. Quamquam autem Sathanas hu-
mani generis hostis infestissimus mille insidiandi
nocendiq; artibus instructus sit, vnica tamen re cum
primis efficaci ac præsentanea profligatur atque op-
primitur, nempe solida fide, atque in Deum Patrem
per Christum firma ac stabili fiducia, *Met con vast
ghelouet, ende en goet. | etrouven op. Godt.* Quo præsidio
etiam depugnandum suadet Petrus Apostolus con-
tra tyranni illius insidias, fraudes, imposturas, dolos,
versutias, rabiem, ferociam, sobrietate scilicet & vigi-
lantia fide fulta ac stipata. Sic enim oscitantibus au-
rem vellicat, Sobrii estote & vigilate: quoniam
aduersarius vester Diabolus tanquam leo rugiens
circuit quærens quem deuoret, cui resistite solidi fi-
de. Hæc enim, vt Ioannes ait, est victoria quæ vi-
cit mundum, fides nostra. Nam fiducia, qua niti-
mur Christo, & nos totos committimus tali propus-
gnatori, contra dæmones ac principes huius mundi
nobis victoriam parit, sic vt optima spolia à victo de-
iectoque hoste referamus. Cum itaque aliquid contra
aduersarium moliri visum est, atque obistere
incantamenti ac fascinationibus (*Touerte Belgæ
vocat*) vel malos Genios ex hominum mentibus
exi-

exigere: Iesu Christi fiducia id perfici debet, contem-
 ra anili superstitione ac gentili vanitate, ceterisque
 Magicis execrationibus. Deus enim per filium qui
 est splendor gloria & expressa imago substantiæ illi-
 lius, omnia perficit in omnibus, ac moderatur singu-
 la verbo potentie suæ. Hanc prerogatiuam promeruit
 ob singularem erga Patrem obedientiam, humili-
 tatem, modestiam. Cum enim esset in forma Dei,
 hoc est, illi par & æqualis, non rapinam arbitrat⁹ est,
 ut esset æqualis Deo, sed seipsum deiecit, forma serui
 assumpta, atq; humilem se præbuit, factus obediens
 usq; ad mortem crucis ignominiosam & execrabi-
 lem: quapropter Deus illum extulit in summam subli-
 mitatē, & illustravit illum nomine q̄ excellit omne
 nomen, ut in nomine Iesu sese flectat omne genu
 cœlestium, terrestriū, & inferorum, omniq; lingua
 cōfiteatur & agnoscat, quod Dominus sit Iesus Chri-
 stus in gloriā Dei Patris, in quem redūdat & refertur
 omnis gloria filii & diuerso. Si quis itaq; aliqd ag-
 gredi meditatur, si mentes afflictas subleuare, si e
 corporibus cacodæmones expellere, inuocato Deo
 Patre nominis Christi fiducia id perficere tenet. Sic
 enim omnia consequetur, suoque voto non frustra bi-
 tur. Huius admirandi angustiq; nominis vi & poten-
 tia (modo ne quis hæsitet ac Dei promissis diffidat)
 mitescunt morbi, affectus atq; animi perturbatio-
 nes sopiuntur, tempestates & maria conquiescunt,
 cacodæmones, ut Christus iam ascensurus in cœlum
 pollicetur, diffugiunt, venena hebescunt, serpentes
 torpent ac redduntur innoxii, dispelluntur mentis
 tenebræ, terror & formido, mortisque notror discu-
 titur, dissipantur atque euanescent cogitationes
 noxiæ, mens tranquillitatem ac pacatam conscien-
 tiam concipit, sic ut nusquam quidquam possit
 inguere quod terrorem incutiat: Cum Deus Pa-
 ter per Iesum Christum spiritu suo nos fulciat.

*Hebr. 2.**(Christo omnia attri-
buita.**Philip. 2.**Christus**Deo par.**Amplitudo
nominis.**Iesu.**Res ardua**Christi no-**mine perfici-**untur.**Marc. ult.**Christi fidu-**cia omnis ge-**nus malorū**discutitur.*

Quocirca in Deum viuentem ductore filio erigenda mens est, atque omnia, quæ aggredi statuis, mirifici nominis Iesu virtute perficienda memineris. Illi n. data est omnis potestas in cœlo & in terra. Nec est aliud nomen sub sole, in quo consistit salus, quod impiis est in terribile; demonibus tremendum, his vero qui illi fidunt, potentia, sapientia salus, vita, resurrectio; Ipse est constitutus à Deo iudex viuorum & mortuorum Iesus Christus, testis fidelis, princeps regum in terra, qui dilexit nos, & lauit à peccatis nostris per sanguinem ipsius. Huic, vt Petrus in Actis Apostolicis ait, omnes propheta testimonium ferunt, quod remissionem peccatorum accepturus sit per nomen eius, quisquis crediderit in eum. Hæc est vita æterna (quod testimonium Christus Patri defert) vt cognoscant te solum verum Deum, & quæ misisti Iesum Christum, in quem tota vis Diuinitatis, & quidquid Deo adscribi potest, virtutis & sapientia refertur ac deriuatur. Quum itaque nomen hoc tam sit celebre ac sacrosanctum, tantæq; maiestatis & potentia; studiosè obseruandū, ne inaniter atque irreuerenter vsurpetur, vt exorcista illi ridiculi factitabant, qui cum certis ritibus ac conceptis verbis ad quæstum] & ostentationem spiritum noxium profligare tentarent Iesum nomine, cuius virtute Paulus miracula peregit, abusi: in magnum periculum se coniecerunt, fuitque illis damnosa adiuratio aut potius ludificatio, nam obsessus à Dæmone in illos insilit, & crudeliter dilacerant, ita vt fuga sibi consulere sint coacti. Non defuerunt, etiam nostra memoria sacrificuli, qui cum nulla fide nominis Christi, nulla vitæ integritate imbuti, tale quiddam attentarent, à cacodæmone irrisi sunt & pudore affecti sic, vt re infecta tremebundi decidere cogerentur. Si quis autem tale quiddam moliri velit, malosque Genios ex hominum corporibus

*Matth. 28.**Matth. 16.**Act. 2.**Act. 4.**1. Cor. 1.**Apo. 1.**Act. 10.**Ioan. 17.**In Christo**peccatorum**remissio.**Act. 19.**Petri &**Ioannis mi-**raculum.**Exorcista**dilaniati.**Huius em-**poru Exor-**cista futili**& mani do-**ctrina im-**buiti*

profligare: Petri & Ioannis exemplum imitetur, qui
 nullis ambitiosis verbis vñ. in hunc modum claudū
 crexerunt. In nomine *I. ſu Chriſti Nazareni* ſurge &
 ambula: & ille conſeſſim, firmatis cruribus ac talis,
 exiſſiens conſtitit & ambulauit, intrauitq. cum illis
 in templum, ſaliens & inambulans, & laudans Deū:
 Cum itaque Ieſus Chriſtus vnigenitus Dei filius Pa-
 tri coæuus & æqualis in quo ſunt omnes ſcientiæ ac
 ſapientiæ theſauri abſcondit, moderetur omnia ver-
 bo potentiæ ſuæ: par eſt vt concepta ac collocata in
 Deum per Ieſum Chriſtum fiducia, illius virtute ac
 præſidiis obſiſtamus Satanæ, peccato, inferno, & ſi
 qua ſunt alia homini infeſta. Eſt autem excellens
 magnitudo, robur, potentia, fortitudo, quam Deus
 pro ſua virtute exſeruit in Chriſto, vt Paulus ait, cum
 ſuſcitaret eum ex mortuis, & ſedere fecit ad dexte-
 ram ſuam in cœleſtibus ſupra omnem poteſtatem
 & principatum, & dominiū, & ſupra omne id, quod
 nominatur non ſolum in hoc ſeculo, verum etiam
 in futuro. Et ille omnia ſubiecit ſub pedes illius,
 eumque dedit caput ſuper omnia ipſi Eccleſiæ, quæ
 eſt corpus illius, complementum eius, qui omnia in
 omnibus implet, id eſt, Chriſtus eſt per quem Deus
 complet, abſoluit, perficit omnia in omnibus, præ-
 fertim in ijs qui illi ſidunt, & vt paulo ante Apoſto-
 lus ait, obſignati ſunt ſpiritu pmiſſionis ſancto, qui
 eſt pignus & arthabo hæreditatis noſtræ in redem-
 tionem acquiſitæ ac partæ poſſeſſionis, in laudē glo-
 riæ ipſius. Quocirca Paulus qui innumeris certami-
 nibus aſſueuit, multosque inſultus perferre coactus
 eſt, ſuadet omnibus, ſi quando pericula imminet,
 mors intentatur, Satanæ mentem oppugnat, forti-
 infractoque animo illis obſiſtant atq. obluſcentur
 Sic enim Ephēſios animat ac fulcit: Quod ſuper eſt
 fratres mei, conualeſcite & præbete vos fortes in
 Domino, perque potentiam roboris illius induite

Alfor. 3.
Chriſto aſſi-
ſtur omnia
Gloria.
Coloſſ. 1.
Heb. 1.

Ephēſ. 1.

Chriſtus ca-
put Eccleſiæ
Chriſtus os
omnia in o-
mnibus per-
ficat.

Chriſtus
fulcit noſ in
aſſiſtionib.
Ephē. 6.

totam armaturam Dei, ut possitis stare aduersus asultus Diaboli. Quonia non est, nobis lucta aduersus sanguinem & carnem, hoc est, fragiles & moribundos homines, tamen & illi aliquando infesti sunt, sed aduersus mundi dominos, rectores tenebrarum seculi huius, aduersus spirituales astutias in caelestibus.

*Simile à
militari in
austria.*

*Arma mi-
litiæ Chri-
stianæ.*

Ephes. 6.

*Oratio arma
contra Da-
monem.
1. Pet. 5.*

*Argumen-
tum ab au-
toritate
Christi.*

Qua verborum copia ac sententiarum vbertate tum eleganti Metaphora desumpta à confictu atq; hostili incursione, indicat spiritus Dæmoniacos, illorumq; satellites & ministros miro astu ac stratagemate insidias moliri iis q; Christo addicti sunt ac nomē dedērunt. Quapropter eū sine tā formidabiles hostes nostri, & spirituali astutia instructi, quibus armis iis sit obistendum, obiter commonstrat: Assumite, inquit, vniuersam armaturā Dei (exemplo sumto ab iis qui bene muniti in aciem p̄deunt atq; in p̄cinctu stant,) ut possitis resistere aduersario, atq; omnib. peractis confectoq; negotio stare, ut ii qui non vertuntur in fugam & terga vertere sunt coacti. Stare igitur lumbis circumcinctis baltheo veritatis, & induri lorica iustitia & calceati pedibus, ut parati sitis & alacres ad Euangelium pacis: Super omnia assumto scuto fidei, quo possitis omnia iacula mali illius ignita extinguerē. Galeāq; salutis accipite, & gladiū spiritus, qui est verbum Dei: quibus adiicit velut succenturiata p̄sidia, preces atq; obsecrationes assiduas, quæ hoc efficiunt ut victoriam consequantur, ac Deus in tam arduo certamine, tamq; dubio non nunquam belli euentu, parumper afflictos & velut in ruinam inclinatos, ut Petrus ait, qui in eodem argumento versatur, instaret stabiliat, roboret, fulciat. Cum autem tantum fuit olim apud iui studiosos Pythagoræ auctoritas, atq; ita aestimata illius doctrina, ut oraculi loco habita sit & tanquā ex tripode dicta, adeo ut incūctanter ad persuasionem, quā refragari foret nefas, *Αὐτός ἐστι, Ἰπὶς* dixit, dubitanti obijcerent: par est.

ff, nostraque salutis ratio exigit, vt eundem hono-
 rera ac reuerentiam Iesu Christo deferamus, atque
 in affertenda illius doctrina, in stabilicnda fidei pro-
 fessione surdi, tardiſque auribus infonemus, Πέτρος,
 αὐτὸς ἐστὶν Σωτὴρ ἡμῶν: *Ipse dixit, Christe asses-
 tendum, rendum,*
 Crede, ipse dixit Saluator.

Illus enim doctrina non est humana non diluta,
 nō frigida, sed viuida, salutaris, efficax, diuina, & quæ
 beatitudinem homini conferat, quam vnā à Chri-
 sto peti par est, qui est fons omnis sapientia & boni-
 tatis, & in quo inhabitat omnis plenitudo Dei cor-
 poraliter, per quem sumus completi. Per hūc, vt Pau-
 lus ait, Deus Pater eripuit nos à potestate tenebra-
 rum, & transfudit in regnum filii sui dilecti, per quem
 habemus redemptionem in sanguine ipsius, remissio-
 nem peccatorum, qui est imago Dei inconspicui, pri-
 mogenitus vniuersa creatura; vt pote per quem o-
 mnia creata sunt, quæ in cælo sunt & terra, visibilia
 & inuisibilia, throni, dominationes, principatus, po-
 testates. Omnia per illum & in illo condita sunt, & ip-
 se est ante omnia, & per illum cuncta subsistunt. Et
 ipse est caput corporis Ecclesie, principium & primo-
 genitus ex mortuis, vt sit in omnib primas tenens, ac
 principatum obtinens. Quoniā in illo complacitum
 est Patri inhabitare rerū vniuersarum plenitudinem,
 & per eum cuncta reconciliare erga se pacificata per
 sanguinem crucis eius. Cum itaq; Deus Pater tam
 cumulate ac profluenter omnia in Christum effu-
 dit: ad vberimum atque inexhaustum hunc fon-
 tem certatim properemus, ac summa fiducia ab eo
 nihil non petere & sperare audeamus, nihil non per-
 ficere tentemus. Si visum est pfligare Demones, me-
 deri morbis, eximere se periculis, virulentas bestias
 conficere, venena diluere atque innoxia præstare,
 montes loco dimouere: hæc omnia viribus ac virtus
 te Iesu Christi, eiusque fiducia peragenda memine-
 ris. Pollicetur enim Christus fidenti omnia plana,

*Christi do-
 ctina omnē
 sapientiam
 superat,
 Coloss. 2.
 Coloss. 1.
 Vno vs
 Christum o-
 mnia præsta-
 dit,*

Vu fides.

*Marc. 16.**In animis
edita mira-
cula,*

Aperta, facilia quod postrema concione antequam in coelum sublatus est, suis testatum esse voluit, cum inquit, Ite in mundum vniuersum, praedicate Euangelium omni creaturae: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit, qui vero non crediderit, condemnabitur. Signa autem eos, qui crediderint haec sequentur: In nomine meo Daemonia eicient, linguis loquentur nouis serpentes tollent, & si quid mortiferum biberint, non eis nocebit, aegrotis manus imponent, & bene habebunt, hoc est, confectum ad contactum conualescent: Haec omnia semper praesto erunt, vbi profectus atq; vrilitas Euangelij extaget miraculum. At in animis ista nunquam non praestantur ab Euangelicae professionis ministris, cum foeda vitia mentibus eximunt, cum efficaci vi spiritus & salutari doctrina morbis animi medentur, cum cor ab auaritia, odio, ira, libidine, calumnia, obrederatione, aliisque venenosis affectibus liberum efficiunt, ac diuinis dotibus exornant.

*An herba & gemma aliquam vim conferant in praestigandis
Damonibus, ac depellendis rebus aliis noxiis.*

CAP. LVIII.

*Herba ad
multa effi-
caces.**Gemma oc-
culta vni-
uersa.*

TAmetsi herbae eum praecipue usum, easque vires insitas habent a natura Opifice, vt alimenti ratione ac in medicamento corporibus humanis accommodentur: sunt tamen veterum scriptis nobilitatae aliquot stirpes, quae maleficiis obstant atq; incantamenta omnique generis falcinationes abigant ac propulsent. Appellantur haec Alexicaca siue amuleta, quod noxia quaeque atq; homini infesta amoliantur ac depellant. Haec vis praeter herbas, etiam gemmis ac pretiosis lapidibus attribuitur, qua consecuta sunt non a primis qualitatibus, hoc est, temperamento caliditatis, frigiditatis, siccitatis & humiditatis, sed specifica vi, & occulto effectu, abditaque proprietate: cuius causa prorsus explicari nequit.

Sic

Sic magnes attritu ferrū allicit. Gagates & succinū
 paleas & fescucas. Sapphyrus qui caelesti & castro
 colore est, castitatem tuetur. Hyacinthus & Chry
 solithus digito annulari gestatus, pesti obstitit, Sma
 ragdus & Pralus viridantes gemmae cor exhilarant.
 Eranos, hoc est, Cyanos & Caruleus, vulgo Turco
 sa, à lapsu, casu & ruina praeseruat, aut si tale quiddā
 incidit, corpus illasum praestat. Corallium collo
 admotum turbulenta somnia abigit, & nocturnos
 puerorum timores compescit. Carbuaculus & Sar
 dius lapis, vulgo Corneolus à cornu arboris rubicun
 da bacca nomen sortitus, diffuso per corpus sangui
 ne, hilaritatem excitat & colorem floridum. Sic alia
 geminae aliis virtutibus polleunt, ac Lemures, Sauges,
 Incubos, Genios aereos arcunt atque abigunt, si ve
 rerum monumentis habenda fides. Sic inter herbas
 sunt, quae morbis qui multum habeat affinitatis cū
 Daemonum vexationibus & torturis, obstitunt. Qua
 les sunt melancholia, phrenesis, mania, epilepsia, &
 frivillissimi morbi qui virgunculis ac viduis ex vteri
 affectu emergunt, aut ubi vel serius iis menses pro
 fluant, aut tardius coniugio destinantur. Siquidem
 ex fumis atque atra densaque fuligine mens ita af
 ficitur, ut à noxio aliquo Genio vexari videantur, ac
 sibi persuadeant, Daemonem obsidere mentem, qui
 ad multas absurdas imaginationes illas impellat.
 Cui malo, tentata circa talos primū vena incisione,
 adhibentur salutare herbae, quae illos ab huiusmodi
 accidentibus liberent, ut sunt atemisia, saturcia,
 serpillum, tymbra, pulegium, origanum, gallicricum.
 Inter herbas autem quae afflictae mentes releuant,
 ac vel à Demone, vel concepta illius imaginatione,
 vel venenatis fumis, qui cerebrum vitiant, praestant
 immunes, referuntur ruta, scylla, ex cuius succo &
 oxymelitis & acetum conficitur, Oseritum, vulgo
 magistrantia, Angelia, spōdilu vel Laferpitij species,

Magnes.
caelum.
Gagates.
Sapphyrus.
Hyacinthus.
Chrysolithus.
Smaragdus.
Pralus.
Eranos.
Caruleus.
Corallium.
Carbuaculus.
Sardius.
Horrendi.
morbi herba
rum praesidio
expugnatur.

Ruta.
Scylla herba.
Oseritum.

*Aliffon.**Libanotis
vel Rosma-
rinus.
Ricinus
Epilepsia
contraria.**Herba à Deo
effectum con-
sequuntur.**Afa Rex
cur non est
sanitatem
consecutus.
3. Reg. 15.
2. Par. 16.**Psal. 7.*

Aliffon vel Rubia minor, quæ canis rabiem atque à rabido cane demorfos sanat, qui effectus non prorsus alienus ab iis qui à satana duxerantur ac furiantur. Rosmarinus ædes lustrat, atque in limine suspensus huius stirpis frutex Dæmones abigit, & pestis contagiones, ut etiam Ricinus qui palam Christi nomine passim innotescit, quod folia in expansa manus formam sint effigata. Sic Corallium, pæonia, viscus, frutex morbum comitalem expugnant, vel à collo suspensa, vel etiam ex vino propinata. Quorum nonnulla si quis exhiberi posse putet exturbandis Dæmonibus: absit vanitas & gentilis superstitio, absint futiles preces & verba quædam exotica, quibus fere suas incantationes, perficiunt, qui Magicas artes profitentur. Si quid herbae habent virium, ut experientia demonstrat, id memineris à Domino consecutas; Omnia enim medicamenta & stirpes quæ corporibus humanis applicantur, non sui ratione, sed Dei munere efficacia sunt, ac salubrem effectum consequuntur. Itaque si quid herbarum præsidio perficere statuis, non tam herbis quam Deo fidas. Sic enim in propulsandis morbis res optatum felicemque successum est habitura, alias conatus in diversum rapitur, atque artificem frustratur eventus, ubi nulla subit Opificis, à quo omnia effectum sortiuntur, cogitatio, aut abest erga illum fiducia. Hinc Afa rex Iuda cum acerrimo pedum dolore affligeretur, nec Deum in consilium adhiberet, sed tantum medicis fideret, nihil opis ex illorum fomentum sensit, sed articulo morbo (ut historia testatur) immortalis est. Non enim Deus medicorum opera uti prohibet, sed illis plus nimio fidere, nullamque habere eius rationem, qui sanitatem præstat, & curas munere omnia sunt efficacia. Quam & superstitiose faciunt, & rem aggrediuntur ab idolatria non prorsus alienam; qui herbas fictitiis quibusdam precaminibus consecras,

gratas incantationibus adhibent, aut etiam morbos illis excantare pergunt. Sic filicem solstitio astituo, in tempeſta nocte erutam, rutam, trifolium verbenā Magicis imposturis accommodant, quibus rudi, atque imperita plebi imponunt, fumoſq; offundunt, quo aliquid ab iis corroſant, atque argento illos emungant: cum tamen vani illi artifices nunquam ditelcant. Hæc ſtudioſe lector huic agumento inſeſtenda duxi, quo quiſque a Magicis incantamentis abſtineat, atque obſeruet, a quo ſalutis ac ſanitatis præſidia petenda ſint, & qua ratione (contenta vanitate ac ſuperſtitione gentili) obuiſ paratiſque remediis vi debeat, quæ à Dei munificentia nobis affluenter ſunt conceſſa

*Herba magi-
cuſ incanta-
mentu non
accommodata.*

De maiestate & potentia ſupremi Numinis: & quam varias appellationis vnica Dei eſſentia tribus perſonis diſtincta ſortitur (cuius rei contemplatione humanus animus tranquillitatem & ſolatia, ſummamque erga Deum fiduciam concipit.

CAP. LIX.

Quoniam præſtans illa ac præpotens natura Deus ipſaque æterna mens ab omni concretionem morſtali immunis ac libera in immeuſum ſe porrigat, atq; vndiq; diſufa, ſingula regat ac moderetur, ſuaque vi imbuat: ob id vna Deitas propter virtutem atq; operum excellentiam, variis deſignatur nominibus, multiſque præclaris elogiis illuſtratur cum apud Hebræos tum alias nationes quibus aliqua Diuinitatis cognitio obtigit. Sic in ſacra hiſtoria Iehoua dicitur, El, Eloim, Adonai, Emanuel, quorum quodque peculiaris vim ac virtutem deſignat, magnamq; poteſtatem Deo attribuit, quæ in res inferiores exercet. Vnde, cū præcepta legis ſolicite obſeruanda proponit Iudæis, quo maior illi accederet auctoritas & veneratio,

*Dei natura
inſcrutabilis,
Ioan. I.*

*Deus variis
nomina ſor-
titur.*

Exo. 20. Ego sum, inquit, Iehoua Deus tuus, qui eduxi te de
Deut. 5. terra Aegypti & domo seruitutis, Non habebis Deos
Iehoua singularis alienos coram me. Nomine tam sacrosancto ac mir-
Dei nomen. rifico, rerum omnium existentium imperium &
Deo ab esse dominatum sibi asserit. Nam cum sit fons & origo
seu nomen totius vniuersi, atque solus per se existat, omnibus
assignatur. subsistendi vim confert. Quamobrem par est, ut eius
 imperio & mandatis mortales omnes pareant, illius-
 que legibus subijciantur, nec ab alio, quam ab eo
 qui solus ab aeterno existit, salutis praesidia con-
 rant, aut alio se diuertant. Quod Hebraei Iehoua,
 Graeci *Αυτο πυν*, Latini Existentem, Germani infe-
 riores *En ee urich Goddelick Wesen* dicunt. Itaque à
 pluribus rebus desumitur diuinae essentiae appella-
 tio. A prima & perpetua existendi vi & potentia,
 ab aeternitate, à magnificentia, maiestate, domina-
 tu, imperio, cui omnia subsunt, & qua res omnes cõ-
 ditas regit, ac summa prouidentia moderatur. Sor-
 titur quoque nomen Deus à placabilitate, mansue-
 tudine, clementia, qua utitur erga homines, qui re-
 bus afflictis ac deploratis illius opem ac subsidium
 implorant. Nam, El, Hebraica vox, Dei clementiam
 exprimit iustitiae coniunctam, qua pios fulcit ac tue-
 tur, & improbos castigat, atque incusso terrore, à
 sceleribus reuocat. A luce, qua caliginem & nebulas
 mentisque errores dispellit, atque animos tenebro-
 sos veritatis ac cognitionis suae lumine illustrat. Sic
 Christus, Ego sum lux mundi, qui sequitur me, non
 ambulat in tenebris. Ab igne, quo pios inflamat
 vritque amore Diuinitatis, atque illorum mentes
 salutaris viuidaeque doctrina imbuit, aduersarios ve-
 ro & qui nulla ducuntur erga Deum reuerentia,
 nullo metu consumit, atque ut ignis arida nutri-
 menta ac fomitem, in nihilum redigit. Quocirca
Deut. 45. suadet Moyses & Paulus reuerenter ac religiose
Heb. 13. Deum colendum, quo illi sumus accepti. Est enim
 Deus

Deus noster, inquit, ignis consumēs, quare submissē
 quisq; se apud illum gerat. Assignatur quoq; Deo no-
 men à bonitate & munificentia, qua vitur erga suos
 quos non sustinet premi vlla re: ñ egestate, aut ino-
 pia tabescere; sed de omnibus affatum illis prospicit,
 atq; affluenter ad vsum necessaria largitur cum ex-
 terna bona; tum animi tranquillitatem ac pacatam
 mentem. A pietate ac paterno affectu quo suos com-
 plectitur, illorumq; saluti ac cōmodis p̄spicit. Pater
 dicitur. Sic Deus apud Hieremiam, Patrem vocabis
 me: & post me ingredi non cessabis. Rursus, factus
 sum t̄raeli pater & Ephraim progenitus meus est, &
 deducam illos per torrentem aquarū in viam rectā,
 & nō impingent hoc est, meis vetigiis insistent, me
 comitabuntur, meaq; voluntari acquiescent, & ego
 illos tutos p̄stabo in omnibus vis suis, nec quidq;
 illis accedet incommodi, nec vlla inferetur iniuria,
 nulla clades, nulla calamitas. Esaias autem speciosis-
 simos titulos ac triumphales commemorat, quos
 Deus pater Christo attribuit quo quisq; cognoscat,
 quid seruator Christus natiuitate, morte, & resurre-
 ctione sua, ipsoq; in cœlum ascensū nobis contulit.
 Sic enim Vates t̄risti magnificentiam, splendorem,
 gloriam, decus, potentiam, amplitudinem exprimit,
 quorū nihil nō in nostrum vsū & commoditatē re-
 dūdat. vnde Emanuel dictus, h e. nobiscū Deus: Puer
 natus est nobis, & filius datus est nobis, & factus est
 principatus super humerū eius, & vocabitur nomē
 eius Admirabilis, conuilarius, Deus fortis, pater su-
 turi seculi, princeps pacis. Innumera sunt atq; in finis
 ra, quæ huic immensæ Maiesitati accommodari pos-
 sunt: imo quæ ipse sibi attribuit. Sic Medicum se vo-
 cat, quod sanitatem mentis & corporis p̄stet, ac cū
 externis, tum internis hominum vitis medeat. Pa-
 storem, quod summa cura ac vigilantia gregi pro-
 spiciat, ac dissipatas oues colligat, illasq; salutari pa-

*Mic. 6.**Osea 2.**Deum Bel-
ge Godt à
bonitate ven-
eant.**Hier. 5.**Mal. i. 1.**Hierem. 1.**Esai. 65.**Esai. 6.**Emanuel**q. l. signat.**He. 5.**O. 7.**E. 3.**M. 9.**E. 49.**Isa. 10.**T. 1. 78.*

*B. Pet. 2.
Ioan. 15.*

*Simile à
vite.*

*I. Corint. 3.
Simile ab
architectu-
ra.*

*A. ostioli
Dei ministri
Deus abso-
lutum vir-
tutum exem-
plar.*

*Sapientia
Dei.*

Pf. 1m. 31.

32. 103. 146.

Ephes. 2.

Fortitudo

Dei Potentia

Dei Psalm.

27. 62. E

saia 25.

bulo verbi sui pascat ac reficiat. Sic Christus se vitem fructiferam vocat, Patrem vero agricolam, nos palmites viti inherentes, quos ille purgat ex eaque lauciles frutices refecat, hoc est, superuacuas cupiditates amputat, quo plus fructus proferant. Quos vero reperit infertuosos ac pueritiam annuo destitutos (qua Metaphora designat illos, qui nullum fidei fructum proferrant) ut inutile sarmentum atque aridum, nulloque succo imbutum igni depurat Paulus quoque non dissimili virtutis Metaphora ab agri colendi studio, atque architectura industria desumpta. Sublatis enim lapidibus similitudinibus, quibus inter se dissidebant Corinthii atque intumescabant doctorum suorum nomine, alius aduersum alium: ut nostro nunc seculo factitari videmus, commonefacit singulos, ut si quid salutaris doctrinae consecuti sint, id non ministris attribuunt, sed in Deum honorum omnium auctorem transferant. Nos inquit, adiutores sumus, & velut conducti operarii Dei negotium agimus, illi nostram approbamus industriam, illi nostram labor desudat, Vos estis Dei agricolatio & velut fundus, quem cultiorem reddimus feruente salutaris doctrinae. Vos estis edificium & structura quae assurgit in illius gloriam. Ceterum quod ad Dei amplitudinem ac maiestatem spectat nihil excogitari potest aut mente concipi tam sublime, magnificum, illustre, excellentes, spectabile, eximium, nihil denique omnibus suis numeris, omni virtutum genere tam absolutum quod non in diuinam essentiam merito referri, aut illi accommodari debeat. Illius Sapientia, moderatrix rerum omnium, qua mundi hanc vniuersitatem inscrutabili suo consilio ac prudentia conseruat ac tuetur, incomprehensa est, inexplicabilis, infinita adeo ut tantarum rerum ordo & series omnes in admirationem Opificis atque amoris rapiat. Illius Fortitudo, robur & potentia qua hostes deicit ac pios fulcit, inexpugnabilis est & inuicta. Nihil est enim

enim quod illius viribus non cedat, nec vllæ arces, munitiones, propugnacula quantumuis firma, quæ illius potentia obsistant. Illius iudicium & iustitia, qua cuiq; sua distribuit, ac pro dignitate suisq; meritis præmia deccernit, recta est, legitima, sancta, synccra, laudabilis, ac summæ æquitatis, adeo vt à nemine (nisi iudicij sit deprauati) ca' iniam mereatur, illius misericordia, clementia, & acabilitas, qua nulli non Prophetarum ample: & magnifice decantata, immensa est, omnesq; illius virtutes superat. Ad eam enim omnes, qui iustitiam eius pertimescunt tamquam ad asylum confugiunt, atq; subsidium implo- rant. Hæc pauidis mentibus desperationem ac diffi- dentiam eximit. Hæc Spiritus paracletus labantes solatur ac folcit, insertaq; spe ac fiducia consequen- da salutis ad thronū gratiæ impellit, quo misericor- diâ (Remis ende quit scheldinghe van misdaen: Belgæ vo- cant) cōsequantur; sic vt nihil sit quod illis possit im- putari; aut mortis reos agere. Hanc cum Paulus esset expertus, ex persecutore in Apostolū ascitus, sic ani- mos hominum dubios ac vacillantes folcit, atq; ad Dei misericordiā suo insigni exemplo, puocat. Cum prius inquit, persecutor essem, blasphemus, violen- tus: misericordiam adeptus sum quod ignorans feci per incredulitatem, hoc est, expertus fidei & cōsili di- uini ignarus. Et estimauit n. cum Christianos infe- staretur, obsequium se præstare Deo. Quo autem o- mnibus salutis suæ ratio habeatur, & cuiq; testatum sit peccata expiari sanguine Christi, is qui illi fidet, asseueranter firmaq; assertione Paulus pronunciat, Certus sermo & dignus quem modis omnib. ample- ctamur, quod Christus Iesus venit in mundū, vt pec- catores saluos faceret, quorum ego primus sum. Ve- rum ideo misericordiam consecutus sum, vt in me primo ostenderet omnem clementiam, ad exprimē- dum exemplar iis, qui credituri sunt in illum in vit-

*Proverb. 7.**Luc. 2.**Iustitia Dei**Psal. 18. 47.**84. Psa. 16.**22. 144. 16.**Misericordia**DEI profu-**giorum pecca-**torum.**Psal. 32. 56.**Celos 1.**Hebr. 4.**1. Tim. 1.**Misericors**dia DEI**Paulo de-**cantata.**Ioan. 16.**Paulus o-**mnis exis-**timulat, vt**Dei miseri-**cordia se**committant.*

*1. Petr. 1.
Petrus Dei
in misericordiam
effectum in
mensum.*

Tit. 3.

*Deo ad pro-
banda nostra
vita. Fides
fructibus
exornatur.*

Titum 2.

æternam, hoc est, spe & expectatione regni cœlestis. Quod beneficium quum totum transferri debeat, in cœlestem Patrem, nec deceat illū debita laude, suoq; præconio fraudari Regi inquit, seculorum immortal, inuisibili, soli sapienti Deo honos, decus & gloria in perpetuū, Amen. Petrus quoq; ob redemptionis mysterium parem laudem defert Deo & Patri Domini nostri Iesu Christi, qui iuxta copiosam suā misericordiam regeneravit nos in spem viuam; per hoc quod resurrexit Iesus Christus à mortuis in hereditatem immortalem: incontaminatam & immarcescibilem repositā in cœlis erga nos, hoc est, nostri amore. Postquam enim benignitas atq; erga homines amor & humanitas apparuit Seruatoris nostri Dei, nullis nostris meritis, nec ob iustitiæ opera quæ fecimus, saluos fecit nos, sed pro sua misericordia per lauacrum regenerationis & renouationis spiritus sancti, quem effudit opulente per Iesum Christum Seruatorem nostrum, ut iustificati illius gratia heredes efficeremur iuxta spem vitæ æternæ, qui sermo certus est & indubitatus, omnibusq; modis singulorū animis infigendus. Cum itaq; tantus sit erga genus humanū Dei amor & propensio, is fauor & caritas, ut præter usum & commoditatem rerum omnium, etiam filiū suum vnice dilectum homini redimendo impenderit quo Christi morte & resurrectione reconciliatiorem & gratiā consequeretur par est, atq; id æquitas impensiq; beneficii gratitudo exposcit, ut quisque nostrū omnem spem ac fiduciā in illo constituat, illū summis laudibus prosequatur, illi vitā ac mores approbare studeat illi fide placeat non equidem otiosa & inani, sed operibus caritatis fulta ac stipata; illi abnegata impietate, reiectisq; carnalib. desiderijs, se totum consecret, ac sobrie, iuste ac pie viuat in hoc seculo, expectans beatā spem & apparitionem gloriæ magni Dei & Seruatoris nostri Iesu Christi, qui exhibuit

hibuit se pro nobis, quo redimeret nos ab omni iniquitate, & purgaret sibi populum peculiarē sectatorē bonorum operum. Hac n. instituenda vitæ ratione concepto spiritu Paraclēto, fouebitur pax & securitas in mentibus nostris, excussa q̄ trepidatione ac mortis metu, ad immortalitatem, sedelque beatas, Christo duce patebit ingressus. Nō est autem Mors, corporis interitus, sed in nouatio, non naturę extinctio, sed alterius vitæ vestibulum, ac ianua primusq; ad cœlestem Ciuitatem aditus, atq; introitus ad æternitatem. De cuius rei certitudine non est, q̄ quis ambigat, aut Dei promissis diffidat, cum ipsa Veritas quæ nō fallit, fideliter præstet, quod est pollicita. Est enim Deus verax: omnis homo mēdax, hoc est, Deus neminem fallit, neminem decipit, nec sua spe & expectatione quenquam frustratus, non est vanus pollicitor, aut promissor inanis, more hominum qui rumpunt fœdera, rescindunt pacta, pollicitis vaficiē quadam veteratoria se eximunt, atq; elabuntur; sed est constans, stabilis, firmus, summaque fidep̄stat & exoluit, quod eū pollicitus, & quod se recipi facturum. Omnis autem homo mendax, hoc est fallax, futilis, lubricus, leuis, inconstans, mutabilis, dubius, vacillās, varius, fraudulentus, vanus; captiosus, infidus, & qui aliud stans, aliud sedens loquatur, ita vt nemo tuto illi possit fidere. Quæ vitia à Diuina maiestate sunt alienissima, vt inquam nulli cadunt affectus humani. Quocirca illi potissimū summa fiducia innitendum, in illum omnia nostra vota, spes, desideria transferenda, seu pericula & calamitates, seu mors atque extremus confictus imminet. Omnia enim illius fauore ac presentia mitescunt, omnia ex acerbis atque amaris dulcia perficiuntur. Discutitur illius fiducia mortis metus, animisque nostris omnis terror & trepidatio eximitur. Huius amore contemnimus ac despiciamus vitæ huius diuina-

Rom. 5.

Mors vitæ
in nouatio.Deus ve-
rax in pro-
missis.

Psal. 61. 115.

Rom. 3.

Homo men-
dax, quem
sorsum
habet.In vitæ di-
uina ad
Deum cons-
fugiendum.

ti as & blandimenta. Huius virtute ac praesidio perferimus (quae singulis momentis nos circumvallant) arumnas & incommoda. Huius solida (pe atq. expectatione aegritatis fuit) alacriter emigramus ex cuius humis ergastulo, ac Christo duce ad beatas sedes prouehimur. Minus autem grauate ab hac corporis societate a vite huius statione diuellimur, minus que nos reddit anxios postrema cum morte luctatio in qua fere dissidentia ac desperatio mentem oppugnat, quod certi sumus merito Christi nobis partam redemptionem ac gratiam. Mediator enim inter Deum & hominem Iesus Christus Patri nos reconciliauit, suaque sanguine peccata nostra eluit, ac per resurrectionis potentiam iustitiam nobis contulit. Traditus enim fuit Christus propter peccata nostra, ut Paulus ait & exercitatus est propter iustificationem nostri. Sic ut resurrectione Christi tanquam pignore confirmari confidamus nos saluos fore, atque eius virtute resuscitandos. Ipse enim, ut Apostolus testatur, transformabit corpus nostrum humile, & conforme reddet corpori suo glorioso secundum efficaciam, qua potest sibi subicere omnia. Tametsi enim iuxta Pauli doctrinam terrenum hoc nostrum domicilium huius tabernaculi destruendum, fit ut de mus ruinosum, quae soluta compage ac nexibus, diuulsaque contignatione dissoluitur, quod aedificium a Deo habemus non manufactum, sed aeternum in caelis, Deus enim qui suscitauit Dominum Iesum, nos quoque per illum suscitabit, atque efficiet communis resurrectionis gloriae consortes, quae certissima

Spes hoc efficit, ut minus depraui
hinc nos subduci partiamur.

FINIS.

Mors (b) sicut
peccata nostra
sua eluit.
Resurrectio
Christi.
iusticia.
Iuan. 1.
Rom. 4.

Philip. 3.

1 Cor. 4.
cap. 5.